

OSMANLI ARAŞTIRMALARI

XXXI

Neşir Heyeti - Editorial Board

Halil İNALCIK - İsmail E. ERÜNSAL

Heath W. LOWRY - Feridun EMECEN

Klaus KREISER - Bilgin AYDIN

THE JOURNAL OF OTTOMAN STUDIES

XXXI

İstanbul - 2008

TANZİMAT SONRASI TÜRK KÜTÜPHANECİLİĞİ İLE İLGİLİ BELGELER*

İsmail E. ERÜNSAL

Asırlarca Osmanlı toplumuna ve eğitim kurumlarına hizmet eden vakıf kütüphaneleri özellikle de Tanzimat'tan sonra çeşitli sebeplerden dolayı eski fonksiyonlarını icra edemez hale gelmişlerdir. Her ne kadar bu dönemde vakıf kütüphanelerinin ıslahı için bazı tedbirler alınmış ve düzenlemeler yapılmaya çalışılmışsa da bu konuda pek başarılı olunamamıştır. XVIII. Asrın sonlarına doğru askerî alanda başlatılan ıslahat hareketleri ve bu ıslahatı desteklemek için te'sis edilen eğitim kurumları vakıf kütüphanelerinin dışında yeni tip kütüphanelerin kurulmasını gerekli kılmıştır. Yeni açılan eğitim kurumlarında kurulan kütüphanelerin koleksiyonları vakıf kütüphanelerinden farklı olarak tip ve mühendislik alanındaki önemli bölümü Fransızca olan kitaplardan oluşmuştur.

Ancak vakıf kütüphaneleri tamamen ihmal edilmemiş, devrin şartlarının elverdiği ölçüde ıslahları ve iyileştirilmeleri doğrultusunda birçok teşebbüste bulunulmuştur. Fakat imparatorluğun gittikçe bozulan ekonomisi bu kütüphanelerin ıslahı için gerekli mali kaynakların teminini güçleştirmiş, imkânlar ölçüsünde yapılan bazı teşebbüsler ise gerekli sonucu elde etmeyi sağlayamamıştır¹. XX. Asrın başlarında vakıf kütüphaneleri artık sadece bazı

* Bu makaleninin hazırlanışı sırasında yardımcı olan başta Dr. Bilgin Aydın olmak üzere Dr. Rifat Günalan ve Ekrem Tak'a teşekkür ederim.

araştırmacılara ve geleneksel eğitim veren medrese öğrencilerine hizmet veren bir kurum haline gelmişlerdir.

Vakıf kütüphanelerinin karşılaştıkları problemler çeşitli raporlardan, nezaretler arasında yapılan yazışmalardan, seyyahların müşahedelerinden ve gazete makale ve haberlerinden anlaşıldığına göre şu konularda yoğunlaşmaktaydı: Kütüphanelerin düzenli olarak açılmaması, hâfız-ı kütüblerin aylıklarının kifâyetsiz olduğundan vazifelerini layıkıyla yapamamaları, vakıf personelinin görevlerini istediklerinde bir başkasına devredebilmeleri ve görevlerin babadan-oğula miras olarak geçebilmesi, kütüphaneler şehir içinde dağınık bir durumda olduğundan istifadenin zorlaşması, vakıf kütüphanelerinin toplu kataloğu bulunmadığı için kitaplardan kolaylıkla yararlanılamaması ve bu kütüphanelerdeki kitapların uygun şartlarda muhafaza edilmemesinden durumlarının gün geçtikçe kötüye gitmesi.

Bütün bu problemleri çözmek bir anda mümkün olmadığından imkânlar nisbetinde ve önem sırasına göre bazı tedbirler alınmaya çalışılmıştır. Tanzimat sonrası aydınlar arasında seslendirilmeye başlanılan Batıdaki örneklerine benzer bir umumi kütüphane kurulması taleplerinin karşılanması için yapılan teşebbüsler sonucunda Beyazıt'ta bir Kütüphane-i Umumi kurulmuşsa da pek başarılı olamamıştır. Ekte verilen belgelerde görüleceği gibi fikrî planda her ne kadar yeterli hazırlıklar yapılmışsa da imparatorlukta

¹ Maalesef Cumhuriyet dönemine kadar yapılan bu teşebbüslerden, özellikle de I. Dünya savaşı öncesi ve savaş sırasında ortaya çıkan olumsuz şartların da katkısıyla, kütüphanelerin durumlarını iyileştirecek bir sonuç alınamamış olmalı ki Hamit Zübeyir'in belirttiğine göre Cumhuriyetin ilk yıllarında "kütüphanelerin idaresini deruhde eden Hars Dâiresi kendini iki mühim vazife karşısında bulmuştur " ve bunlardan birincisi "evkaftan devr olunan ve hâl-i hâzır ile intizamsız kitap anbarından farkı olmayan kütüphaneleri zabt u rabta alarak eski medeniyetimizin damgalarını taşıyan eserleri harabiden kurtardıktan sonra , bilhassa ilim erbabı için istifâde olunacak bir hale koymak"dı.(Hamid Zübeyr'in , Paul Guyaş'ın Halk Kütüphanelerinin Suret-i Te'sisi ve Usul-i İdaresi" (İstanbul 1925, s. 3) adlı eserine yazdığı önsözden. (Erünsal II, s. 411)

ekonomik durumun gittikçe kötüye gitmesi iyi bir sonuç alınmasını mümkün kılmamıştır.

İstanbul'un çeşitli semtlerine dağılmış olan küçük koleksiyonlara sahip vakıf kütüphaneleri, vakıfların ekonomik durumlarının sarsılması ve bu koleksiyonların bakımı ve muhafazası için yeterli kaynak temin edememelerinden dolayı varlıklarını sürdüremez hale gelmiş, bir kısmı kapanmış, bir kısmı da kitaplar için uygun olmayan şartlarda muhafaza edildiklerinden yok olmaya doğru gitmişlerdir. Bunun önüne geçmek için bu tür koleksiyonların bir araya getirilmesi ve uygun koşullar altında korunması için yapılan teşebbüsler ekteki belgelerden görüleceği gibi vakıf kurallarının farklı yorumlanmasından dolayı önceleri mümkün olamamışsa da imparatorluğun son döneminde bir dereceye kadar gerçekleştirilebilmiştir.

Vakıf kütüphanelerinin ıslahı için yapılan en önemli teşebbüs, bu kütüphanelerin farklı nazırlıkların kontrolünden alınarak önce Evkaf Nezareti bünyesinde kurulan bir birime bağlanması bir süre sonra da mâlî kontrolü Evkaf Nezareti'nde bırakılarak idaresinin bütünüyle Maarif Nezareti'ne bırakılmasıdır². Ancak bu teşebbüs zamanla bir çiftbaşlılık doğurmuş ve 4 Teşrin-i sâni 1320/17 Ocak 1905 tarihli bir rapordan anlaşıldığına göre bir süre devam eden bu ikili sorumluluk kütüphanelerin düzenli işlemesi bakımından önemli bir mahzur oluşturmuştur. İmparatorluğun son demlerine kadar da bu problem sürmüştür. Bu makalede yayınlanan belgelerin bir bölümü bu çiftbaşlılıktan dolayı kütüphanelerin idaresinde ortaya çıkan problemleri aktirmektedir³.

² Maarif nâzırı Emrullah Efendi, 1326/1910 yılı bütçesinin Meclis-i Meb'usân'da görüşülmesi sırasında yaptığı konuşmada vakıf kütüphanelerinden kimin sorumlu olduğu hususunu şu şekilde ifade etmiştir:

"Zâten kütüphanelerin idaresi tamamıyla bize âittir. Evkaf tahsisat verir" (*Meclis-i Meb'usânın Yüzsekizinci İctimâ' Zabıtname'si, Takvim-i Vekayi'* sene 2, no. 544 (18 Mayıs 1326), s. 2137.)

³ "...Kütüphanelerin bu hâl-i esef-istimâle düçâr olmalarına sebep-i müstakil usûl-i idareleridir. Çünkü bir cihetten vakfiyetleri hasebiyle hâfız-ı kütüblerinin vazifeleri, binalarının

Vakıf kütüphanelerinin vakıf kurallarına göre düzenlenen personel sistemi zamanla bazı kötü uygulamalardan dolayı kütüphanelere zarar vermeye başlamıştır. Vakıf sisteminde görevlerin ferağ ve kasr-ı yed usulüyle başkalarına devredilebilmeleri ve babadan oğula geçmesi yönündeki uygulama vakıf kütüphanelerinin çalışma düzenini bozmuştur. Bu şekilde hâfız-ı kütüblük niteliklerine sahip olmayan kimseler kütüphanelerde görev alabildiği gibi bazen de yaşı çok küçük çocuklara babasının ölümü dolayısıyla bu görev verilebilmekteydi. Ancak küçük yaşta bir çocuk bu görevi yerine getiremeyeceğinden genellikle kütüphane hizmetlerini belli bir ücret karşılığında tayin ettikleri vekiller vasıtasıyla yürütmekteydiler. Kendilerine babalarından hâfız-ı kütüblük görevi kalan ancak başka görevleri veya işleri olan bazı kimseler de yine hâfız-ı kütüblük görevini yerine getirebilmek için vekiller tayin etmekteydiler. XVIII. asırdan itibaren bu uygulamanın kütüphaneler için zararlı sonuçlar doğurduğu farkedilmiş ve birçok kütüphane kurucusu vakfiyelerinde görevin başkalarına devr edilmesini yasaklayan maddeler koymuşlarsa da vakıf teşkilatı içinde köklü bir geleneğe sahip olan babadan oğula görev devrini tamamen yasaklayamamışlar, ancak bazı şartlara bağlamışlardır.⁴

Tanzimattan sonra Maarif Nezâreti'nin hâfız-ı kütüblük görevine tayin işlemini kontrol altına almaya ve bu uygulamaya bir son vermeye çalıştığı görülmektedir⁵. Ancak ekte verilen yazışmalardan ve yapılan tenkitlerden bu konuda pek de başarılı olunamadığı görülmektedir.

ta'mirâtı, kitaplarının teclid ve ta'miri ve sâ'ir kâffe-i mesârif-i evkâf-ı hümayun nezâret-i celilesine âit ve teftiş ve nezâret cihetinden ma'ârif nezâret-i celilesine tâbi' olmağla her hangi bir sebebe mebni bir kütüphane ta'mir iktizâ ettiği halde evkâf nezâreti mezkûr ta'miri icrâ edinceye kadar kütüphane mesdûd kalacağından Ma'ârif nezâreti kendisine tevceüh eden teftiş ve nezâreti ifâ edemeyeceği âşikârdır." İsmail E. Erünsal, *Kütüphanelikle İlgili Osmanlıca Metinler ve Belgeler II*", İstanbul 1990, s. 446.

⁴ İ. Erünsal, *Türk Kütüphaneleri Tarihi*, s. 180-181.

⁵ BA, Şura-yı Devlet 209/9. BA. YA. Res. 25/36. Başbakanlık Arşivinde hâfız-ı kütüblüklerin seçimi için yapılan imtihanlarla ilgili bazı belgeler bulunmaktadır. Bu belgelerden anla-

Ekte verilen bazı belgelerden anlaşılacağı üzere vakıf kütüphanelerinin düzenli işlememesi ve vaktinde açılıp kapanmamasının⁶ en önemli sebebi kütüphane çalışanları için vakfiyelerde tayin edilen ücretlerin zamanla yetersiz hale gelmesidir.⁷ Bu sebeble hâfız-ı kütübler kütüphanelerdeki görevlerini ikinci plana atmışlar ve hayatlarını sürdürebilmek için başka işler yapmaya başlamışlardır. XVIII-XIX. Asırda bazı kütüphane kurucularının böyle bir durumun ortaya çıkmaması için buldukları döneme göre yüksek ücret tesbit etmeleri de malesef gittikçe kötüleşen ekonomik şartlar yüzünden yeterli olamamış ve bu kütüphanelerde çalışan görevliler bile zor duruma düşmüşlerdir.

Her ne kadar kütüphanecilerin mali durumunu iyileştirmek için tatmin edici bir çözüm getirmek mümkün olamamışsa da ekteki bazı belgelerden anlaşılacağı gibi yine de kütüphanelerin günün belli saatlerinde düzenli açılabilmesi için bazı tedbirler alınmış ve bu tedbirler uygulanmaya çalışılmıştır. Vakıf kütüphanelerinin idaresini düzenlemek için Ramazan 1298/ Ağus-

sıldığına göre hâfız-ı kütüb adaylarına Arapça ve Farsça bazı beyitler verilmiş ve bunların doğru okunuşlarının tesbitiyle tercümeleri istenmiştir. İmtihanda ayrıca basit toplama ve çıkarma işlemleri sorulmuştur. Bazı örnekler için bkz: BOA. MF. KTV. Dosya 5, no. 100.

⁶ 25 Şaban 1287/18 Kasım 1870 tarihli *Hadika*'da yayınlanan "Kütüphaneler Hakkında İhtar" başlıklı yazıda vakıf kütüphanelerinin en önemli problemlerinden olan açılma süreleri şöyle eleştirilmektedir:

"Çünkü mezkur kütüphaneler beher sene cevâmî-i şerife derslerinin tatiliyle beraber cümlesi kapatılıp evkat-ı sâirede dahi Cuma ve salı günleri açılmayıp diğer eyyâmda ise saat altıdan sonra bir-iki saat mikdarı gâh açılıp ve gâh yine açılmadıklarından ve bu vechile vakt ve eyyâm-ı kûşâdları pek az olduğu gibi her sınıf halkın me'muriyet ve hizmet ve san'atıyla meşgul bulunduğu zamanlar olduğundan ânifen zikr olunduğu vechile kütüphaneler yalnız talebe efendilere mahsus ve münhasır kalmaktadır". (*Hadika*, no. 40, sh. 320)

⁷ Meclis-i Meb'usân'da Maârif nezâreti bütçesinin görüşüldüğü 25 Mayıs 1326/ 7 Ağustos 1910 tarihli 107. oturumunda İpek Mebusu İbrahim Efendi'nin de bu konuya "İstanbul'da bu kütüphanelerde bu hâfız-ı kütüblerin aldıkları 50 kuruş, 60 kuruş, yüz kuruş. Haftada bir, ayda bir-iki, ayda bir gelir açar" diyerek temas etmiştir. (*Takvim-i Vekayi'*, year 2, no. 544 (18 Mayıs 1326), p. 2128.)

tos 1881 yılında çıkarılan talimatnâmenin ilk maddesi bu konuya bir çözüm getirmeyi hedeflemektedir:

"Birinci Madde: Kütüphaneler dâimâ öğleden bir saat evvel açılıp öğleden üç saat sonra kapanacak ve şu dört saat zarfında hâfız-ı kütübler kütüphanelerinde bulunacaklardır."⁸

Daha sonraki yıllarda bu konuda yapılan şikayetlerden "talimâtname"nin talimatlarına pek uyulmadığı anlaşılmaktadır. 4 Teşrin-i sani 1320/17 Ocak 1905 tarihli bir raporda "Ma'ruf olan kütüphanelerden başka cevâmî'-i şerîfe ve türbeler derununda da birçok kütüphaneler vardır ki kısım-ı küllisinin küşâd olduğu ma'lûm değildir" şeklinde mizahi bir uslubla bu konuya değinilmektedir⁹.

Vakıf kütüphanelerinde kataloglamanın XVI. asra kadar ulaşan bir geleneği varsa da bu katalogların daha ziyade koleksiyonu korumaya yönelik oluşu son dönemde daha ziyade okuyucuya yönelik katalogların hazırlanması yönünde taleplerin oluşmasına sebep olmuştur. Hazırlanan devr-i Hamidî katalogları uzmanlarca yeterli görülmemiş ve bu konuda Batı tecrübesinden daha önce yararlanan Mısır'dan faydalanma gayesiyle bazı yazışmalar yapılmış, İstanbul kütüphanelerinin toplu kataloğu hazırlanması yönünde yapılan bazı teşebbüsler sonucunda birkaç örnek ortaya çıkmışsa da Cihan harbinin doğurduğu olumsuzluklardan dolayı iyi bir sonuç alınamamıştır.

Burada sunulan belgeler vakıf kütüphanelerinin ıslahı ve problemlerinin çözümü için dönemin aydınlarının buldukları çözümleri ve dönemin idarecilerinin bunları gerçekleştirmek için sarfettikleri gayretleri göstermektedir.

Belgelerin bütünü incelendiğinde gözden kaçırılmaması gereken bir husus ortaya çıkmaktadır. O da Balkan ve Cihan harbinin imparatorlukta or-

⁸ Mahmud Cevad, *Maârif-i Umumiye Nezâreti Tarihçe-i Teşkilat ve İcraâtı*, İstanbul 1338, s. 207.

⁹ Erünsal, *Belgeler II*, s. 447

taya çıkardığı kötü koşullara, meydana gelen yokluk ve imkansızlıklara rağmen ülkenin münevverlerinin bu hususta fikir üretmeleri ve dönemin bürokratlarının da kütüphanelerin iyi hizmet verebilmesi için fedakârane bir şekilde çabalamış olmalarıdır.

*
* *

[Beyazıt Umumi Kütüphanesi'nin İdare Esasları ve Personelinin Vazifelerine Dair Talimatnâme Müsveddesi]

Kütübhâne-i Umûmînin İdâre-i Dâhiliyesi ve Müstahdemîn-i Mevcûdesinin Deruhde Eyledikleri Vezâ'ifin Ta'yîn ve Tesbîti Hakkında Ta'limâtname Müsveddesi

Kütübhâne-i Umûmî hâl-i hâzırda bir ser hâfız-ı kütüb veya müdür ve iki hâfız-ı kütüb ve iki müstahfız ve iki hademe ile idâre olunmaktadır.

Kütübhâne-i Umûmî eyyâm-ı mübâreke-i dîniyye ve resmîyyeden mâ'adâ her gün açıktır.

Eyyâm-ı dîniyye ta'til günleri

	Aded-i Eyyâm
Mevlid-i mübârek-i Nebevî	1
Regâib Kandili	1
Mi'râc Kandili	1
Berât Kandili	1
Leyle-i Kadir'den i'tibâren bayram ertesine kadar	6
Kurban arefesinden i'tibâren bayram günleri	5
Eyyâm-ı resmîye ta'til günleri	
Velâdet-i hümâyûn günü	1
Cûlûs-ı hümâyûn günü	1
İd-i millî	1
Cum'a günleri	48

Eyyâm-ı hizmetin her birinde bi'l-umûm me'mûrîn ve müstahdemîn bir ma'zeret-i meşrû'a tahakkuk etmedikçe hepsi birden isbât-ı vücûd ve ifâ-yı hizmete mecbûr olup münâvebe usûlü câri değildir.

Vezâif-i İdâriyye

Ser-hâfız-ı kütüb:

Muvazzaf ve muvakkat me'mûrîn ve hademenin vakit ve zamânıyla vazifelerinde bulunup bulunmadıklarına nezâret eder. Devam etmeyenlerine üç def'a ya ka-

dar nasâyih ve tenbîhât icrâsıyla vazîfesine devâm ve gayrete sevk eyler. Üç def'adan sonra mâ-fevkine bildirir. Camekânların, kitapların nezâfetine, hüsn ü tertîb ve intizâmlarına ciltlerinin mükemmeliyetine, etiketlerinin tamamlığına dikkat eder. Ve dolab ve kitapları istediği zaman yoklama ederek hâfız-ı kütüb efendilerin ve hademenin teyakkuz ve intibâhlarını celb eder. Müessesenin bi'l-umûm ahvâline ve kitab vesâir eşyânın hüsn-i muhâfazasına nezâret eder.

Gerek hâfız-ı kütüb efendilerin gerek mütâli'inin ta'limât-nâmeler ahkâmına riâyet edip etmediklerini anlamak için her gün mütâla'a salonunu bir iki def'a gözden geçirir.

Kapıların, pencerelerin ve kapakların tamam ve müstahkem kapanmasına nezâret eder.

Kütübhânenin bi'l-umûm umûr ve ahvâline, kitaplarına, müzelerine dâ'ir, züvvâr ve gazete muhbirleri tarafından vâkî' olacak istifsârlara cevâb ve lüzûmuna göre izâhât verebilmek ser hâfız-ı kütübe âittir.

Kütübhâne'den resmen sâdır olacak muharrerâtı tesvîd eder.

Sâdır ve vâride evrâkın muâmele-i kaydiyyesi hâfız-ı kütüb efendilerden birisi tarafından icrâ edilir ya'ni gerek ser-hâfız-ı kütüb kendisi ve gerek rüfekâsından tensîb ve havâle edeceği zât icrâ eder.

Ciltlenecek kitablardan her hâlde ma'lûmâtı olacaktır ve tarz-ı teclîdini ta'yîn edecektir. Levâzım-ı müteferrika ve teclîdiyenin tedârik ve sarfına nezâret eder.

Hâl-i Hâzırda Ser-hâfız-ı Kütübün Vezâif-i İlmiyesi

El-yevm mevcûd kırk bin ve mecmûâlar müfredatıyla altmış bine bâliğ' olan ve yevmen fe-yevmen tezâyüd etmekte bulunan bi'l-umûm âsârı ilmî bir sûrette tasnîf edecektir.

Muhtelif nokta-i nazarlardan müte'addid kataloglar tanzîm eyleyecektir.

İstatistikler tertîb eyleyecektir.

I-Tasnîf İlmi

Muhtelif lisânlarda muhtelif zamânlarda mütenevvi' selîka ve şîvelerde envâ' ve eşkâl-i müte'addide-i hutût ile -kûfi, mağribî, dîvânî, nesih, ta'lîk, nesta'lîk, şikeste, siyâkat, bi-nokta, girift- muharrer Arab ve Acem, Türk, Hind tarz-ı tezhîbiyle müzeyyen bulunan bi'l-umûm âsârın fennini mevzû' ve mâhiyetini, ismini, müellifini, derece-i tezyînâtını vesâir evsâfını bi-hakkın ta'yîn edecektir. Bunun için her kitabı yegân yegân mütâla'a etmesi ve icâb-ı takdîrinde bir takım me'âhize mürâca'at eylemesi lâzımdır.

Bu sûretlerle edindiği ma'lûmâtı nümûnesi mevcûd fişlere imlâ edecektir. Mezkûr fişleri ba'de'l-implâ fihrist-i umûmî me'mûruna gönderecektir.

II. Muhtelif nukat-ı nazardan müteaddid kataloglar

Müellifin Kataloğu

Müellifinin isim, nisbe, künye, izâfet ve nisbetleri için ayrı ayrı hurûf-ı hecâ sırasıyla birer fihrist-i umûmî-i icmâlî-i hecâ'î tertîb edecektir. Ve bunlardan en meşhûru esâs i'tibâr edilip hizasına müellifi olduğu kitabların isim ve numaraları iş'âr edilecektir. Bir müellifin diğer isimleri arasında bu meşhûr ismine havâle olunacaktır.

Kitablar üzerinde hutût, imzâ ve mühürleri bulunan meşâhîr fihristi ve bunların fotografilerinden müteşekkîl albümler defteri

Asârin muharrer bulunduğu memâlik ve matbu' buldukları matba'alar fihris-i icmâlîlerini.

Müzeye ayrılan âsârin mufassal evsâf ve tezyînatını hâvî fihristleri tanzîm eyleyecektir. Fihrist bulunmayanlara fihrist tertîb eder. Ve resimli kitabların resimlerinin birer ta'rifeleri ayrıca kağıtlara yazılarak yanlarına konulur.

İstatistikler

1-Yevmî, üsbû'î, şehri ve senevî vürûd eden kitabların mikdârı ve mensûb oldukları lisân ve fenlerine dâir ihsâiyât cedvelleri tutacaktır.

2-Yevmî, üsbû'î, şehri ve senevî mütâla'a veyâ istinsâh olunan kitabların mikdârı, lisânları, fenleri.

3-Yevmî, üsbû'î, şehri ve senevî devâm eden erbâb-ı mütâla'anın mikdârı ve mütâla'a ettikleri fenler.

4-İkinci ve üçüncü maddelerdeki ma'lûmâtı elde etmek için hüviyet-i müdâvimîn ve istiâre defterleri.

Şu vezâifile mükellef ser-hâfız-ı kütübün ma'iyetinde tedkîk edeceği kitabları kendisine ihzâr ve ba'de't-tedkîk mahalline îade edecek ve imlâ ettiği fişleri fihrist-i umûmî me'mûruna götürüp getirecek bir hademeyi ve mütâla'ada kendisine muâvenetde bulunacak bir refîki rûfekâsı meyânından kendisi intihâb edecektir.

Ser-hâfız-ı kütüb deruhde ettiği şu mühim vezâifi bi-hakkın edâ edebilmek ve diğer tasnîf me'mûrlarına işi yetiştirerek boş bırakmamak için mütevâlî ve mütemâdî çalışması lâzımdır. Binâen-aleyh huzâne-i kütüb ve tasnîf dâiresine ale'l-ıtlâk başkalarının girmesi memnû'dur.

Şâyet ahyânen bir zâta görüşmek mecbûriyeti hâsıl olursa cüzî bir müddet için kendisi taşra çıkup görüşecektir. Ve her hâlde bu görüşmek çok uzamayacaktır.

Hâfız-ı Kütüb Efendiler

Tedrisât-ı âliye ikinci şubesinden musaddak ve kütübhâne medhaline mu'allak ta'lîmatnâmenin müsâ'adesi dâiresinde erbâb-ı mütâla'aya tevdi' edeceklerle-

ri kitapları derûnlarındaki fişlerde muharrer evsâfını mütâli' olan zâta irâ'e ve ihtâr ederek teslîm eder.

Mütâli'in iâdesi hengâmında yine beraberce mu'âyene ederek mezkûr evsâfında bir noksanı görülemediği halde mahalline vaz' ederler. Şâyed bir nakîsa frâs edilmişse ta'lîmatnâme mücebince mu'âmele ederler.

Kitabların, camekanların ve dolabların nezâfetine gâyetle riâyet edeceklerdir.

Binâen aleyh hâfiz-ı kütüblerin her biri mustahfızlar veya hademe mu'âvenetiyle her gün (20-30) kitabın yapraklarını gâyet lütuf ve nezâketle taklîb ederek havalandıracaklardır.

Ayda bir kere derûnunu yaş bezlerle sildirip tamâmıyla kuruduktan sonra kitapları tozdan ve güvelerden bi't-tathîr mahallerine koyacaklardır.

Muhtâc-ı ta'mîr görünenlerini hemen ser-hâfiz-ı kütüb efendiye bi'l-irâ'e kitapların adedini, isimlerini, numaralarını bir zimmet defterine kayd ederek mücellide imzâ ile teslîm ederler. Ve ne sûretle teclîd edileceğine dâir ser-hâfiz-ı kütüb efendiden îzâhât almağa mecburdurlar.

Kitabların numaraları, kitapların ilk varakası zahrının münâsib bir mahalline zarîf ve matbû' bir şekilde terkîm edeceklerdir.

Kitabların zahrındaki yazıları rakam yazmak veyâ mühürlemek vesilesiyle ibtâl etmeyeceklerdir. Etiketi düşenleri hemen etiketleyip numarasını zarîf bir sûretle yazacaklardır.

Mütâla'a salonunu hiçbir vakit hâli bırakmayacaklardır. Bir tarafa çıkmak mecbûriyeti hâsıl olursa rûfekâsını haberdâr edeceklerdir.

Ahalîyi girip çıkarlarken ve mütâla'a ederlerken nezâket dâiresinde dâimâ taht-ı murâkabe bulunduracaklardır.

Mâni'-i mütâla'a olacak ahvâli mehmâ-emken leyyinetle ber-taraf ederek intizâm ve sükûnu muhâfazaya çalışacaklardır.

Bi'l-umûm kitapların ve demirbaş eşyânın ziyâ'ına veyâ nakîse-dâr olmasına aslâ meydan vermeyeceklerdir.

Her kitabın gayr-i kâbil-i infikâk mahallerine kütübhânenin mührünü basacaklardır.

Sahîfe rakamları bulunmayan kitablara erkâm vaz' edeceklerdir.

Mesârif-i müteferrika ve levâzım-ı teclîdiye akçalarının hıfz ve sarfını ifâ edecekler ve keyfiyet-i sarfına dâir bir defter tutacaklar ve evrâk-ı müsbitelerini ihzâr eyleyeceklerdir.

Asâr-ı cedîdenin matbû' fihristi bulunamayacağından hâfiz-ı kütüb efendiler tarafından tahrîr edilip ve altı mâhda bir tecdîden ve tebyîz edilir.

Ser-hâfiz-ı kütüb efendi tarafından tevdi' edilecek her türlü defâtir ve evrâkı tahrîr ederler.

Kütübhâne kapıları, pencereleri demir kapaklarının tamâmen kapanmasına dikkat edeceklerdir.

Hâfiz-ı kütüb efendiler münâvebe tarîkiyle hizmetçi[yile] berâber gece nöbe-tiyle mükellefdirler.

Ser-mubassır veyâ mustahfız

Kitab alıp vermekte ve kitabların emr-i nezâfetine i'tinâ husûslarında hâfiz-ı kütüb efendilere muâvenet ve iştirâk eder.

Kütübhâne anahtarı kendisinde bulunacağından sabahleyin cümle kapısını küşâd edip hademelere âid vezâifin tevzî'iyle üzerlerinde bi'l-fi'l bulunarak hüsn-i sûretle ifâ-yı hizmetlerini te'mîn eder.

Mütâli'inin esnâ-yı mütâla'alarında mütâla'a salonunu gezerek nazar-ı tedkîkden geçirir.

Nezâret-i celîye vesâire devâire takdîm edilen evrâkı ta'kîb eder.

Ma'aş ve yevmiyeleri ve levâzım-ı müteferrika vesâireyi ta'kîb ve tahsile de mu'temeddir.

Kitabların ve demirbaş eşyanın muhâfazasına i'tinâ eder.

Kapı ve pencerelerin muhkemce kapanmasına bi'l-fi'l nezâret eder.

Mustahfız-ı sâni

Levhaları ve defterlerin ser levhalarını, ta'lîmatnâmeleri tahrîr ve nâkıs kitabları ikmâl, kütübhânedede bulunmayan âsâr-ı nâdire-i mühimmeyi istinsâh eyleyecektir.

Türkî ve Fârisî lisânlarının fihris-i tafsilî ve icmâlîlerini tutacaktır.

Hademe vezâ'ifi

Kütübhâne binâsının dâhilini ya'ni zemîni parkelerini her gün yaş bezler veya fırça süpürgeleriyle silerler ve kanaviçe ile kuruturlar. Duvar yüzlerini pencere içle-rini, kubbeleri, uzun tavan süpürgesiyle haftada bir def'a süpürürler, örümceklerini alırlar.

Sokak ve bahçe kapılarının önünü hâricen her gün süpürürler, kışın kar ve çamurların teb'îd ederler. Helâları gün aşırı yıkarlar.

Bahçeyi yabani otlardan tathîr ve eşcânı tumar ederler.

Bina pencereleri, kapaklarını her gün açıp havalandırarak yine muhkemce ka-parlar. Sobaları tathîr ve iş'âl ederler. İhrâk edilecek mahrûkâtı ihzâr ederler.

Kitap dolablarını silerler, kitabları hafız-ı kütüb efendilerin lüzum görecekleri mahallere nakl ederler.

Kitabların ve demirbaş eşyanın muhâfazasına son derece hasr-ı dikkat ederler.

Her sene Ramazân-ı Şerif² den birkaç gün evvel pencere, kapı ve dolab camlarını silerler.

Ser-mustahfızın kendilerine tevdi⁶ edeceği bi'l-cümle vezâ'if ve hidemâtı yaparlar.

Kütübhâne me'mûru efendilerin kütübhânece olacak yemek almak, su vermek gibi hizmetlerini ifâ ederler.

Her gün sa'at-i mesâ'î hâricinde ya'ni yevm-i küşâd zamânından evvel ve sonra ve geceleri ve ale'l-umûm eyyâm-ı ta'tiliyyede kütübhâne hâlf bırakılmayacağından her halde binâ derûnunda bir hâfız-ı kütüb efendi refâkatinde bir hademe bulunacaktır.

Erbâb-ı mütâla'anın kundura, şemsiye ve muşamma'larını muhâfaza iltizâm edileceği takdîrde müstakil bu hizmetle muvazzaf bir capıcı ta'yîni de lazımdır.

Fihris-i Umûmî Me'mûru

Musannif-i umûmî olan ser-hâfız-ı kütüb tarafından imlâ edilip gönderilen bi'l-umûm ya'ni elsinde-i müteaddideye âid fişlerin muhteviyâtını nezdinde bulunan altmış adet¹⁰ fihrislerden müteallik olduğu fen fihrisine muhtelitan kayd eder ve her fişin fihris-i umûmîde tesâdüf ettiği umûmî numarayı fişteki hâne-i mahsûsada terkîm ederek Türkî ve Fârisî lisanları mukayyidlerine tevdi⁶ eder.

Her fişin muhtevî olduğu kitabı evvelâ lisan cihetiyle muhtelitan fihris-i umûmîye yazdıktan sonra Arap lisânına âid âsârı da ayrıca yine tafsîlen tutacaktır.

Bundan başka kitablar esâmîsine mahsûs bir "Fihris-i Umûmî-i İcmâlî-i Hecâî" tutacaktır. Bu fihris hurûf-ı hecâî-i Osmânî adedince otuz iki cüz olacaktır. Fişlerdeki bi'l-umûm esâmî-i kütübün fihris-i umûmîye kayd ettikten sonra kitabın en meşhûr isminin harf-i evvelinin âid olduğu icmâl defterine ikinci ve üçüncü harflerine kadar tertîb-i hecâîye riâyet ederek yazacak ve izâsına mensûb olduğu lisânı, fenni ve aded-i umûmîyi iş'âr edecektir.

Müte'addid isim ve şöhretler, en meşhûr isim ve şöhrete havâle edilecektir.

Fârisî ve Türkî Fihrist Me'mûrları

Her lisân için altmış fen fihrisi bulunur. Fihris-i umûmî me'mûrundan kendilerine tevdi⁶ edilen fişlerin muhteviyâtını mükellef oldukları lisânın müteallik buldukları fenlere fihris-i umûmî numarasının ve lisânının husûsî numarasını kayd ettikten sonra fişleri tasnif me'mûruna irsâl eylerler.

Fihris-i fennî-i lisânîden sonra her lisân için 32 cüzden müteşekkil fihris-i icmâlî-i hecâî tertîb edeceklerdir.

¹⁰ Bu altmış adet defter esnâ-yı tab'da birleştirilerek ve mütevâlî numaralara rabt edilerek büyük bir fihris-i umûmî teşkil edecektir.

Tasfi ve Tertib Me'mûru

Kitabları fişlerdeki atık numaralarıyla bulup fişleri kitablara ilsâk ve umûmî numaralarını kitabların mahatlarındaki etiketlere terkîm ettikten sonra raflara, dolaplara umûmî numara sırasıyla kâ'imen vaz' ve tertib edecektir.

Mücellid

Her gün sabahları bir mustahfız ile berâber kitab dolaplarını ve kitabların tozlarını ve güvelerini tathîr ve tanzîf eder. Muhtâc-ı ta'mîr olanlarını ayırarak hâfız-ı kütüb efendilere adedini, isimlerini, numaralarını bir deftere yazdırıp bâ-imzâ teslim eder ve ne sûretle teclîd edileceğine dâir ser-me'mûrdan izâhat almağa mecburdur. Ba'de't-teclîd defter mucibince teslim edip zimmet defterinde hâfız-ı kütüb efendilere işâret ve imzâ ettirir. Kitabların dikişlerini gâyet sağlam tirelerle diker.

Şîrâzelerin öz başından olması şarttır. Formaların dikiş mahalleri ezilmiş ve ya yıpranmış ise evvelâ onları ta'mîr eder. Yazma kitabların yazılarını okunmayacak derecede yapıştırmaz.

BOA.MF.KTU. 2/27

*
**

[İstanbul Kütüphanelerinin Teftişiyle İlgili Talimatnâme]

Dersa'âdetde Bulunan Kütübhânelerin Sûret-i Teftişi Hakkında
Ta'lîmatnâmedir.

Madde 1 Dersa'âdetde bulunan bi'l-cümle kütübhâneler Ma'ârif Nezâretine merbût müfettişler ma'rifetiyle sûret-i dâime ve muntazamada teftîş olunacaktır. Şöyle ki, teftîş heyeti tarafından kütübhânelerin kâffesi sırasıyla ve yegan yegan müdekkikâne teftîş olunacak ve matbû' fihristlerle mevcûd kitabları birer birer evvelinden nihâyetine kadar tatbîk edilecektir. İş bu tedkîkât-ı esâsîyyenin icrâsından evvel ve sonra dahi beher kütübhâne lâ-akall ayda bir def'a derece-i sâniyede teftîş edilecek ve bu esnâda kütübhânelerin evkât-ı mu'ayyenede açılıp açılmadığına ve hâfız-ı kütübler tarafından intizâm ve nezâfetine ve kitabların hüsn-i muhâfazasına i'tinâ edilip edilmediğine dikkat olunacak ve kitablarca bir günû zâyi'ât vukû' bulmaması içün fihristin muhtelif mahallerinden lâ-ale't-ta'yîn müteaddid kitablar hakkında yoklama icrâ edilecektir.

Madde 2 Kütübhânelerin mukaddemâ tertib ve tab' edilmiş olan fihristleri izâhât-ı kâfiyeyi câmi' olmaduktan başka taksîmât ve esâmî-i kütübe dahi

sehviyyât vuku⁶ bulmuş olduğundan bunların ileride umûm kütüb-hâneelerin tefîşât-ı esâsiyyesi hitâm bulduktan sonra yeniden tertîb olunacak numûneye tevfiķan izâhât-ı lâzimeyi hâvî olarak tanzîm ve tab'ı esbâbına tevessül olunmak üzere şimdilik esnâ-yı tefîşde tesâdüf olunacak sehviyyât derhal ıslah ve tashîh ve mu'ahharan kütübhânelere vaz⁶ olunan kitabların esâmî fihristinin nihâyetine tahrîr ve ilâve edilecektir.

- Madde 3 Mukaddemâ kütübhânelerde mevcûd kitabların bir kısmı idâre-i sâbika tarafından ahz ve bir kısmı da zâyî edilmiş olduğundan esnâ-yı tefîşde noksan bulunacak kitablar bir varakaya kayd ile müsebbiblerinin meydana ihrâcî için müfettişler tarafından Meclis-i Kebîr-i Ma'ârifeye arz-ı ma'lûmât edilecek ve bundan sonra zayiâtâ meydan kalmamak için ve ale'l-usûl ta'yîn olunan hâfiz-ı kütüblerden müte'addid olanların kefâlet-i müteselsileye ve yalnız bir hâfiz-ı kütübü olanlar da kefâlet-i nizâmîyeye rabt olunacaktır.

Kütübhânelerin Te'mîn-i İntizâm ve Ta'mîm-i Menâfî'i

- Madde 4 Kütübhânelerin te'sisinden maksad-ı aslî ulûm ve funûn ve ma'ârifin ta'mîm ve intişârından ibâret olup şu maksad-ı mühimmin te'mîn-i husûlû için kütübhânelerin ber-müceb-i şart-ı vâkıf sa'at-ı mu'ayyenede ashâb-ı mürâca'ata da küşâde bulundurulmasına müfettişler tarafından bi'l-hâssa i'tinâ olunacak ve bunun esbâbı her neye mütevakıf ise onu dâimâ teemmül ve mütâla'a ile icâbâtı Meclis-i Kebîr-i Ma'ârifde bi't-takrîr beyân ve ifâde edilecektir. Ancak kütübhâne-i umûmî ile âtîde inşâ olunacak şu'beleri bunlara makîs olmayacağından oraları her zaman sabahtan akşama kadar küşâde bulunacaktır.
- Madde 5 Herhangi kütübhânenin evkât-ı muayyenede açık bulundurulmadığı görülür ise derhal müfettişler tarafından verilecek takrîrler üzerine hâfiz-ı kütüblerin dâire-i tefîşiyeye celb ile kendilerine ihtârât ve tenbîhât-ı münâsibe icrâ olunacak ve bu hâlin tekerrüründe bir aylık ma'aşî cezâen kat' olunacak ve bunun da te'sîri görülmediği takdirde müfettişler tarafından verilecek takrîr üzerine Ma'ârif Nezâretince azil ve yerlerine münâsibleri ta'yîn olunacaktır.
- Madde 6 Dersa'âdetde mevcûd bi'l-cümle kütübhânelerin esâmî ve mev-kf'leriyle hâvî oldukları kitabların adedi ve hâfiz-ı kütüblerinin isimleri dâire-i tefîşiyeye ma'lûm olmak üzere kayıtlarına mahsûs bir defter-i esâfî tutulacak ve buna âid ma'lûmât ile vakıfnâmelerde kütübhânelere âid şurût-ı vakfiye ma'ârif ve evkâf kuyûdundan bi'l-muhâbere ahz ve istihsâl edilecektir.

- Madde 7 Bi'l-cümle kütübhânelerde bulunan kitablardan mürûr-ı zamân ve kesret-i isti'mâl sebebiyle yıpranmış ve ciltleri bozulmuş olanların esnâ-yı tefîşde bi't-tefrîk yeniden teclîd ve islâh ve bunlar meyânında noksan varakalar olduğu ve diğer kütübhânelerde o kitabların nüshası bulunduğu halde erbâbına istinsâh ettirilerek noksanlarının ikmali müfettişler tarafından bâ-takrîr arz olunacaktır.
- Madde 8 Ba'zı hâfız-ı kütüblerin ma'aşları pek dîn olduğundan vakıflarının tahammülû nisbetinde o gibi ma'aşların Evkâf Nezâretiyle bi'l-muhâbere hadd-i lâyıkına iblâğı esbâbı istikmâl olunacaktır.
- Madde 9 Vaktiyle selâtin-i izâm ve ashâb-ı hayrât tarafından te'sîs olup mikdârı 70'i mütecâviz bulunan Dersa'âdet kütübhânelerinden bir kısmı mürûr-ı zamân ve adem-i i'tinâ sebebiyle düçâr-ı harâbiyet olduğu gibi bunlara âid kitablardan külli zâyiat vuku' bulduğundan ba'demâ dahî halleri üzere bırakılmaları külliyyen mahv ve indirâslarını ve kütüb-i mütebâkiyenin de büsbütün ziyâ'ını müstelzîm ve ta'mîrât-ı lâzime ise uzun bir zamana muhtâç olduğundan dâire-i mahsûsalarınca ta'mîrât-ı lâzime icrâ olununcaya kadar hiç olmazsa mevcûd makarlarında ziyâ'ı küllîden siyâneti zımnında icâb edenlerini diğer ma'mûr ve muntazam kütübhânelere emâneten ve muvakkatan nakilleri emsâlî delâletiyile menâfi'-i külliyyeyi mûcib olacağı sâbit olmağla bu gibi muhtâc-ı ta'mîr kütübhânelere âid kitabların sûret ve mahall-i nakilleri Evkâf Nezâreti'ne bildirilecek ve icâb edenlerde izn-i mütevellî istihsâl edilecektir. Ve bu yolda nakil olunan kitabların nakil olunduğu kütübhanelerin kitablarına karışmaması içün ayrı dolablarda hıfzıyla âid olduğu kütübhânenin ismini hâvî levhalar ta'lik edilecektir. Bu sûretle mevcûdu diğer kütübhâneye nakil olunan kütübhânelerin hâfız-ı kütübleri dahî bi't-tab' kitablarla berâber muvakkatan nakl olunacak ve kütüb-i menkûle bunlar ma'rifetiyile hıfz ve idâre edilecek ve âid oldukları kütübhâneler ta'mîr olundukda yine mahallerine iâde olunacaktır.
- Madde 10 Bir takım kütübhânelerin vaktiyle harîk ve hareket-i arz ve esbâb-ı sâireden nâşi mûnderis ve kütüb-i mevcûdesiyile berâber münadim olduğu ma'lûm olduğundan bunların peyderpey bi't-tahkîk zâhire ihrâcıyla nezâret-i âidelerince ihyâsı husûsuna müfettişler tarafından sa'y ve ihtimâm olunacaktır.
- Madde 11 Bir taraftan bâlâda zıkr olunan mevkûf kütübhânelerin istikmâlî esbâb-ı intizâmıyyla berâber diğer cihetten de sırf ma'ârifeye âid ve neşri ma'ârif husûsunda menâfi' ve fevâid-i azimesi derkâr olan Kütübhâne-i Umûmî'nin ahvâl ve zamâna ve ilcâ'ât-ı hâzıra-i medeniyye ve

şân-ı Osmânî ile mütenâsiben tanzîm ve ıslâhı ehemmi ve elzem bulunduğundan evvelâ kütübhâne ittihâz olunan mahallin 'adem-i kifâyeti cihetiyle binâ-yı hâzırının nezâretçe tensîb olunacak sûret ve mümkün olduğu kadar sûratle tevsi'î ve memâlik-i mütemeddine-i sâiredeki milli ve umûmî kütübhanelere mûmâsil bir şekil ve heyete ifrâğı, sâniyen mezkûr kütübhânedeki bulunan kitâbların mikdârı bi'n-nisbe kesîr olmakla berâber ulûm ve fûnûn-ı hâzıraya ve husûsiyle elesine-i ecnebiyeye mensûb ve müte'allik müellefât-ı nâfi'a pek kalîl olduğundan bu noksanın tedricen ikmâli zımnında müfettişler tarafından verilecek takrîrler üzerine *takdîmü'l-ehemmi ale'l-mühim* kâidesine tevfi-kan âsâr-ı islâmîye ve ecnebiyeden îcâb eden kitâbların hâriçten tedârik ve mübâya'asıyla kütübhâneye mâl edilmesine bezl ve i'tinâ ve gayret edilecektir. Sâlisen pâ-yı taht-ı Osmânî'nin vüs'at-i ma'lûmesi hasebiyle yalnız bir kütübhâne-i umûmiyle te'mîn-i ihtiyâcâtı gayr-ı kâbil olduğundan merkez kütübhâne-i umûmîsinin tamâmen esbâb-ı intizâmı istihsâl ve nevâkısı ikmâl olunduktan sonra Dersa'âdetin îcâb eden mevâkî'inde kezâlik ma'ârifîye âid olmak üzere lüzûmu kadar şu'be kütübhânelerinin te'sîs ve ihdâsı esbâbına tevessül olunacaktır.

Madde 12 İşbu ta'lîmâtın mevkî'-i tatbîke vaz'ından sonra bi't-tecrûbe görülecek lüzûm üzerine ta'dîlî îcâb eder ise meclis-i kebîr-i ma'ârif riyâsetinden re'sen ve müfettişlerden beyân edilecek mütâla'âta binâen ta'dîlât-ı lâzime icrâ edilecektir.

Müfettiş
Tahsin

Müfettiş
Mahmud

Müfettiş
Tevfik

Evkâf Nezâreti Masârifât Müdür Muâvini
Fâik

Kütübhâneler Müfettişi
Gâlib

BOA.MF.KTU 3/90

*
**

[Beyazıt'taki Kütüphane-i Umumi'nin İnşaatı, İdaresi ve Koleksiyonuyla İlgili Yazışmalar]

Atebe-i seniyye-i cenâb-ı veliyyü'n-ni'amîye

Sâye-i ma'ârif vâye-i hazret-i tâcidâr-i a'zamîlerinde pâ-yı taht-ı saltanât-ı seniyyede on sene evvel bir kütübhâne-i umurnî te'sîs ve küşâd olunmuş ise de ol

vakitten şimdîye kadar hâl-i vâhid üzere kalmış ve orada bulunan kitâblar ekserî arabîyyü'l-ibâre ve bâhis oldukları fûnûndan ba'zısının eski ve kadîm efkâr ve kavâ'ide tatbîkan inşâ ve te'lif olunmuş ve bu müddet zarfında kütübhâne-i mezkûrede mevcûd kitâbların adedine pek az ilâve ve zamm olunmadığı cihetle matlûb olan fevâid derece-i fikdânda kalmışdır. Millet-i necîbe-i Osmânîyeye bir fâide-i umûmiye hâsıl etmek üzere te'sîs olunan kütübhâne-i mezbûrdan fevâid-i matlûbe husûle gelmek için yalnız eski kitâblar mutala'asından hâsıl olamayacağı bedîhî ve işbu asr-ı güzîn-i ma'rifet-rehîn-i pâdisâhîlerinde fûnûn-ı sâirenin fevkal'âde terakkîsi nümâyân olmasına ve fûnûn-ı cedîdenin efkâr-ı kadîmeyi lağv etmesine nazaran kütübhâne-i mezkûru ziyâret edenler pek nâdir olduğu re'ye'l-âyn müşâhede edildiğinden ve el-hâletu hâzihî istifâde edebilmek için fûnûn-ı cedîdeyi mûnderic kitâbların orada bulundurulması lâzımeden ma'dûd bulunduğundan kütübhâne-i umûmi-i mezkûrun terakkîyâtına bâis ve millet-i necîbe-i Osmânîyeye nâcizâne bir hizmet ibrâz etmek arzu- rişte-i bendegânem olduğundan işbu lâyiha-i çâkerânemi hâk-i pây-i merâhim-ihitivây-ı tâcidârîlerine takdîme cesâret eyledim şöyle ki:

Evvelen: Gerek Der-aliyye'de ve gerek memâlik-i şâhânede ale'l-umûm ve kangı lisânda olursa olsun kitâb ve risâle ve gazete ve sâ'ir matbû'at-ı cedîdeden ba'de't-tab' iki nüsha Kütübhâne-i Umûmiye'ye ve bir nüsha Ma'ârif Nezâret-i celîlesine ve bir nüsha Matbu'at Müdüriyet-i aliyyesine sâhib-i imtiyaz tarafından mücelleden takdîm etmesine mecbûr tutulması ve mezkûr nüshâların takdîm eylediğine dâir mahallât-ı müşârun ileyhâdan ilmûhaber ahz eylemesi kâide-i umûmiye ittihâz etmesi.

Sâniyen: Kütübhâne-i umûmiyeye takdîm olunacak gazetelerin müfredâtı hız ve her sene başında cem' ve teclid ettirerek târih-nûvis-i umûmî makâmında her an mürâca'âtda vekâyi'-i umûmiyeyi istihrâc ve istifâde olunup hükûmet-i seniyyece ve ahâlice fâide-i külliye'yi hâsıl olacağı bedîhidir.

Sâlisen: Kütübhâne-i Umûmiy'eye sâ'ir matbû'at-ı cedîdeden ikişer nüshâ takdîminden maksad asâr-ı celîle-i Osmânîyenin hızı ve mahv ve fikdândan vikâyesiyle ahâli kütübhâne-i mezkûrede mutala'asından istifâdesi ve gelecek zamanda Osmanlıların evlâd ve ahfâdına bir hüsn-i misâl bırakılmasıyla âbâ ve ecdâdlarının âsâr-ı celîleleri lede'l-mutala'a iftihar ederek terakkîyâtına sebebiyet vermesi ve kütübhâne-i mezkûreye takdîm olunacak ale'd-devâm kitâblardan servet-i maddî ve ma'nevî husûlüyle dâiresi müttesi' olması ve bu vâsita ile yakın bir zamanda fevkal'âde zengin ve mükemmel sûretle bir kütübhâne-i umûmî olması ve erbâb-ı fûnûnun ittisâ'-ı ma'ârifine sebebiyet ver-

mekle berâber ahâlice fûnûn ve ulûmun tervîci mûcib olacağı şübhe yokdur.

Râbi'an: Mezkûr matbû'at-ı cedîdeden Ma'ârif Nezâret-i celilesiyle Matbû'at Mûdürîyet-i aliyyesine birer nüshâ takdîminden maksad budur ki kitâb veya gazete neşrinden sonra bir zâtın hukûkuna zarar ve ziyân îrâs etmesinden dolayı bir da'va zuhûr etmiş olduğu takdirde mezkûr makâmat-ı resmiye-i müşârun ileyhâda musaddakan nüshâları mahfûz ve sahte ve taklitten masûn olan ol kitâb veya ol gazetenin nüshâsı mûcebince hükûm-i fasl hâsıl olacağından gerek hükûmet-i seniyyece ve gerek ahâlice fâideden hâlf olmayacağı derkârdır. Ol bâbda ve her hâlde emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emr efendimizindir.

Fî 25 Kânun-ı sâni sene 310

Şûrâ-yı devlet azâsından Bendeleri
Hâc Yusuf

BOA. Y. PRK. ŞD. 2/7

*

Ma'ârif Nezâreti
Mektûbî Kalemi
Aded: 86

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir ki

Şeref-sânih olan irâde-i seniyye-i hazret-i şehinşâhiye mebnî kütübhâne-i umûmî ittihâz olunacak olan Sultan Bâyezid'de vâki' ebniye-i ma'lûmenin tezyînâtı ve tanzîmâtı mekteb-i mülkiyeyi inşâ itmekde olan Ovanis Kalfa ma'rifetiyle keşf itdirilerek tanzîm itdirilen harîtasıyla resm-i mücessemi ve bir kıt'a keşf defteri takdîm-i huzûr-ı sâmi-i vekâlet-penâhîleri kılındı defter-i mezkûr mezeyâsından müstefâd olacağı vecihle gerek ebniyenin tanzîmi ve gerek dolab ve sâire misillü mühimmâtın ikmâli iki yük yetmiş yedi bin yüz otuz bir guruşa mevkûf olmağla meblağ-ı mezbûrenin seksen sekiz senesi için tertîb ve takdîm olunan bûdçenin dördüncü faslının altıncı maddesinde muharrer olup henüz teşkil olunamayan lisan mektebi muhassesâtından ve geçen ve bu sene fûruht olunan kelâm-ı kadîm hediye-siyle sinîn-i sâbka matlûbâtından icrâ-yı mahsûbî menût-ı emr u irâde-i aliyye-i vekâlet-penâhîleri olmağın ol bâbda emr u fermân hazret-i menlehü'l-emrindir

Fî 17 Zilhicce sene 299 ve fî 18 Teşrîn-i Evvel sene 298

Mustafa

BOA. İ. DH. 69 315.

*

Devletlü efendim hazretleri

İsâbet-efzâ-yı sünûh ve sudûr olan irâde-i mülhemiyet-ifâde-i cenâb-ı şehriyârî üzerine Sultan Bâyezid'de vâki' ebniye-i ma'lûmenin kütübhâne-i umûmî ittihâzı için tanzîmât ve tezyînâtı mekteb-i mülkiyeyi inşâ itmekde olan Ovanis Kalfa ma'rifetiyle keşf itdirilerek tanzîm olunan harîta ve resm-i mücessemi ile keşf defterinin irsâl olduğu ve defterde gösterildiği üzere gerek ebniyenin tanzîmi ve gerek dolab vesâire gibi mühimmâtın ikmâli iki yük yetmiş yedi bin yüz otuz bir guraşa mütevakkıf bulunduğu beyânıyla mebâlig-i mezbûrenin henüz teşkîl olunamayan lisan mektebi muhassesâtından ve geçen ve bu sene fûruht olunan kelâm-ı kadîm hediyesiyle sinîn-i sâbika matlûbâtından mahsûb olunmak üzere icrâ-yı icâbı hakkında Ma'ârif Nezâret-i celîlesinden mevrûd tezkire mezkûr defter ve harîta ve resm ile ma'an arz ve takdîm kılınmağla ber-vech-i iş'âr icrâ-yı iktizâsı husûsunda irâde-i seniyye-i cenâb-ı padişâhî ne vecihle şeref-sünûh ve sudûr buyurulur ise infâz-ı hükûm-ı âlîsine ibtidâr olunacağı beyânıyla tezkire-i senâverî terkîm kılını e-fendim.

Fî 19 Zilhicce sene 99 / fî 20 Teşrîn-i Evvel sene 98

Ma'rûz-ı çâker-i kemînelerdir ki

Resîde-i dest-i ta'zîm olan işbu tezkire-i sâmiye-i vekâletpenâhîleri ve ma'rûz tezkire ve defter ile hârîta ve resm manzûr-ı âlî buyurulmak ve ber-vech-i istîzân muâmelât-ı lâzîminin icrâsı husûsuna irâde-i seniyye-i cenâb-ı mülkdârî mütea'llik ve şeref-sudûr buyurularak evrâk-ı ma'rûza takımıyla iâde kılınmış olmağla ol bâbda emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 24 Zilhicce sene 99 ve fî 25 Teşrîn-i evvel sene 98

Bende

Ali Rıza

BOA.İ.DH. 69315

*

Nezâret-i Ma'ârif-i Umûmiye

Kütübhâneler Ser Müfettişliği

Kütübhâne-i Umûmînin kütüb-i mevcûdeyi istî'âba adem-i kifâyeti sebebiyle birçok kitaplar sandıklarda hıfz olunuyor. Nezâret-i celîlenin malı olup oraya gönderilmesi icâb eden birçok İngilizce kitaplar Mercan İdâdîsi'ndeki dâ'irede sandıklar içinde ve bir kısmı da dâ'ire-i nezâretin alt katında bodrumda bırakılmıştır. Bu kitaplar şurada burada sürünerek mahv ve telef olmakta bulunduğu görülüyor.

Sultan Bayezid Cami-i Şerîfi imârethânesi ittisâlinde dokuz kubbeden müteşekkil olan ve evkâfa âid bulunan mahallin adem-i lüzûmuna mebnî sekiz kubbesi kütübhâne-i umûmî ittihâz olunmak üzere doksan yedi senesi[nde] bâ-irâde-i seniyye Ma'ârif Nezâreti'ne terk olunduğu halde ol vakit her nedense yalnız altı kubbesi tecdîden ta'mîr ve kütübhâne-i umûmî ihdâs olunup iki kubbesi hâli üzere terk olunmuştur. El-yevm orası imârethânedan tefrik olunmuş ve kapısı bir ip parçasıyla bağlanmış olarak hâli durmakta ve bu iki kubbenin gerisinde üçüncü bir kubbe bulunuyor ki hacim ve irtifâ' cihetiyle diğerlerinden ziyâde ve altında da bir iki kazgan bulunmaktadır.

Bâlâda arz ve beyân olunduğu vecihle Kütübhâne-i Umûmî'nin adem-i kifâyesine mebnî istifâde-i umûmiyeyi te'mîn edecek bir dereceye getirilmesi için zâten hey'et-i umûmiyesi bir binâ olmak üzere inşâ edilmiş olduğu yek nazarda mer'î olan ve ikisi hâli ve birisi evkâf nezâretinin taht-ı işgâlinde bulunan üç kubbenin de asıl kütübhâneye ilhâkıyla şu mü'essese-i ilmiyenin şân-ı millî ve şeref-i Os-mânî ile münâsib bir sûretde tevsi' ve ikmâli menû-t-ı re'y-i âli bulunmağın ol bâbda.

BOA.MF.KTU 1/2

*

Nezâret-i Ma'ârif-i Umûmiye
Kütübhâneler Ser Müfettişliği

Kütübhâne-i Umûmînin müceddeden tahrîr olunan ve seksen forma kadar tahmîn olunan fihristinin tab'ı için ba'zı matba'âcılarla icrâ edilen müzâkere netîcesinde seksen liraya kadar vücûda gelebileceği anlaşılmiş olduğundan meblağ-ı mezbûrun Kütübhâne-i Umûmî ittisâlindeki üç kubbenin Evkâf-ı Hümâyûn Nezâreti'nden mübâya'asıñun Meclis-i Kebîr-i Ma'ârifin fi 22 Haziran sene 1337 târih ve bin yüz yirmi yedi numaralı karârıyla gelecek sene bütçesine ithâli kararlaştırılan yüz kırk iki bin beş yüz kuruşun ahîran Evkâf-ı Hümâyûn Nezâreti'ne kütübhâne-i mezkûra ilhâk olunmak üzere mübâya'ası kararlaştırılan üç kubbenin ta'mîr ve termîmi ile umûmunun müceddeden ve bir hâl-i mükemmeliyete ifrâğan ta'mîri için de üç yüz bin kuruşun sene-i âtiye bütçesine ithâli husûsuna müsâ'ade buyurulmak bâbında emr ü fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fi 7 Temmuz sene 1327.

Mühür
Ma'ârif-i Umumiye Nezâreti
Kütübhaneler Müfettişliği

BOA.MF.KTU 8/18

*

[Beyazıt'taki Umumî Kütüphanenin yetersiz olan koleksiyonunun geliştirilmesi için alınabilecek tedbirler hakkında Kütüphaneler Müfettişi Mahmud Bey'in Takriri]

Meclis-i Kebîr-i Ma'ârif Riyâset-i Aliyyesine (Müzekkire)

3 Temmuz sene 1325 Müfettiş Mahmud Bey'in Takriri

Yirmi beş sene mukaddem te'sis olunup istikmâl-i esbâb-ı intizâmına ciddi bir gayret sarf olunmadığı halde el-yevm yirmi bini mütecâviz âsâra mâlik bulunan kütübhâne-i umûmînin ekser muhteviyâtı müellefât-ı kadîmeden ibâret olmasıyla bunun terakkiyât-ı hâzırâ-i ilmiye ve fenniyyeye göre ve şân-ı milliyet ve şeref-i meşrûtiyetle mütenâsib bir sûrette ikmâl-i nevâkısıyla Dâru'l-funûn ve mekâtib-ı âliye talebesiyle sâ'ir erbâb-ı dâniş ve irfânın istifâdelerine te'mîn ve ihtiyaçlarını tehvîn edecek bir derece-i mükemmeliyete îsâline teşebbüs lâzımedendir. [...] tedkikât-ı ilmiye icrâsı için müessese-i yegâne olan kütübhâne-i umûmînin nekâyis ve mahrûmiyetlerinden biri de matbûât-ı cedîde ile vesâik-i resmîyedir. Hükümetçe cem'-i vesâike ciddî bir sûrette şimdiden teşebbüs olunmazsa vak'a nüvis heyet-i aliyyesinin cem'-i âsâr husûsunda düçâr olduğu müşkilât bundan bir asır sonra da aynıyla bâki kalacaktır. Binâen-aleyh bu kütübhânenin ikmâl-i nevâkısı için sene-i âtiye bütçesine münâsib miktar karşılık idhâliyle berâber şimdiden ba'zı âsâr-ı mühimme mübâya'ası zımında müteferrika akçasından ne mikdar sarfı mümkün olabileceğinin muhâsebeden istifsâriyle tadrîcen tedârik-i müellefâta mübâşeret olunması ve Dersâ'âdetde yevmî intişâr eden Takvîm-i Vekâyi ile vilâyât resmî cerâidinden birer nüshasının ve bi'l-umûm devâir ve vilâyât salnâmelerinden ve Cerîde-i Askeriye ve Bahriye ile mahâkim vesâir devâir cerîde ve resâil-i mevkûtesinden birer adedinin ale'd-devâm kütübhâne-i mezkûra gönderilmesi hakkında îcâb eden makâmât ve nezâretlere tezkire-i nezâret penâhî yazılması ve gayr-ı resmî cerâid ve mecâmî-i mevkûte ile her nev' müellefâtdan kütübhâne-i mezkûr nâmına arzu eden zevât tarafından ihdâ olunacak âsârın ma'a't-teşekkür kabul olunacağını gazetelerle î'lâmî münâsib mütâlâ'a kılınmış ise de iktizâsının îfâsı menût-ı re'y-i âlf-i riyâsetpenâhîleridir. Ol bâbda.

BOAMF.KTU 3/58

*

Ma'ârif Nezâreti

49

Bâyezid imârethânesi ittisâlinde vâki' kargir binânın kütübhâne-i umûmî şekline tahvîl ve ifrâğı için icrâ olunan keşf-i evveli mücebince sarfına lüzûm görülen iki yük yetmiş yedi bin yüz otuz bir guruşun ol vakit teşkil olunmamış bulunan lisan

mektebi muhassesâtından ve doksan yedi ve sekiz senelerinde fûruht olunan kelâm-ı kadîm hediyesiyle sinîn-i sâbika matlûbâtından tesviyesi husûsu bi'l-istîzân irâde-i seniyye-i hazret-i pâdişâhî müteallik buyurulduğu beyân-ı âlisiyle ifâ-yı muktezâsı şeref-vârid olan 25 Zilhicce sene 99 tarihli tezkire-i sâmiye-i sadâret-penâhîlerinde emr u iş'âr buyurulmuş ve bu işe ta'yîn olunan meclis-i ma'ârif azâsından sa'âdetlü Aziz Beğ Efendi hazretleri tarafından inşâ'ata bi'l-ibtidâr keşf-i evvel hâricde ba'zı şeyler yapılması ve hafriyatı icrâ-ı îcâb itmesine ve mâbeyn-i hümâyûna takdîm olunan resm mücebince i'mâl itdirilen nümûnelik dolaba fazla masraf vukû' bulmasına mebnî salifü'z-zikr iki yüz yetmiş yedi bin yüz otuz bir guruş tamamen sarf olduğu hâlde inşâ'at-ı mezkûre ikmâl olmadığından mîr-i müşârun ileyh tarafından vukû' bulan mürâca'ât üzerine meclis-i ma'ârifden tanzim olunan mazbata da keşf-i mezkûr hâricinde ba'zı şeylere lüzûm görülmüş olmağla bu bâbda mühim ve lâbûd olmayan mesârifin ihtiyârî hâlinde tahmînen iki yüz seksen iki bin iki yüz on guruşun ve lâzımın terki ve elzemini tercîhi takdîrinde yüz elli bin guruş râddesinde bir meblağın daha sarfı muktezâ idüğü beyân olunup zikr olunan şıkkından ikincisi ihtiyâr olunarak mühim olan inşâ'atın ikmâliyle mesârif-i vâkı'ânın müsâ'adesi istihsâl olunmak üzere emr-i inşâ'ata devâm olunmuş idi. İnşâ'at-ı mezkûre geçen sene evâilinde reside-i hadd-i hitâm olarak ale'l-usûl keşf-i sânsinin icrâsı zımında makâm-ı vâlâ-yı seraskerî ile lede'l-muhâbere ol vecihle keşf-i sânsî icrâ ettirilerek tanzîm olunan defteri celb edilmiş ve bunun mündericâtına nazaran ebniye-i mezkûrenin üç yüz doksan sekiz bin dokuz yüz seksen guruşla inşâ'atı husûle gelmiş olabileceği anlaşılmış ve şu halde meblağ-ı mezbûrun keşf-i evveline nazaran fazlası olan yüz yirmi bir bin sekiz yüz kırk dokuz guruşun tesviyesi muktezâ gibi görünmüş ise de ber-vech-i meşrûh şimdike kadar ta'vîzan sarf olunmuş olan mebalîğ yüz on dört bin dokuz yüz yetmiş dokuz guruşdan ibâret olup keşf-i sânsine nazaran altı bin sekiz yüz yetmiş guruş tasarruf edilmiş demek olacağından mârru'z-zikr yüz on dört bin dokuz yüz yetmiş guruşun vâridât-ı cedîdeden icrâ-yı mahsûbî zımında keyfiyetin arz ve istîzâmı ma'ârif muhâsebesinden bâ-müzekkere ifâde olunmuş ve masârif-i mezkûre minvâl-i ma'rûz üzere elzem olan şeyler için ihtiyâr edilmesiyle tesviyesi zarûfî görünerek zikr olunan keşf-i sânsî defteri leffen takdîm kılınmış olmağla icrâ-yı îcâbî bâbında emr u fermân hazret-i men-lehü'l-emrindir.

Fî 19 Ramazan sene 1302 ve fî 20 Haziran sene 1301.

Bende

Mansurî-zâde Mustafa

Ma'ârif nezaretinin şûrâ-yı devlete havâle buyurulan işbu takrîri melfûf keşf defteri ile dâhiliye dâiresinde kırâ'at olundu inşâ'at-ı mezkûrenin ikmâli için evvelki masrafın nisfî derecesinde başkaca bir sarfiyât vukû' bulmuş ise de mezkûr kütübhâne sâye-i inâyet-vâye-i hazret-i pâdişâhîde tarz-ı nevîn ve dil-nişîn üzere yapılmış ve keşf-i sânisî bir heyet-i resmîye ma'rifetiyle icrâ kılındığı gibi bunun inşâsı dahî esâsen taht-ı irâde-i seniyyede bulunmuş olduğundan keşf-i evvelinden fazla sarf olunduğu tahakkuk eden yüz on dört bin dokuz yüz yetmiş gurusun istizân olunduğu vech üzere vâridât-ı cedîdeden icrâ-yı mahsûbî için nezâret-i müşârun ileyhâya me'zûniyet i'tâsı tezekkür ve keşif defteri leffen takdîm kılındı. Emr ü fermân hazret-i men-lehü'l-emrindir.

Fî 25 Şevval sene 1302 ve fî 25 Temmuz sene 1301.

Mühür

Şûrâ-yı Devlet

*

Devletlü efendim hazretleri

Ma'ârif nezâret-i celflesinin Şûrâ-yı Devlet dâhiliye dâiresinden bâ-mazbata bi't-tenzîl melfûf keşf defteriyle berâber arz ve takdîm kılınan takrîri ile zeyl-i mezkûr mutâla'asından müstebân olduğu üzere Bâyezid imârethânesi ittisâlinde vâki' kârgir binânın kütübhâne-i umûmî şekline tahvîl ve ifrâğı için keşf-i evveli mücebince mukaddemâ bi'l-istizân şeref-müte'allik buyurulan irâde-i seniyye-i hazret-i pâdişâhî üzerine iki yüz yetmiş yedi bin yüz otuz bir gurus masrafı inşâ'atına mübâşeret olunarak ve sâye-i ma'ârif-vâye-i hazret-i hilâfet-penâhîde bunun tarz-ı dil-nişîn üzere ikmâl-i inşâ'atı için keşf-i evveli hâricinde ba'zı şeylere lüzûm görünerek ol vecihle inşâ'atı geçen sene evvâlinde itmâm kılındığı ve taraf-ı vâlâ-yı seraskerî ile bi'l-muhâbere ale'l-usûl icrâ edilen keşf-i sânisinden altı bin küsur gurus noksân ve keşf-i evvelden yüz on dört bin dokuz yüz yetmiş gurus fazla sarf edildiği anlaşıldığı beyânıyla bu akçenin vâridât-ı cedîdeden icrâ-yı mahsûbî için nezâret-i müşârun ileyhânın taleb eylediği me'zûniyetin i'tâsı tezekkür kılınmış olmağla ol bâbda her ne vecihle emr u fermân-ı hümâyûn-ı hazret-i pâdişâhî şeref-müteallik buyurulur ise infâz-ı mantûk-ı münîfine ibtidâr idileceği beyânıyla tezkire-i senâverî terkîm olundu efendim

Fî 2 Zilkadé sene 302 ve fî 1 Ağustos sene 301

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir ki

Resîde-i dest-i ta'zîm olan işbu tezkire-i sâmiye-i sadâretpenâhîleriyle melfûf takrîr ve defter manzûr-ı âlî buyurulmuş ve ber vech-i istizân meblağ-ı mezbûrun icrâ-yı mahsûbî husûsuna irâde-i seniyye-i hazret-i hilâfet-penâhî şeref-müte'allik

buyurularak mezkûr takrîr ve defter îade kılınmış olmağın ol bâbda emr u fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 7 Zilkade sene 302 ve fî 6 Ağustos sene 301

BOA.İ.ŞD. 4499

*

Evkaf Nezâretine Tezkire

24 Ramazan sene 317

Bâyezîd'de kâin kütübhâne-i umûmî binâsının ihtiyâca adem-i kifâyetinden ve bu cihetle kütübhâne-i mezkûre vaz'ı lâzım gelen bir hayli kütüb ve mücellledâtın orada yer bulunmaması hasebiyle müteferrik sûretle şurada burada hıfzına mecburiyet hâsıl olmasından dolayı kütübhânenin ittisâlinde kâ'in ve hâlfî olan üç kubbeli mahallin ilâvesiyle kütübhâne-i umûminin tevsfî-i hakkında ma'arif nezâretinin Şûrâ-yı Devlet'e havâle buyurulan tezkire-yi maliye ve nâfi'a ve ma'ârif dâ'iresinde lede'l-kırâ'e ta'amhâne olarak kullanılması lâzım gelen mahall-i mezkûrun elyevm hâlfî ve metruk olduğu görüldüğüne ve mezkûr kütübhânenin tevsfî-i lâzımeden olmakla beraber vakf olan mahallerin cevâz-ı istibdâle nazaran bu bâbdaki mu'âmele ve mütâla'ânın savb-ı âfîlerinden istifsârı ifade ile icrâ-yı icâbına ve melfûfun îade-i tisyârına nezâret-penâhîde masrûf buyurulmâk bâbında

BOA.ŞD. 225/31

*

Huzûr-ı âlfî-i ekremîlerine

Ma'rûz-ı dâ'iyânemizdir

Şeref-i hizmeti ile mübâhif olduğumuz Bayezid Kütübhâne-i Umûmîsine gelip giden erbâb-ı mütâla'a zâten pek çok olduğu ve Ramazan-ı Şerif gecelerinde de kütübhâne-i mezkûr ber müceb-i irâde-i nezâret-penâhî erbâb-ı istifâdeye küşâde bulundurulacağı cihetle esâsen cüz'î olan ma'âşâtımız geceleri bi'l-mecbûriye kütübhâne civârında iftara ve mesârif-i sâ'ire ihtiyârına gayri müsâ'id olduğundan hiç olmazsa bu gibi leyâlî-i mübârekele hasbe'l-vazife ihtiyâr edeceğimiz masârif-i zarûriyeye karşılık olmak üzere mikdâr-ı münâsib meblağın bi'l-ifrâz tehvîn-i havâyicimiz husûsuna delâlet buyurulmasını uluvv-i şîme-i hakkâniyet-perverlerinden niyâz eyleriz. Ol bâbda emr ü irâde efendim hazretlerindedir.

Fî 3 Ağustos sene 1327.

Mühür
Kütüphane-i Umûmî-i Osmanî

BOA.MF.KTU 8/38

*

Kütübhâne-i Umûmî mütâli'înin çizme ve fotin üstünden ayaklarına giymek üzere gâyet battal kalıptan bir düzine ve çorap ile giymek için vasat kalıptan diğer bir düzine terliklere lüzûm-ı kat'î bulunduğundan nümûnelerine tatbîkan i'mâl ettirilmesi husûsunda müsâ'ade-i behiyyeleri şâyân buyurulmak bâbında işbu tezkire takdîm-i huzûr-ı âlîleri kılındı.

Fî 18 Eylûl sene 1330.

Mühür
Kütüphane-i Umûmi-i Osmanî

BOAMF.KTU 9/23

*

**

[Bursa Kütüphanelerinin 1331-1332 Ders Yılına ait Teftiş Lâyhası]

1331-1332 Sene-i Dersiyesi
Hüdâvendigâr Vilâyeti Dâhilinde Vâki' Kütübhâneler Hakkında Teftiş
Lâyhâsıdır

Fi 7 Rebiu'l-Evvel sene 1334 ve Fi 21 Kânûn-ı Evvel sene 1331
Dört sahifeyi hâvidir.

Hüdâvendigâr Ma'ârif Müdürü
Mühür: Ahmed Hamdi

Akıl u ezhân ve nutk-ı beyân sâhibi olmak üzere mahlûkât-ı sâireden mümtâz ve ser-firâz olarak yaratılmış olan insan icât ve tevsî' eylediği hatt ve kitâbet sâyesinde düşündüğünü kendisinin görmediği ve hem-meclis bulunmadığı uzaktaki benî nev' iyle kendisinden sonra gelen ve yaşayan insanlara îsâl ve iblâğ etmek iktidârına mâlik olmuş olduğundan efkâr ve mülâhazât ve meşhûdât ve keşfiyât-ı beşeriyeden hiç birisi dūçâr-ı ziyâ' olmayarak cümlesinin bir takım evrâk mecmualarını cem' ve telfik olunmasından kitablar ve kitabların tettebbu' ve istifâde maksadıyla bir mahall-i muayyene toplanmasından kütübhâneler hâsil ve tıbbâ'atın icâdını müteâkib te'sîsleri kolaylaşmış olan kütübhânelerin tekesür ve te'addüdüyle hazâin-i ma'lûmât-ı beşeriye bugünkü derece-i kusvâ-yı tekemmülüne vâsil olmuştur. Fi'l-hakîka kütübhâneler bugün milel-i mevcûde arasında büyük alâmet-i yesâr ve yekdiğerinin terakkîsinin mukâyesesine medâr olacak pek mühim müessesât-ı medeniyyeden ma'dûd ve mutlak sûretde müessesât-ı mezkûreden en çoğuna, en büyüklerine, en zenginlerine mutasarrıf olanların da azâmî terakkî ve fâ'ik

muvaffakiyyât meşhûd olmaktadır. Vaktiyle cihan hâkimiyetini kazanmış olan düvel-i İslâmiye'nin hegemonyası sebeplerini şân-ı İslâmiyeti tarihte yıldızlayan ulûm ve ma'ârifin şa'şa'asında ya'nî bütün şehirleri imlâ ve tezyin eden kütübhânelerin mükemmeliyet ve kesretinde buluruz. Hülâğu Bağdad'a gelerek kıymetini takdîr edemediği kütüb ve âsâr-ı arabîyi o mebzûl ve muhteşem kütübhânelerden Dicle'ye attığı vakit nehir adetâ mürekkebin deryâsı kesilmiş idi. Endülüs'te Ferdinand-ı Katolik kezâlik, o havâlide gülzâr-ı ma'rifet-i İslâmiyeye zîb-âver olan âsâr ve âlât ve kütübün ihrâk ve imhâsî-çün birçok zamanlar uğraşmakla mümkün olabilmişti. İslâmiyetin berk-i i'tilâsını andırırçasına bir müstesnâ sūr'atle te'essüs ve tevessu' eylemiş devlet-i ebed-müddet-i Osmaniye'nin her köşesinde medrese ve câmilî yapıldığı zaman ekseriya birer kütübhâne de te'sîs ve bunlara menâbi'-i vâridât da irâe ve tahsîs olunmuştur. Zîrâ ki bir mekteb ve medrese esnân-ı tahsilde olan şübbân-ı atşân-ı fehm ü dânişe bir ma'rifet-gede ise kütübhâneler de her türlü esnân erbâbına bir mahall-i istifâde olup bu müessesât-ı mübeccele *utlubu 'l-'ilme mine 'l-mehd-i ile 'l-lahd* hadîs-i şerîfinin sırrını tecellî ettirmeye ni'me'l-vesîle olur. Bundan dolayı Almanya gibi ma'rifî ilerlemiş memleketlerde kütübhânelere pek ziyâde ehemmiyet verilmiştir. Neş-i ilim ve hünere gerçekten hâdim ve bu husûsta en müessir vesâit-i muvaffakiyet makâmına kâim olan bu müesseseler Berlin gibi büyük şehirlerde pek müdebdeb ve mükellef sûrette çehre-nümâ olduğu gibi adetçe de pek mühim ve hatta nahiye merkezlerine kadar müteammimdir. Ve bu müesseseler bulundukları mahaller ahâlisinin gerçekten ihtiyacını def' edecek sûrette âsâr-ı müteaddide-i bergüzîde ve nâfia ile mâlî ve bu cihetle hidemât-ı müessireleri mütevâldir. Mesela büyük bir şehirde bir avukat, bir gazeteci, bir muallim mesleğine âid bir mesele-i mu'dila için bir kütübhâneye giderek bir iki saat kitabları karıştırmakla o mesele için pek vâsî' ma'lûmât istihsâl ve bu sûretle husûl-ı maksadı te'mîn ve istikmâl eyleyler. Bu kütübhânelerden esnâf ve tüccar ve'l-hâsılı her meslekten insanlar müstefid olur. Hele büyük mekteblerin mutlaka zengin birer kütübhânesi olarak ta'kîb-i tahsîl eden talebe aldıkları derslere müteallik olarak mekteb kütübhânesinde bulunan kitabların müteâlâsına me'mûr ve bu mütâla'ât üzerine makâleler tahrîrine mecbûr edilir. Bu sûretle şübbân-ı memleket daha mektebte iken muhâkeme ve tahrîre ülfet ve basma kalıp mütûn ezberlemekten mücânebet ettirilir. Hele nâhiyelerde bulunan kütübhânelerdeki zirâ'at kitabları ilm-ü haber mukâbilinde köylülere bir müddet-i muayyene için iâre olunarak onların fennî sûrette çalışmaları te'mîn ve bu vesîle ile nâfi' ve yeni usuller kendilerine tebyîn olunur.

Memâlik-i Osmâniye'de vaktiyle vâkîfin ve ashâb-ı hayr tarafından yapılmış olan kütübhâneler içinde pek kıymetdâr olanları var. Ve hatta ba'zıları hâvî oldukları antika işleme ve ciltli kitablar i'tibârıyla müze itlâkına da sezâ-vâdır. Ancak bunların yüzde doksanbeşi heman Arapça yazılmış olduğundan mezkûr kütübhânelerin hepsi Arapça ders ta'kîb eden medreseler talibîn ve muallimînine münhasır

oldukdan başka hikmet gibi ulûm-ı tabî'yyeye mahsûs olmak üzere nâdiren tesâdüf edilen kitablara muhteviyâtı bugünkü usûl-i tecrübîye-i sahîha ile meydan-ı vüzûh ve sübûta çıkarılan nazariyâta münâfî'olduğundan ulûm-ı şer'îyyeye mütedâir olan âsardan gayrılarının büsbütün meâsir-i atıka meyânına dâhil olmaları lâzım geleceği tabîi ve bu kâbilden olan kütübün ulûm ve fûnûnun hâl-i hâzırına nazaran hiçbir fâide te'mîn etmeyeceği bedîhîdir. Bir de bu devlet-i ebed-müddetin lisân-ı resmîsi Türkçe olduğu halde medreselerdekilerden sarf-ı nazar câmi-i şeriflerde bulunup umûma mahsûs olan kütübhâneler muhteviyâtının hemen hepsinin Arapça lisânında mahfûz kalması mantık ile ve istifâde-i umûmiyeyi te'mîn maksâdıyla kâbil-i te'lif midir? Meşîhat-i Celîle ile Evkâf-ı Hümâyûn Nezâreti, nezâret-i celîleleri gibi bir heyet-i tercüme teşkil ederek bununla İmâm-ı Gazâlî'nin *İhyâu'l-Ulûm* gibi pek mu'teber ve nâfi' âsârı Türkçe tercüme ettirerek umûmun enzâr-ı istifâdesine koymak pek hayırlı olmaz mı? Bu sûretle havassa ve belki havass'ül-havâsa mahsûs olan kütübhânelerimizde meknûz olan cevâhir-i irfân tezyîn-i hâme-i âmmeye tahsîs olursa fenâ mı olur? Nezâret-i celîleleri mekâtib-i ibtidâiyece ve Daru'l-fûnûnca tensikât-ı lâzıme yapmakla memlekette hakîki terakkîye doğru hatveler atılmasını te'mîn eylediği misillü memleketimizde bir bibliyomanın, ya'ni ahvâl-i kütüb âliminin vücûda getirdiği eseri (Türk Müellifleri: Kütübhâneler Fihristi) birinci def'a tab'eylemekle kütübhânelere hizmet husûsunda bir büyük yenilik ibrâz buyurmuştur. Mezkûr eser müellifi Tâhir Bey'in de ân-ı te'lifte kendisinden istiân eylediği muhterem ve nezd-i ecânibde makbûl diğer bir bibliyomanımızın uzun seneler tettebbuatıyla sâha-i te'liffe getirdiği bir eser-i mu'teberin nezâretçe tab'ına inâyet buyurulacak olur ise bu husûstaki himmetin büyük miyasta tevsî'i te'mîn edilmiş olur. Bu bibliyoman Bursa'da bugün muvakkaten bulunmakta olan mütekâid İsmâil Paşa Hazretleridir. Bendenizce arzu ve dermeyân olunacak bir cihet daha vardır ki o da gerek pâ-yı tahta ve gerek vilâyât ve elviye ve kazâ ve hattâ nâhiye merkezlerinde hakîki birer kütübhâne-i umûmî vücûda getirmeyi tevsîk edecek bir nizamnâmenin nezâret-i aliyyelerince yapılmasıdır. Evet artık Rönesans devri başlamış olan bu mülkte gâye-i matlûbenin istihsâli en ziyâde mekteb, medrese, kütübhâne gibi vesâita muhtâc olduğu âzâde-i kayd-ı ihticâcdır. Mektebler lehü'l-hamd bir taraftan himem-i aliyye-i masrûfe sâyesinde vücûda gelmekte olduğundan memâlik-i garbiyenin kütübhâneleri gibi vâsıtaların te'sisini de ihmâl etmemek iktizâ eder. Gerçi Dersa'âdetde Kütübhâne-i Umûmî nâmıyla bir müessese var ise de bunun şimdiki hâliyle kütübhâne-i umûmî hizmetini ifâ edebilmesi henüz mümkün değildir. Zîrâ her meslek erbâbının ya'ni muallimin, diplomatın, avukatın, esnâfın, tüccârın ve'l-hâsıl herkesin mürâca'atına me'haz olacak âsârı ihtivâ etmek şöyle dursun yalnız Türkçe âsârımızın kâffesi bile bulunamamaktadır. Halbûki bir kütübhâne-i umûmî, mufassal ansiklopedilerle berâber umûmun mürâca'atında hall-i şübheye ve tevsî'i ma'lûmâta yarayacak pek mütenevvi' kitabların ve belki bütün ma'lûmât-ı

beşeriyye mecmualarını hâvî bulunmalıdır. Mesela san'at-ı debâğâta dâir Türkçe bir eser yok ise garb lisanlarından birisiyle yazılmış âsâr ile o noksanlar tazmîn olunmalıdır. Şimdilik memleketimizin icâbına göre böyle bir umûmî kütübhânedede tüccar ve esnâf gibi tahsilleri nâkıs olanların ve lisân-şinâs olmayanların istifâdesini te'mîn etmiş olmak üzere bir iki tercüman bulundurmalıdır. Bundan evvel Haleb'te bulunduğum zamanda böyle bir umûmî kütübhânenin –tam ma'nâsı muktezâsına göre- te'sisine teşebbüs olunmuş ve pek dil-nişîn sûretde ma'ârif dâiresiyle berâber arabesk dolapları ve camekanları vücuda getirilmiş olan mezkûr kütübhâne için kütüb-i müffide-i lâzime cem'i vesâiline de bi't-tevessül Türk müelliflerine doğrudan doğruya ve Mısır ashâb-ı te'lîfine Mısır komiserliği vâsıtasıyla, garb müelliflerine de süferâ vesâtiyle mürâca'at olunmuş olduğu gibi mezkûr kütübhâne için tahsisât-ı lâzimenin meclîs-i umûmî-i vilâyetden istenilmesi mukarrer idi. Kendilerine mürâca'at olunmuş olan müellifin fotoğraflarıyla berâber ihdâ-yı âsâra başlamışlar-ken Bursa'ya tahvîlim vukû' bulmuş idi. Burada da daha ilk gördüğüm meclis-i umûmîde öyle bir hayırlı işe teşebbüs etmeyi unutmadım. Ancak içlerinde bir i'dâdî tahsîlini olsun görmüş âzâsı olmayan mezkûr meclise mezkûr emr-i hayrı anlatmak ve kabul ettirmek kâbil olmadı. Böyle umûr-ı hayriye için iâneye mürâca'at etmek husûsu nizamnâme-i ahîr ile men' edilmiş olduğundan Haleb'te olduğu gibi ayrıca kütübhâne-i umûmî te'sisine teşebbüs imkâm da burada kalmamıştır. Bunun için nezâret-i celîlelerince bu bâbda bir nizamnâme vücûda getirilmesi derece-i vücûbdadır. Şimdilik pâ-yı taht ile yalnız vilâyet merkezlerinde birer kütübhâne-i umûminin teşkîl ve te'sisi de kâbilidir. Nezâret-i celîlelerince müellifinden mekâtib-i sultâniye için olduğu gibi bu umûmî kütübhâneler için birer kitab alınabileceği gibi başka tedbîrler de yapılabilir. Elhâsıl mülkûn bu büyük noksanın da zamân-ı muvaffakiyet-nişân-ı âlîlerinde nezâretçe ref' ve izâlesine çâr-çeşimle intizâr olunur. Bu vesîle ile memâlik-i Osmâniye'nin her tarafında köşe bucakta nâ-ehil ellerde hâfız-ı kütübsüz kapalı mahallerde istifâdesiz kalmış olan bir hayli âsâr da meydana çıkarılarak mezkûr umûmî kütübhânelerde cem' ve nakil olunmak sûretiyle büsbütün düçâr-ı ziyâ olmalarına meydan bırakılmaz. Bâlâdaki sözleri mukaddime ve mutâla'a kabîlinden olarak der-meyân ettikten sonra şimdi Hüdâvendîğâr vilâyetinin mevcûd kütüb-hânelerinin teffüşinden husûle gelen netîceyi arz edeyim:

Vilâyet-i müşârun-ileyhânın yalnız merkezi olan Bursa'da dokuz kütübhâne vardır. Bunlardan birincisi Yıldırım Bâyezid hazretlerinin eseri bulunan Câmî-i Kebir'de Münzevî Abdullah Efendi tarafından te'sis olunan kütübhânedir ki hâvî olduğu iki bin iki yüz yetmiş yedi kitab meyânında yalnız yüz doksan yedisi Türkçedir. İkincisi Orhan Câmî-i Şerifi'nde sadr-ı esbâk Merhûm Said Paşa'nın Hüdâvendîğâr vilâyetinde bulunduğu esnâda ya'ni bin iki yüz doksan dörtte te'sis eylediği kütübhânedir ki muhtevî olduğu cem'an bin yüz elli dokuz kitabın yüz seksen altısı Türkçedir. Üçüncüsü Haraçsızâde Medresesi'nde Haraçsızâde Hüseyin Ağa'nın

te'sis eylediği kütübhâne olup bunda da hiçbir Türkçe bulunmamak üzere cem'an bin üç yüz elli sekiz kütüb-i muhtelif mevcuttur. Dördüncüsü Yukarı İnebey Medresesi'nde Hüseyin Çelebi'nin te'sis-kerdesi olan kütübhâne olup muhteviyâtı bin yüz altmış yedi kütüb-i muhtelifeden ibâretidir ki bunlardan yalnız altmış üçü Türkçe'dir. Beşincisi İncirli Mahallesi'nde Eşrefzâde Dergâhı derûnunda Eşrefzâde tarafından müesses kütübhânedir ki hâvî olduğu dört yüz yirmi sekiz adet kütüb-i muhtelifenin yetmiş altısı Türkçe'dir. Altıncısı Tekye Mescid Mahallesi'nde İsmail Hakkı Dergah'ında bin yüz otuz beş tarihinde İsmail Hakkı el-Bursevî Hazretleri tarafından vücûda getirilmiş kütübhâne olup derûnunda bulunan yüz kırk dokuz kitabın yalnız elli ikisi Türkçedir. Yedincisi Kurşûnîzâde Medresesi'nde vâkî kütübhânedir ki müessisi Kurşûnîzâde Hacı İbrahim Ağa olup mecmû' kütübü yüz on üç ve bunun Türkçe'si yirmidir. Sekizincisi Veli Şemseddin Mahallesi'nde Atınavîzâde Dergâhı'nda bin üç yüz [?] elli üç senesinde Atınavî Şeyh Ali Rızâ Efendi tarafından meydana getirilen kütübhânedir ki otuz altısı Türkçe olarak yalnız yüz on bir kitab mevcuttur. Dokuzuncusu Mevlevîhâne derûnunda Şeyh Mehmed Efendi tarafından bin iki yüz altmış iki târihinde yapılmış kütübhâne olup bunda da elli ikisi Türkçe olmak üzere yalnız iki yüz elli sekiz kitab vardır.

Mekteb-i sultani ve dâru'l-muallimîn ve dâru'l-muallimât teftîş lâyhalarında arz ve beyân olunduğu vecihle mekâtib-i mezkûrede birer kütübhâne te'sisine başlanmış ve izâfe-i himem-i aliyyeleriyle bunların az zaman zarfında zenginleşmeleri me'mûl bulunmuştur. Vilâyetin mülhakâtında hiçbir mahalde kütübhâneye delâlet eder bir müessese yoktur.

Fi 24 Kânûn-i Sâni sene 331

MF.KTU. 9/27

*
**

[Evkaf nâzırı Galib Bey'in İstanbul Kütüphaneleri Hakkındaki Raporu]

Nezâret-i Evkâf-ı Hümâyun
Mektûbî Kalemi
Aded

Vaktiyle ba'zı zevât tarafından birçok fedâkarlık ihtiyârıyla vücûda getirilmiş ve her nasılsa lâyıkıyla muhâfaza edilmemekte olduğu anlaşılmış olan ve umûmun istifâdesine mahsûs bulunan kütübhânelerin dâire-i inzibat ve intizâma alınması ve lînmet-i bî-minnetimiz pâdişâh-ı ma'ârif-küster efendimizin nezd-i hü-

mâyûn-ı mülûkânelerinde pek ziyâde arzu buyrulmakta olup binâen-aleyh kütüb-hânelerin esbâb-ı islâhî cümlesinden olmak üzere evvela bi'l-cümle kütüb-hânelerin evkâf-ı hümâyûn nezâretine rabt sâniyen, kütüb-hâneler umur ve husûsâtının tesviye ve temşiyetine nezâret-i âcizîce bir iki me'mûrun tahsîsi sâlisen, işbu me'mûr-ı mahsûsanın mu'âmelât-ı umûmiyesinin senede bir iki def'a meclis-i idâre-i evkâfca tedkîki, râbi'an erbâb-ı istikâmet ve faziletten bir iki müfettiş ta'yîni hâmisen, ashâb-ı ilim ve ma'rifetden ba'zı zevât vesatâtıyla kütüb-hânelerin yeniden tahrîri ile kütüb ve resâil-i mevcûde esâmisini ve tafsilât ve izâhat-ı lâzıme mübeyyin defterler tab' ve temsîli sâdisen, lede'l-iktizâ kitâbların teclîdine ve mefrûşâtın ta'mîr ve tecdidine sarf olunmak için mebâliği-ı kâfiye tahsîs ve i'tâsı sâbi'an, kütüb-hâncilere mahsûs ma'âşâtın derece-i kifâyete iblâğı sâminen, kütüb-hâncilerin kefâlet-i kavîyyeye rabt tâsi'an, libâslarına bir alâmet-i fârika vaz'ı ve vazîfelerini hüsn-i ifâ etmeleri hakkında kendilerine tenbihât ifâsı gibi tedâbirin ittihâzı zımnında nezâret-i âcizîce keşfiyât ve tahkîkât icrâsıyla kütüb-hânelerin ta'mîri ve mefrûşâtının tecdîdi ve kütüb ve resâil-i mevcûdenin her kütüb-hâne mücelledâtı için bir reng-i mahsûs ittihaz olunmak üzere teclîdi zımnında ne mikdâr masraf ihtiyâr edilmek lâzım geleceğinin ve hizmet-i teftîşeyi ifâ eylemek üzere iki üç müfettiş intihâb olunmakla beraber bunlara tahsîs olunacak ma'âşâtın mikdârının ve işin cihât-ı sâiresinin dahî düşünülerek mesârif-i muhammene mikdârı ile intihâb edilecek müfettişler esâmîsinin ve nezâret-i âcizîce bu bâbda olan mütala'anın hâk-i pây-ı hümâyûn-ı şâhâneye bir an evvel arz ve inbâ' kılınması şeref-sudûr buyrulan irâde-i seniyye-i cenâb-ı hilâfet-penâhî icâb-ı âlîsinden olduğuna ve çâkerleri selâm-ı sa'âdet ittisâm-ı hazret-i velî nîmet-i a'zamî ile taltif olunduğuma dâir enmile-pîrâ-yı terkîm olan on beş teşrîn-i sâni sene 316 târihli tezkire-i aliyye-i kerîmâneleri medlûl-ı âlîsi rehîn-i ikân-ı âcizî olarak şu suretle mazhar-ı taltîf-i âlî olduğumdan dolayı hemîşe zîver-i zebân-ı musadakat-beyân olan da'avât-ı efzâyiş-i ömr ü âfiyet-i hazret-i velî nîmet-i bî-minnet-i a'zamî tertîl ü tizkâr kılınmış olduğunun ma'raz-ı mahmedet ve teşekkürde arz-ı atabe-i ulyâ kılınması temennisi ile berâber kütüb-hâneler hakkında ber-mantûk-ı emr ü fermân-ı hümâyûn icrâ olunan tahkîkât ve tedkîkât ve bu bâbda kasırâne te'emmül olunan teşebbûsâtın ber vech-i zîr arz ve tezbîrine ibtidâr olunur.

Dersa'âdet ve mülhakâtında bulunan selâtin-i izâm-ı behîst-makâm hazerâtıyla zevât-ı sâireye mensûb kütüb-hâneler leffen takdîm olunan defterde gösterildiği vechile altmış üç adedden ibâret olarak Ma'ârif Nezâreti'nin teşkîlinden beri nezâret-i müşârunileyhânın idâresine ilhâk olunup taht-ı teftîşinde ve bunlardan kırk adedinin hâfız-ı kütüb ve bevâb gibi hademesinin yalnız vakıflarından muhasses olan vezâif-i şehriyyesi ve mesârif-i müteferrikaları Evkâf-ı hümâyûn hazînesinden verilmekte ve yirmi üç adedi mütevellî ve vâkıfları idâresinde bulunmakta ve Sultan Bâyezîd'de müesses kütüb-hâne-i umûmî doğrudan doğru Ma'ârif Nezâreti idâresin-

de bulunmakta ve hâfız-ı kütüb ve hademesinden hal' vuku'unda nezâret-i müşârun-ileyhâdan verilen i'timâdnâmeler üzerine tevcihâtı icrâ olunmakta olup mezkûr kütübhânelere bundan böyle teftiş ve tanzîm-i umûr-ı idârelerinin Evkâf-ı hümâyûn Nezâreti'ne rabt ve ilhâkî emr ü fermân buyrulduğu halde ber-mantûk-ı emr ü fermân-ı hümâyûn nezâret ma'iyetinde bulunmak ve bi'l-umum kütübhânelerin emr-i idâresiyle işğal eylemek ve bir müdür ve bir mu'âvin ve bir kâtibten ibâret olmak üzere kütübhâneler idâresi nâmıyla Hazîne-i evkâfda bir idâre teşkîli ve tanzîm olunacak ta'limât-ı mahsûsası dâiresinde müstemirren kütübhâneleri teftiş etmek ve meşhûdları olacak ahvâli tahrîren ve şifâhen bildirmek üzere üç nefer müfettiş ta'yîni ve idâreden verilecek lâyhalar üzerine Meclîs-i idâre-i evkâfca senede iki def'a kütübhânelerin gerek umûr-ı idâresince ve gerek mu'âmele-i teftişiyesine cereyan eden mu'âmelât ve vukû' bulan hâlâtın tahkîk ve tedkîk kılınması ve kütübhânelere şimdiden gidip kütüb-ü mevcûdeyi mu'âyene ve defterini tanzîm etmek ve defâtir-i mevcûde üzerine tatbikât ve tashihât-ı lâzımeyi icrâ ile musahhah defterini tab' ettirmek ve sûret-i ta'mîr ve tanzîmlerini ta'yîn eylemek üzere ashâb-ı ilim ve ma'rifetten sûret-i muvakkatada iki üç zâtın ta'yîn olunması ve mezkûr kırk kütübhânedan on bir adedini hâricte ebniye-i mahsûsaları olup yirmi dokuz adedi dahî cevâmî' ve mesâcid ve medâris derûnunda bulunarak bunlardan Fatih ve Nur-ı Osmâniye ve Bâyezîd ve Lâleli ve Köprülü Mehmed Paşa ve Râgıp Paşa kütübhânelerinin şimdiden hemen ta'mîrât ve tefrişâtına ve mütalâ'aya ve hâfız-ı kütüblere mahsûs olması lâzım gelip mevcut bulunmayan ebniyelerin ilâvesine ve dolaplarının kütübhânelere müraca'ât edecek olan yâr u ağıâr nazarında bir tarz-ı makbûlde olarak yeniden inşâ ve mevcûdlarının ıslâh ve ta'mîrine mübâşeretle hutâmında diğerlerine mübâşeret olunması ve bir taraftan da mütevellî ve vâkıfları idâresinde bulunanlarının tanzîm-i ahvâline mübâderet edilmesi ve müttekaddem defterde muharrer olduğu üzere kütübhânelerin ba'zısında sekiz nefere kadar ve ba'zısında da bir iki nefer hâfız-ı kütüb ve hademe bulunup medâris ve cevâmî' derûnundakilerinin ba'zısında ayrıca hademe bulunmadığı ve kadîmden muhassas vezâif-i şehriyeleri yüz doksan kuruştan on beş kuruşa kadar olup ba'zısının fodla ve ta'âm ta'yînatları olduğu ve ba'zısının süknâya meşrût hânesi bulunduğu vezâif-i şehriyelerinin yekûnu sekiz bin dört yüz on kuruşa bâliğ olarak zâten bâ-berât-ı âlf ta'yîn olundukları cihetle vazîfeleri de tabi'î ifâ olageldiği bunların içlerinden sûret-i matlûbede ehliyet ve iktidârı olanların baş hâfız-ı kütüb nâmı verilerek diğerleri dahî ma'iyetlerine verilmek ve bir iki hâfız-ı kütüb olup da ehliyetli bulunmayanlar ve hiç hâfız-ı kütübü olmayanlara müceddeden ve ilâveten birer ikişer hâfız-ı kütüb ta'yîn olunmak sûreti ile ıslâhı ve icâb edenlerine bevâb ve ferrâş gibi hademe ta'yîni ve müstahdem olanlardan vazîfeleri dün olanların münâsib-i vechile tezyîdi ve işbu zam ve tezyîd olunan mikdârının cihet-i vazîfesi kısmından addedilmeyip me'mûrîn ma'âşâtı kısmından add ve i'tibâr edilerek tekâsül vukû'unda kat' olun-

mak gibi me'mûrîn ma'âşâtı cârî usûle tâbî' tutulmasıyla berâber ilâveten ta'yin kılınacaklara dâir bu sûretle münâsip mikdâr ma'aş tahsîsi ve ber-mantûk-ı emr ü fermân-ı hümâyûn kefâlet-i müteselsileye rabtlarıyla tahlîflerinin dahî icrâsı ve elbislerine alâmet-i fârika ilâvesi ve gerek bunların ve gerek idâre me'mûrlarının ve müfettişlerinin vazîfe-i me'mûriyetlerine dâir birer ta'limât tanzîm ve kendilerine i'tâsı ve kütübhânelerde mevcut bi'l-cümle kitâblardan cildleri fersûde olanların her kütübhâneye mahsûs renkde olmak üzere müceddeden teclîdi ve cildleri muhtâc-ı ta'mîr olmayanlardan âsâr-ı atıkadan ma'dûd ve kıymetdâr olanlarının üzerine reng-i mahsûsda birer muhafaza yaptırılarak her kütübhâne kitâplarının yek renkde bulunması ve kütübhânelere mahsûs mühür ile her kitabın evvel ve âhir sahifelerinin zahırları temhîr ve kapları âsâr-ı atıkadan olanlarının fotoğraflarının ahz ve hıfz olunması ve kütübhânelerden hâricce kitab verilmesinin katiyen taht-ı memnûiyette bulunması ve bâlâda arz olunduğu üzere hazîne-i evkâf-ı hümâyûnda teşkîl olunacak idâre müdürlüğüne ilâve-i me'mûriyet olarak evkâf mektupçusu Nazif Efendi ta'yin ile ma'aş-ı kadîm ile zamîmeten iki bin kuruş tahsîsi ve refâkatine bin ve yedi yüz kuruş ma'aşla bir mu'âvin ve bir kâtip ta'yini ve muvakkaten mu'âyene me'mûriyetine evkâf-ı hümâyûn hukuk müşâviri Ömer Efendi ve Rasathâne-i Âmir e müdürü Salih Zeki ve müze-i hümâyûn müdür mu'âvini Halil Beylerin ta'yiniyle bu hizmete mukâbil şehîr ikişer bin kuruş ücret tahsîsi ve sûret-i dâimede müfettişliğe bin kuruş zam ma'aşla sicil müdürü Derviş Efendi ve bin kuruş ma'aşla iki nefer mu'âvin ta'yini ve hâfız-ı kütübler ile hademeye müceddeden ve zamîmeten tahsîsi icab edecek ma'aşlar mikdârının tedkikât-ı mukteziye icrâsıyla başkaca arz edilmek üzere ber-vech-i bâlâ dâimî ve muvakkat olarak şimdiden ta'yin kılınacak me'mûrîn ma'aşları bulunan on iki bin yedi yüz elli kuruşun ve ibtidâen ta'mîrât ve tefrişâtına başlanılacak ve muahharan peyder pey yapılacak olan kütübhâneler mesârifine usul ve nizâmı vecihle sarf olunmak üzere şimdiden tahmîn olunan üç yüz bin kuruşun tahsîsi münâsip olacağı kâsırâne mütâla'a kılınmış ise de yine her ne vecihle emr ü fermân-ı hümâyûn-ı hazreti mülûk-dârî şeref-efzâ-yı sünûh ve sudûr buyrulur ise mantuk-ı münîfine tevfiik-i harekete müsâra'ât kılınacağıın arz-ı huzûr-ı âlf kılınması bâbında emr ü fermân hazret-i men lehû'l-emrindir.

5 Şevval 1318 / 13 Kânun-ı sâni 1316

Nâzır-ı Evkâf-ı Hümâyûn Gâlip

BOA. Y. Mtv. 211/5

*

**

[Kütüphaneler Teftiş Heyetine âit Talimatnâme]

Kütübhâneler Heyet-i Teftişıyesine Mahsûs Ta'limatnâmedir

- Madde 1 Bi'l-umûm kütübhânelerin islâh ve tanzîm ve hüsn-i idâresi ve ihtiyâcât-ı zamâne ile mütenâsib yeniden kütübhâneler vücûda getirilmesi ve kütübhânelere müteallik kâffe-i muâmelâtı tesviye ve idâresi vazifeleriyle mükellef olmak üzere Ma'ârif Nezâretinde kütübhâneler heyet-i teftişıyesi teşkil buyurulmuştur.
- Madde 2 Dersa'âdet ve bilâd-ı selâse'de mevcûd olan bi'l-cümle kütübhâneler heyet-i teftişıye ma'rifetiyle ale'd-devâm teftiş olunacaktır.
- Madde 3 Mukaddemâ tahrîr edilmiş kütübhânelerin teftişinde matbû' defterler esâs ittihâz olunacak ve bir gûnâ tereddüt ve iştibah hasil olursa kadîm defter-i vakfa mürâca'at edilecektir.
- Madde 4 Henüz tahrîr edilmemiş olan kütübhânelerin tahrîrine mübâseret olunarak defter-i vakfla kütüb-i mevcûde tatbîk olunacak ve noksan zuhûr ederse müsebbibleri mes'ûl tutularak zayiâtın meydana çıkarılmasına sa'y edilecektir.
- Madde 5 Elde bulunan matbû' defterler sehiv ve hatâdan sâlim olmamakla berâber ihtiyâca kâfi ve fenne muvâfık olmadığından kütübhâneler yeniden tahrîr olunacak ve kütüb-i mevcûde ulûm ve fûnûn-ı mütenevviayı tasnîf ve her sınıf ulûmda esâmî-i kütübün elif-ba tertibine riâyet olunarak tafsîlât-ı lâzîmeyi ve evsâf-ı mümeyyizeyi hâvî mükemmel fihristler tanzîm edilecektir.
- Madde 6 Esnâ-yı teftiş ve tahrîrde nûsah-ı nefisenin ayrıca birer defteri tanzîm olunacak ve kütübhânedede halı ve seccâde ve levhâ ve şarndan ve saat ve çekmece vesâir eşya var ise sebt-i defter edilecektir.
- Madde 7 Nûsah-ı nâdire lâ-akal ikişer nüsha olarak istinsâh ettirilerek ayrı ayrı kütübhânelerde bulundurulacaktır.
- Madde 8 Müfettişler tarafından teftişât ve meşhûdât-ı vâkıalarını mübeyyin lâ-akal haftada iki def'a ser müfettişliğe raporlar verilecektir.
- Madde 9 Kitapların sirkat ve tebdîl edilememesine ve herhangi bir sebeple dûçâr-ı hasâr olmamasına ve mütâlif'in hakkında teshîlât-ı lâzîme i'fâsına mütemâdiyen dikkat olunacaktır.
- Madde 10 Hâfiz-ı kütüblerin nasb ve ta'yîn ve azil ve infisallerinde şart-ı vâkif ile tevcih-i cihât nizamnâmesi esas tutulacaktır. Ve fakat vakıf olmayup da doğrudan doğruya nezâretçe idâre olunan kütübhâne me'mûrları sâir me'mûrîn gibi ta'yîn olunur.

Madde 11 Bir kütübhânenin müteaddid hâfız-ı kütübü bulunur ise kefâlet-i müteselsileye ve yalnız bir kişi olursa kefâlet-i nizâmiyeye rabt olunacaktır.

Hâfız-ı Kütüblere Dâir

- Madde 12 Hâfız-ı kütübler kütüb-i mevcûdenin sirkat ve tebdil veyâ sâir bir sebeple mahv ve telef edilmemesi ve ayda bir kere kitapların tozlarını alıp küf ve güve ve emsâli tahribâtıdan muhâfazası ve her gün kütübhânenin kanat ve pencerelerini açıp içeriye hava ve ziya cereyan ettirilmesi ve mütâli'în hakkında teshîlât-ı lâzime icrâsı ile mükelleftir.
- Madde 13 Hâfız-ı kütübler kütübhânelerde ya müctemian veyâ ekallen ikişer ikişer ifâ-yı hizmet edecektir.
- Madde 14 Bilâ-mâzeret-i meşrûa hizmet-i lâzimesini terk ve ihmâl eden hâfız-ı kütübler nizâmen mün'azildir.
- Madde 15 Ahvâl-i fevkalâde zuhûrunda hâfız-ı kütübler dâire-i nezâretde heyet-i tefîşiyeye serîan tahrîrî ve şifâhî i'tâ-yı ma'lûmâta mecburdur.
- Madde 16 Gerek asâleten gerek niyâbeten hâfız-ı kütüblükte bulunan zevât nezâretten i'timadnâme almağa ve terceme-i hal varakası vermeğe mecburdur.

Kütübhânelere Dâir

- Madde 17 Ma'ârif Nezâreti'nin emr-i mahsûsu olmadıkça kütübhânelerden hiçbir kitab hârice çıkarılamaz.
- Madde 18 Mütâli'îne def'aten üç kitabdan ziyâde verilmez.
- Madde 19: Kütübhâneler derûnunda sigara içmek ve yüksek sesle mukâleme etmek memnû'dur.
- Madde 20: Mütâli'în kütübhâneye girdiklerinde hâfız-ı kütüb tarafından meccânen verilecek (nümûnesi merbût) matbû' varakaya istediği bir veya daha ziyâde kitabın numara ve ismini yazarak alacağı kitabla berâber mezkûr varakayı kütübhânedenden çıkarken bizzat hâfız-ı kütübe teslim etmeye mecbûrdur.
- Madde 21: (Pusula yâhut numara tesmiye edilecek olan) Madde-i sâbıkada mezkûr varakayı almaksızın hiç kimseye kitab verilmez.
- Madde 22: Harab olan kütübhânelerin kitapları kütübhânenin ta'mîrine kadar muvakkaten civâr bulunan kütübhânelere emânet sûretiyle nakil ve hıfz edilir.
- Madde 23: İşbu ta'lîmâtname iktizâ-yı hâle göre ta'dîl ve tevsi' olunur.

(mühür)
Meclis-i Kebîr-i Ma'ârif

BOA.MF.KTU 5/57

*

**

[Sıbyan Mektepleri muallim ve halifelikleriyle kütüphanelerin hâfız-ı kütüblük, ferrâş ve bevvâblıklarının tayiniyle ilgili nizam-name lâyihası]

Nezâret-i Ma'ârif

19

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir ki

Dersa'âdet ve memâlik-i mahrûse-i şâhânde bulunan sıbyan mektepleri mu'allim ve halifelikleriyle kütüphâneler hâfız-ı kütüblük ve ferrâş ve bevvâblık cihetlerinin tevcihâtı bir kâide'-i sâlîme tahtında cereyân etmediğinden ekserisi bir takım amel-mânde ve mühmil ve nâ-ehillerin uhdelerine geçip hizmetleri âdetâ mu'attal hükmünde kalmış olmasına ve zikr olunan mekâtib ile kütüphânelerin idâre'-i umûmiyesi mu'ahharan bâ-irâde'-i seniyye nezâret-i aciziyyeye havâle buyrulduğuna mebni idâre'-i hâzırasınca meşhûr ve ma'lûm olan bu gibi yolsuzlukların ref' ve ıslâhı zımında vaz' ve ta'yîni muktezî görülen ba'zı kavâ'id-i esâsiye'-i mazbûtiyeye dâir on yedi maddeyi hâvi meclis-i ma'ârifce kaleme alınan nizamnâme lâyihası manzûr-ı âli-i sadâretpenâhîleri buyrulmak üzere leffen takdîm kılınmış olmağla icrâ-yı icâbı bâbında emr ü fermân hazret-i men-lehü'l-emrindir.

Fî 12 Recep sene 300 ve fî 7 Mayıs sene 299

Bende
Mustafa

Şûrâ-yı Devlet
Tanzîmat Dâiresi
Aded : 4

Ma'ârif nezâreti celîlesine
Devletlü Efendim hazretleri

Dersa'âdet ve vilâyâtda bulunan sıbyan mektepleri mu'allim ve halifelikleriyle hâfız-ı kütüblük ve bevvâblık cihetlerinin tevcihâtına dâir Meclis-i Ma'ârifden tanzîm olunan nizamnâme lâyihası tezkire'-i aliyye'-i nezâretpenâhîleriyle beraber Şûrâ-yı Devlete havâle buyrulmağla mekâtib-i aliyye müdürü sa'âdetlü Aziz beyefendi med'uvven hâzır olduğ halde tanzîmat dâiresinin lede'l-mutala'a nizamnâme

me'-i mezkûrun tanzîmi mekâtibi-i sıbyâniyyenin ve kütüphânelerin ıslâh-ı ahvâli maksadı mühimmine mübteni olmasıyla bunun daha ziyâde maksadı te'min edecek sûrette yapılması için münâsîp görünen esâsın hulâsası işbu nizamnâmenin neşr ve i'lânından mukaddem kasr-ı yed tarîkiyle veyâhud pederi mahlûlünden zikr olunan cihetlere mutasarrıf olanlar bir müddet-i mu'ayyene-i mehîle zarfında imtihana da'vet olunarak imtihan veremeyenlerin ve uhdelerinde cihet olduğu halde diğer işle iştigal edenlerin cihetleri ref' edilmesi ve evlâd-ı sığâra cihet tevcihî câ'iz olmayıp yalnız ehliyeti olan evlâd-ı kibârın hakk-ı rüchâmı olması ve nizamnâmenin neşrin-den sonra zikr olunan cihetlerin tevcihâtı hiç bir kayd u şart tahtında olmayarak hidemât-ı sâ'ire gibi ehil ve erbâbuna verilmesi sûretleri olmağla bu esas nezâret-i celâfince dahî tensib buyrulur ise nizamnâme-i mezkûrun ol suretle bi'ta'dîl irsâli hususûnun savb-ı vâlâ-yı nezâret-penâhîlerine tebliği dâire-i mezkûreden ifâde ve evrâk-ı merkûme leffen irsâl olunmağla ol bâbda emr ü fermân hazreti men-lehü'l-emrindir.

Fî 18 Şa'ban sene 300 / Fî 11 Haziran sene 99

Bende

Rif'at

Devletlu efendim hazretleri

Me'âl-i iş'âr-ı âli'-i riyâset-penâhîleri ma'lûm-ı acizî oldı. Mutâla'at-ı mesrûde pek münâsîp ve musîb olduğundan tıpkı iş'âr-ı sâmi'-i riyâset-penâhîleri vechile ta'dîl ve tashîh olunarak ve yeniden tebyiz etdirilerek leffen takdîm ve i'âde kılınmış olmasına ol bâbda emr u fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fî 11 Ramazan sene 300 ve fî 4 Temmuz 299

Bende

Mustafa

Sıbyan mektepleri mu'allim ve halifelikleriyle kütüphâneler hâfız-ı kütüblük ve ferrâşlık ve bevvâblık cihetlerine dâir nizamnâme lâyihasıdır.

Birinci madde: İstanbul ve memâlik-i mahrûse-i şâhânenin her cihetlerinde bulunan mekâtib-i sıbyâniyye-i islâmiyyenin ve kütüphânelerin idâresi ve mu'allim ve halife ve kütüphâneçilerle hademe-i sâ'irenin ta'yîn ve tebdilleri ve vazifelerinin tahsîs ve i'tâsı Ma'arif Nezâretine aiddir. Bunlar için nezâret-i müşarunileyha cânibinden intihabnâme i'ta olunacaktır.

İkinci madde: Bâ-berât-ı âli mektep hocalığı ve halifeliği ve kütübhâne hâfız-ı kütüplüğü ve ferrâşlık ve bevvâblık gibi cihetlere mutasarrıf olanlardan biri vefat etdikde mahlûl olan cihet o hizmeti ifâya ehil ve erbâb oldu-

ğu bi'l-ımtihân tebeyyün ve hüsn-i ahlâk ashâbından idüğü tahakkuk iden müteveffânın kebîr oğluna verilecek ve evlâd-ı kibâr müte'addid ve iktidâr ve ehliyetde müsâvi olduğı halde ekbere tefvîz kılınacaktır.

Üçüncü madde: Müteveffânın evlâd-ı kibârı olmadığı veyâhud olub da ilim ve iktidârı o hizmeti ifâya gayr-ı kâfi veyâ ma'lûl bulunduğı takdîrde Meclis-i Kebîr-i Ma'ârifce ehil ve erbâbı ta'yîn edilecektir.

Dördüncü madde: Bu gibi cihetlere me'mûr olmuş lâ-akal yirmi beş yaşında bulunmağa ve vücûda ilel-i sâriye vesâireden ârî ve me'mûr olacağı hizmeti idâre ve ifâya muktedir bulunmasıyla berâber hüsn-i ahlak ashâbından olmağa mütevakkıfır.

Beşinci madde: Bâlâda mestûr me'mûriyetlere ta'yîn olunan kesân vazîfe-i me'mûriyetlerini bi'z-zat ifâ ile mükellef olup bi'n-niyâbe idâre-i hidmet memnû'dur.

Altıncı madde: Bu memnû'iyet hilâfına olarak vekâletle ifâ-yı hidmet edenlerin veyâ vazîfesini ta'lîmât-ı mahsûsalarında ta'rîf ve tavsiye olunduğı vecihle bi-hakkın edâ ve icrâ etmeyip diğerk işle iştigâl edenlerin cihetleri ref' olunacağı gibi ber-hayat olan ashâb-ı cihâtdan iktidâr ve ehliyetsiz bulunanlar dahî muvakkaten işten el çekdirilerek nihâyet altı ay kadar mutasarrıf olduğı cihet için lâzım gelen ma'lûmât tahsil ve bi'l-ımtihân isbât-ı ehliyet edebildiğı halde ciheti uhdesinde İbkâ ve bu müddetin hitâmıyla imtihân veremeyenlerin cihetleri ref' edilir ve mezkûr altı ay hitâmına kadar o cihet de ma'ârifden intihâb olunacak vekîl vâsıtasıyla idâre etdirilip o cihete muhassas vazîfenin nısfı asıla ve nısf-ı diğeri vekle verilir.

Yedinci madde: Bilâ-veled vefat idenler uhdesinden mahlûl kalan ve gerek bi'z-zat ve bi-hakkın ifâ-yı hidmet itmeyenler veyâ iktidâr ve ehliyetsiz olup altıncı maddede beyân olunan müddet zarfında isbât-ı ehliyet edemeyenler uhdeslerinden ref' olunan cihetler ma'ârifce intihâb ve ta'yîn edilecek me'mûrlar vasıtasıyla idâre etdirilir.

Sekizinci madde: Bâ-berât-ı âli bir cihete mutasarrıf olub da ma'lûliyet ve şeyhûhetden ve ehliyetsizlikden dolayı uhdesinden ref'-i cihet olanlara o cihete muhassas vazîfenin nısfı kayd-ı hayat şartıyla terk ve i'tâ olunur.

Dokuzuncu madde: Eshâb-ı cihâtdan vefât edenlerin uhdesinde müte'addid cihet olduğı ve terk ettiğı evlâdın müte'addid bulunduğı takdîrde cihât-ı mahlûle-i müte'addideden yalnız biri ve en fâidelişi ehil ve ekber evlâda diğerklerinden her biri dahi evlâdın sinnine ve cihetlerin derecâtına göre tevzî' kılınur ve cihât-ı mahlûlenin adedi evlâdın adedinden ziyâde bulunduğı halde bu makûlelere sırf mahlûl nazarıyla bakılacak ve

bir cihetin hises-i müte'addideye taksîmi dahî kat'iyen câ'iz olmayacaktır.

Onuncu madde: Hises-i müte'addideye münkasem cihetlerden hal vukû'unda hisse-i mahlûle kimseye verilmez.

On birinci madde: Pederi mahlûlünden uhdesine evvelce cihet tevcih olunmuş olanlardan biri vefât eyledikde ol cihet ikinci ve dördüncü maddelerde muharrer şerâite tevfiikan müteveffânın kebîr karındaşına ve büyük karındaşı müte'addid ve iktidar ve ehliyetde de müsâvi olduğu sûretde ekberine verilir. Müteveffânın kebîr karındaşı olmadığı veyâ olup da ehliyet ve iktidârı o hidmeti idâreye gayr-ı kâfi veyâ ma'lûl bulunduğu veyâhud karındaşı olmadığı takdîrde şerâit-i nizâmiyeye ba'de't-tatbîk müteveffânın ekber evlâdına verilir. Bu maddenin hükmü li-ebeveyn veya li-eb karındaşa münhasır olup li-ümm karındaş hakkında carî olmayacağı gibi pederi mahlûlünden olmayarak âharın mahlûlünden veyâhud ferâğ ve kasr-ı yedinden tevcih olunduktan sonra vefât edenlerin cihât-ı mahlûlesi hakkında dahî carî değildir.

On ikinci madde: Müsinn ve ma'lûl olan ashâb-ı cihâtın uhdelerinde bulunan cihetleri ehil ve erbâb ve sinni nizâma muvâfık kebîr evlâd veyâ karındaşına fâriğ olması câiz ise de bunlar berât ile tevcih olunmaz hizmetlerin edâ ve ifâsı bir vakte tesâdüf etmesinden ya'ni birinin hidmetini edâ eder iken diğèrinin mu'attal kalmasından dolayı cem'i câiz olmayan cihetler şahs-ı vâhide verilmesine.

On üçüncü madde: Mekâtib ve kütüphâneler me'mûriyetlerine ta'yîn olunacaklar haklarında kur'a kânûnnâme-i hümayûnu mücibince mu'âmele olunur.

On dördüncü madde: Dersa'âdetde bulunan mekâtib ve kütüphâneler me'mûriyetleri meclis-i ma'ârif ma'rifetiyle ta'yîn ve intihâbnâmeleri dahî Ma'ârif Nezâreti tarafından i'tâ olacağı gibi memâlik-i mahrûsenin diğèr mahallerinde bulunan mekâtib ve kütüphâneler cihetleri dahî vilâyât merkezlerindeki Ma'ârif Meclisleri ve elviye ve kazâlardaki Ma'ârif Komisyonları ve Ma'ârif-i Meclisi ve komisyonları bulunmayan yerlerde hükûmet-i mahalliyeye ve mecâlis ma'rifetleriyle ta'yîn olunacak ise de her halde intihâbnâmelerinin i'tâsı Ma'ârif Nezâretine âid olunacağından kable't-ta'yîn keyfiyetleri bâ-mazbata nezâret-i müşârun ileyhâya bildirilecektir.

On beşinci madde: Mekâtib ve kütüphâneler me'mûr-ı muvazzaflarından olup evkatını dâimî suretle bu hizmetlere hasr iderek başka işle iştigâl itmeyenler me'mûrîn-i sâire gibi tekâ'üd nizamnâmesi ahkâmından istifâde edeceklerdir.

Fî 25 Şa‘ban sene 1300/ff 18 Haziran 99

BOA.ŞD.209/23

*

Tarih: 13 Şa‘ban 300

Numara : 61 / 225

Ma‘ârif 635

Nev‘-i müsvedde

Ma‘ârif nezâretine tezkire-i aliyye-i Riyâsetpenâhî

Dersa‘âdet ve vilâyâtda bulunan sıbyan mektepleri mu‘allim ve halfelikleriyle le hâfız-ı kütüblük ve bevvăblık cihetlerinin tevcihâtına dâir meclis-i ma‘ârifden tanzîm olunan nizamnâme lâyihası tezkire-i aliyye-i nezâret penâhîleriyle berâber Şûrâ-yı Devlete havâle buyrulmağla mekâtib-i âliye müdürî sa‘âdetlü Aziz Beğ Efendi meduvven hazır olduğı halde Tanzîmât Dâiresinde lede‘l-mütâla‘a nizamnâme-i mezkûrun tanzîmî mekâtib-i sıbyâniyenin ve kütübhânelerin ıslah-ı ahvâli maksad-ı mühîmine mübtenî olmasıyla bunun daha ziyâde maksadı te‘mîn edecek sûrette yapılması içün münâsib görünen esâsın hülâsası işbu nizamnâmenin neşr ve i‘lâmından mukaddem kasr-ı yed tarikiyle ve yâhud pederi mahlûlünden zikr olunan cihetlere mutasarrıf olanlar bir müddet-i mu‘ayyene-i mühmele zarfında imtihâna da‘vet olunarak imtihân veremeyenlerin ve uhdelerinde cihet olduğı halde diğeri işle iştigâl idenlerin cihetleri ref‘ edilmesi ve evlâd-ı sığara cihet tevcihi câ‘iz olup yalnız ehliyeti olan evlâd-ı kibârın hakk-ı rüçhânı olması ve nizamnâmenin neşrinden sonra zikr olunan cihetlerin tevcihâtı hiçbir kayd ve şart tahtında olmayarak hidemât-ı sâire gibi ehil ve erbâbına verilmesi sûretleri olmağla bu esas nezâret-i aliyyelerince dahî tensîb buyrulur ise nizamnâme-i mezkûrun ol sûretle bi‘t-ta‘dîl irsâli husûsu ve savb-ı vâlâ-yı nezâret-penâhîlerine tebliğı dâire-i mezkûreden ifâde ve evrâk-ı merkûme leffen irsâl olunmağla ol bâbda

*

Tarih: 4 Şa‘ban 1299

Numara : 280

Ma‘ârif 616

Nev‘i müsvedde

Mazbata

Dersa'âdette bulunan kütüphanelerin te'mîn-i idâreleri hakkında ba'zı tedâbiri mutazammın Ma'ârif Nezâretinin Şûrâ-yı Devlete havâle buyrulan tezkiresi tanzîmât dâiresinde kıra'at olundu.

Hulasâ-i me'âli ashâb-ı rütbe ve me'mûriyet olanlar ile esnaf ve hademe misillü nâ-ehiller uhdelerinde bulunan hâfiz-ı kütüblük cihetleri bunların ta'yîn ittikleri vekiller vâsıtasıyla idâre edilmekte olup halbuki cihet sahiplerinin bunlara verdikleri ücretler cüz'ıyyü'l-mikdâr olduğundan kütüphâneleri vakit ve zamanıyla açmadıkları gibi kitâbların muhâfazasına dahî i'tinâ etmemeleri bir takım kütüb-i nefisenin mahv ve harâp olmasını ve ara sıra zâyi'at dahî vukû' bulmasını müstelzim olmakla ba'demâ rütbe ve me'mûriyet sâhibi olanlar ile esnafdan bulunan ashâb-ı cihâtdan ifâ-yı hizmete liyâkati olanlara bizzat ifâ-yı hizmet veya terk-i cihet eylemeleri teklîf ve tenbîh olunup üç ay sonra bu teklîfin hükümünü icrâ etmeyenlerin mutasarrıf oldukları cihetin ma'ârifce ehil ve erbâbına tefvîz olunması ve bizzat ifâ-yı hizmet etmekte olanlardan mukaddemât-ı Arabiyye ve Farisiyyeye vâkıf olan ve Türkçe okuyup yazanların ibkâsıyla bu mertebede iktidârî hâiz olmayanların bi't-tedric tebdîl ve ıslâhı ve ba'zı kütüphânelerin hâfiz-ı kütüb ve bevâb ve ferrâş ve mustahfiz nâmlarıyla ve nâm-ı âharla müte'addid me'mûr ve hademesi olduğu halde bunlardan yalnız bir ikisi ifâ-yı vazife edip diğerleri kütübhânelerin semtine bile uğramadıkları gibi zaten lüzumları dahî olmadığından bu misillü lüzumsuz ve hisselerle munkasem hidemâtnı tevcih-i cihât nizamnâmesine tevfiikan yekdiğerine zamm ve ilâvesi maddelerinden ibârettir.

Kütübhâneler nâ-ehil ve bî-vukûf hâfiz-ı kütüb veyâhud vekilleri ellerinde buldukça ıslâh-ı idâre ve kütüb-i nefiseyi muhafaza muhayyel olacağından mutal'ât-ı masrûfe esâsen muvâfık-ı hâl ve maslahat görülmüş olup ancak ekser zâyi'âtın nezâretin aradığı derece-i iktidârdan ziyâde iktidâr-ı ilmîyi hâiz olan hâfiz-ı kütübler ellerinde olmasına nazaran hâfiz-ı kütüblerin iktidâr-ı ilmîyi hâiz olmaları ile berâber emin ve müstakim olmaları daha ziyâde te'mîn-i maksad eyleyeceğinden gerek ikbâ ve gerek yeniden ta'yîn edilecek hâfiz-ı kütüblerde hilye-i emânet bulunmasının dahî şart ittihâz edilmesi bu tedâbirin menşe'i eslâfın erbâb-ı ilm ve dânişe yâdigâr-ı hasenât-ı medârı olan bunca kütüb-i mevkûfenin ziyâ'dan muhâfazası kazıyyesi olmasıyla hâfiz-ı kütüblerin intihâbâtı icrâ olunduktan sonra kütüb-hânelerden henüz tahrîb edilmeyenlerin me'mûrîn-i mü'temine ma'rifetleriyle, kitâpları usûl-ı cedîde üzere bi't-tahrir cetvellere kaydettiler hâfiz-ı kütüblere devir ve teslim ile taht-ı mühür ve imzalarına aldırılması ve tahrîr mu'âmelâtının hitâmından sonra müfettişler vâsıtasıyla kütübhânelerin bağteten teftîş-i ahvâli usûlünün dahî icra ettirilmesi ve kütüb-i mevcûdenin ziyâ'ında tazmîn edileceğine dâir hâfiz-ı kütüblerden birer kefil dahî alınması ve hâfiz-ı kütüblük cihetinin başka hidemât-ı müte'addidenin tevhi'di içün ber-vech-i isti'zân nizâmen lâzım gelen mu'âmelâtın

icrâsı hususlarının Nezâret-i müşârun-ileyhaya havâlesiyle Evkâf-ı Hümâyün Nezâretinden ma'lumât i'tâsı tezekkür kılındı.

Meclis-i Ma'ârifin şu kararı pek musîb görünür. Fakat bu bâbda vukû'-ı zâ-yi'âta sebebiyet veren bir cihet mevki'-i tezekkür ve ihtâra alınmamışdır ki o cihet bi'l-fi'l îfâ-yı hizmet edenlerden hâ'iz-i mertebe-i iktidâr matlûb olanlarda hilye-i emânet bulunması şartıdır. Çünkü ma'ârifin aradığı iktidâr-ı irfâniden bâlâter iktidâr-ı ilmîyi kâmilen hâ'iz olanlardan ekserî hâfız-ı kütübler mevcuddur ki inde't-tedkîk zâyi'at onlar vâsıtasıyla vukû'a gelmiş olduğu rehîn-i sübûtdur. Binâ'enaleyh şerâit-i ibkâya inde't-tedkîk hilye-i emânetle ittisâfî tahakkuk etmiş olmak şartı dahî ilâve buyrulur ise kütüb-i nefisenin adem-i ziyâ'ına bir çâre-i münferid bulunmuş olacağını ihtâra cür'et eyledim.

Bende
Vasfî

BOA.ŞD. 209/9

*

[Hâfız-ı Kütüblük Görevlerinin Düzenlenmesi ve Yapılacak İmtihana Dâir]

Nezâret-i Ma'ârif
Mektubî Kalemi
Aded 51

Ma'rûz-ı çâker-i kemînelerdir ki

Dersa'âdetde bulunan kütüphâneler hâfız-ı kütüblük cihetlerinin ba'zıları zî-rütbe ve me'mûrîn olanlar ile esnaf ve hademe misillü nâ-ehiller uhdelerinde bulunduğundan dolayı sâhib-i cihetleri bi'z-zat îfâ-yı hizmet etmeyip bir takım câhil ve bî-vukûf vekiller vâsıtasıyla idâre ettirmekte ve bu vekiller dahî sâhib-i cihetlerden şehri cüz'î ücret ala geldiklerinden nâşî kütüphâneleri vakit ve zamanıyla açmamakda ve kitâbların hüsn-i muhâfazasına bakmamakda olduklarından ashâb-ı hayrâtın vakf eyledikleri bir takım kütüb-i nefise harâb olmakda ve ara sıra dahî zâyi'ât vukû' bulmaktadır. Şu hâlin devâmı bunca himmetlerle vaz' ve te'sîs edilen kütüphânelerde mahfûz asâr-ı nefisenin mahv ve harâb olmasını münîc olacağı cihetle gayr-ı câ'iz olduğundan ba'demâ bu misüllü hâlâtın men'-i vukû'uyla kütüphânelerden kemâ-yenbağî istifâde edilmek ve kütüb-i mevcûdenin hüsn-i muhâfazası esbâbı istihsâl olunmak üzere icâbî Meclis-i Ma'ârifce lede't-te'emmül zî-rütbe ve me'mûrîn olanlarla esnafdan bulunan ashâb-ı cihât îfâ-yı hizmete liyakatli iseler bi'z-zat îfâ-yı hizmet veyâhud terk-i cihet eylemeleri ve içlerinde kasr-ı yedden almışları var ise

ehliyet ve iktidârı ma'ârifce musaddak olanlara yine kasr-ı yed eylemeleri bir def'a teklîf ve tenbîh olunup ve üç ay müddet ta'yîn kılınp bunun hitâmında hükmi teklîfi icrâ etmeyenlerin mutasarrıf oldukları cihetin ma'ârifce ehil ve erbâbına tefvîz olunması ve bi'z-zat ifâ-yı hizmet etmekde olanların dahî bi'l-mu'âyene kütüb-i mevcûdenin hangi lisân ve fenden olduğunu ve kaç numarada bulunduğunu bilebilmek için hiç olmaz ise mukaddemât-ı Arabiyye ve Farisiyyeye vâkıf ve Türkçe okur yazar oldukları tebeyyün idenlerin ibkâsıyla bu mertebede iktidârı hâ'iz olmayanların dahî bi't-tedric tashîh ve taslîhi ve ba'zı kütüphânelerin hâfız-ı kütüb ve bevâb ve ferrâş ve mustahfız nâmlarıyla ve nâm-ı âharla müte'addid me'mûr ve hademesi olduğu halde bunlardan bir ikisi ifâ-yı vazife idüp kusurları kütüphânelerin semtine bile uğramadıklarından ve zâten lüzûmları da olmadığından bu misüllü lüzumsuzların ve hises-i münkasemlerin tevcîh-i cihât nizamnâmesinde mastûr olduğu üzere yeniden zamm ve ilâvesi zikr olunan kütüphânelerin islâhına ber-vech-i ma'rûz vukû'a gelmekte olan hâlât- gayr-ı marziyyenin indifâ'ına medâr-ı azîm olacağı tahattur olunmuş ise de keyfiyetin bir kere de huzûr-ı fehâmet-nüşûr-ı cenâb-ı vekâlet-penâhîlerine arz ve istizâmı Meclis-i Ma'ârifce tensîb olunmuş olmağla suver-i ma'rûza re'-yi rezîn-i hikmet-rehîn-i vekâlet-penâhîlerine dahî tevâfuk eylediği takdirde hemen icrâ-yı icâbına bed' ve müsâra'at olunmak üzere keyfiyetin emr ü iş'âr buyrulması bâbında ve her halde emr ü fermân hazreti men-lehü'l-emrindir.

Fî 22 Receb sene 99 ve fî 27 Mayıs 98

Bende
Mustafa

BOA.ŞD. 209/9

*

**

[Hâfız-ı Kütüblerin Ne Şekilde İmtihan Edileceklerinin Tesbiti Hakkında]

Maârif Nezâret-i celilesinden lede'l-istilâm vârid olan cevâb rabt edilmiş olmakla muktezâsının ifâsı zımında Şûrâ-yı Evkâf riyâset-i aliyyesine tevdi olunur.

Fî 12 Kânûn-ı Sâni sene 329

Hâfız-ı kütüblüğün cihet-i ilmiyeden bulunduğu Cihât Nizamnâmesi'nin ikinci maddesinde musarrah olup gerçi imtihanının suret-i icrası hakkında başka bir rahat görülememekte ise de otuzdokuzuncu madde-i nizâmiyede imtihan tertîbâtı meyanında zikr olunmayan cihâtın te'âmülü vechile isbât-ı ehliyet edenlere tevcîh olunacağı mezkûr bulunmasına ve filhakîka muhafaza-i ittirâd için her tarafda icra edilecek imtihanların aynı suretle icrâsı lâzımeden olup bu bâbda umûmî bir karar

ittihâzı münâsib olmasına binâen Maârif Nezâreti'nce şimdîye kadar müteâmel usûl nazar-ı dikkate alınmakla beraber kütübhâneler husûsâtıyla yakından meşgul olmakda bulunan Müessesât-ı İlmiyye İdaresi matlûb olan intizâmı temîn için Hâfiz-ı kütüblerin ne gibi evsâfî hâiz olmaları ve ne gibi ulûm ve funûndan isbat-ı ehliyet eylemeleri lâzım geleceğini teemmül ile icâbî ana göre müzâkere edilmek üzere vâki olacak mütâlââtın beyânı zımında Müessesât-ı İlmiyye Müdüriyeti'ne tevdi kılınır.

Fî 25 Kânûn-ı Sâni sene 329

Mühür:

Şura-yı Evkaf Müdüriyeti

Kütübhâneler Nizâmnamesi tertîb olunacağı sırada nazar-ı dikkate alınmak üzere tevkîfi

Fî 3 Nisan sene 330

Turgut Kut Arşivi, Kütüphaneler Dosyası.

*

**

[İstanbul'daki Vakıf Kütüphanelerinin Durumuna Dâir]

Müze-i Hümayun

Ale'l-umûm kütübhanelerin hali teessûf olunacak raddededir. Bu hale sür'at-i mümkinê ile nihayet verilmez ise elli altmış bin kütüb-i nefise ve nadirenin ziyâ'ı muhakkaktır. Büyük kütübhaneler meyânında Fatih, Ayasofya ve Ragıb Paşa kütübhaneleri görülecek olur ise ikinci ve üçüncü derecede olan kütübhanelerin sefaleti kolaylıkla anlaşılır. İzah-ı keyfiyet için yalnız bir iki misal irâesiyle iktifa olundu. Kütübhanelerin bu hal-i esef-iştimalê düçar olmalarına sebeb-i müstakil usul-i idareleridir. Çünkü bir cihetten vakfiyetleri hasebiyle hafız-ı kütüblerinin vazifeleri, binalarının tamirâtı, kitabların teclid ve tamiri ve sair kâffe-i mesarifi Evkaf-ı Hümayun nezâret-i celilesine aid ve teftiş ve nezâreti cihetinden Maarif Nezâret-i celilesine tabi olmakla herhangî bir sebebe mebni bir kütübhaneye tamir iktiza ettiği halde Evkaf Nezâreti mezkûr tamiri icra edinceye kadar kütübhaneye mesdud kalacağından Maarif nezâreti kendisine teveccüh eden teftiş ve nezâreti ifa edemeyeceği aşikârdır. Mesela Hamidiye Kütübhanesi iki sene evvel birtakım kitab ve bir seccade sirkatinden dolayı elân mesduddur. Şehzadebaşında vaki Şehid Ali Paşa Kütübhanesi üç sene evvel vuku bulan bir sirkatten dolayı resmen mesdud olup anahtarları Meclis-i Maarifde mahfuz idi. Nuru Osmaniye kütübhanesi sekiz sene evvel yüz alt-

miş bu kadar kütüb-i mühimme ve nefise sirkatinden dolayı elân mesdud olub bu müddet zarfında pencereleri kırılarak içerisi güvercin vesair kuşlara mesken olmuş ve sekiz seneden beri muhtevi olduğu binlerce kütüb-i nefisenin ne halde bulunduğu muhtac-ı teemmül bulunmuştur. Fatih karakolu Tepearkasında vaki Veliyüddin Carullah kütübhanesi münhedim bir medrese derununda bulunub mesduddur ve hafız-i kütübü de yoktur. Kitapları kütübhane-i umumide sandıklar içinde çürümektedir. Bunlar meyanında nevadirden kitaplar bulunub hatta Almanya'da tab olmakta bulunan Tabakat-ı İbni Sad'ın birkaç cildi bu kütübhanede mevcut olarak istinsah olunmuştur. Maruf olan kütübhanelerden başka cevâmi-i şerife ve türbeler derununda da birçok kütübhaneler vardır ki kısm-ı küllisinin küşâde olduğu malum değildir. Bu kütübhaneden bazılarının vazifeli hafız-ı kütübü olub diğerlerinin hafız-ı kütüpleri yoktur. Faraza Çarşamba'da Yeni Medrese derunundaki kütübhanenin hafız-ı kütübü vazifesi yirmi paradan ibarettir. Medresenin bevâbı hafız-i kütüblük vazifesini bazen icra ediyor. Esef olunur ki aynı hal bazen selâtin-i izâm hazerâtu cevâmi-i şerifesi derunundaki kütübhanelerde de görülmektedir. Mesela Şehzade cami-i şerifi derunundaki beş altı yüz cildi havi kütübhanenin iki hafız-ı kütübü olub birincisinin vazifesi altmış para diğerinin elli paradan ibaret imiş. Kütübhaneye müracaat eden yoktur. Sultan Ahmet cami-i şerifi derununda birçok mesahif-i şerife ve kütüb-i nefiseyi havi bir dolab mevcut olub hafız-ı kütübün vazifesi altı kuruştan ibarettir. İşte böyle altmış para yahud altı kuruş ile hiç kimsenin hafız-ı kütüblük hizmetini ifa etmeyeceği bedihyattan olduğundan mezkur kütübhaneler de daima kapalı kalır. Bâlâda ta'dad olunan başlıca sirkatlerden maâda belli başlı sirkat vukuu istihbar olunmamış ise de ma'ahaza birçok kitaplarda müzehheb birinci sahifeler ve yahud son sahifeler noksan olduğu görülmektedir ki bunların ne vakit ve ne suretle zayi olduklarını anlamak mümkün olamaz. Cevami-i şerife ve türbelerde kütübhane dolablarından başka her vakit kıraata mahsus Kelâm-ı kadimler mevcut olub bunları münhasıran evkaf-ı hümayun nezareti teftiş eder. Ma'atessüf en meşhur hattatinin kalemlerinden çıkmış olan mesahif-i şerife ve en mâhir mücellidlerin i'mar ettikleri cildlerden dahi aşırılmış olduğu nazar-ı teessüf ve teessür ile görülen ahvaldendir. Nitekim Şehid Sokullu Mehmet Paşa cami-i şerifi derunundaki beş altı Mushaf-ı şerifin bazılarının cildleri, bazılarının ser-levhaları sirkat olunmuş olduğu beyan olunur. Hülâsa kütübhanelerin kâffesi ayrı ayrı salonlarda bulunmak ve vâkıflarının isimlerini taşımak üzere bir tek bina dahilinde toplanılarak bir müdir-i mesule tevdi olunması ve her kütübhane için mütevacıf maaşlar ile ehemmiyetine göre bir veyahud müteaddid muktedir hafız-ı kütüplerin tayin kılınması ve Avrupa kütübhanelerinin kütüb-i şarkiye kısımlarında cari olan usule tevfikân kitapların yeniden tahrir ve sebt-i defter edilmeleri bunca hazâin-i girân-bahâ-yı ma'ârifî ihtiva eden kütübhanelerin külli bir ziyadan muhafazası için çare-i yeganedir. Büyük kütübhanelerin bir araya cem'i şimdilik kabil olamadığı takdirde hiç olmaz ise bazı cevami-i şerife

derusunda türbelerde mahzenlerde katiyen açılmayan sandık ve dolablarda çürümekte bulunan kitapların toplattırılması labüddür.

Fi 4 Teşrinisani 320.

BOA. H.HMD 1322, 9.1.

*
* *

İstanbul'daki Vakıf Kütüphanelerini teftiş etmek üzere Abdurrahman Efendi'nin Kütüphaneler Müfettişliğine Tayini

Bâb-1 âlî

Meclis-i vâlâ-yı ahkâm-ı adliye

Aded : 980

Dârü'l-hilâfeti'l-aliyye ve bilâd-ı selâsede bulunan kütübhânelerin istikmâl-i esbâb-ı intizâm-i dâimîsi hakkında ba'zı mutâla'âtı hâvî Evkâf-ı Hümâyûn Nezâret-i celflesinin 4 Cumâdiye'l-âhire sene 278 târihiyle meclis-i vâlâyâ havâle buyurulan bir kıt'a takrîri me'âlinden müstebân olduğu vechile zikr olunan kütübhânelerin bir takımı selâtîn-i izâm-ı behişt-makâm hazerâtının ve bir takımı dahî sâir eshâb-ı hayrât ve müberrâtın âsâr-ı cemileleri olarak bunların dâimâ ebniyece iktizâ iden ta'mîrâtının icrâsı ve kütüb-i mevkûfenin dahî hüsn-i muhâfazası lâzîmeden olduğu misillü hâfiz-ı kütüblerden ba'zılarının vazifeleri derece-i kifâyeden dîn olmasıyla anların dahî tevsi'-i vezâyifleri muvâfik-ı şân-ı âlî olacağından gerek ta'mîrât-ı mukteziyyenin ve gerek hâfiz-ı kütüblerin vezâyifine îcâb iden zammın zikr olunan kütübhâneler yoklamasından hâsıl olacak fazladan kabardılmak üzere tesviye ve i'tâsı ve kütüb-i mevcûdenin hâfiz-ı kütübler tarafından ne sûretle muhâfaza ve idâre olunduğuna ve zâyı' olmuş olan dört beş bin cild kütübün taharrisine ve defterlerin tashîhine müsâra'at ve dikkat eylemek ve arasına kütübhânelere müteferri' zuhûr idecek mevâddı Nezâret-i Evkâf-ı Hümâyûna ihbâr itmek içün ulemâdan Abdurrahman Efendi'nin kütübhâneler müfettişliğine ta'yîniyle nezâret mühürdarlığına mahsûs ma'âş ile sâir ba'zı âidâtdan bi't-tasarraf efendi-i mûmâ-ileyhe dört yüz gurusu ma'âş tahsîsi istifzân olunmuş olup vâkı'a işbu kütübhâneler ecdâd-ı izâm-ı me'âlî-ittisâm-ı hazret-i pâdişâhî ve sâir erbab-ı hayrât taraflarının istifâde-i umûmiye niyet-i hâlisesiyle inşâ olunmuş olduğu hâlde bunların ebniyesinin ve mevcûd olan kütüb-i nefise ve nâdiresinin ta'mîrâtına bakılamaması cihetiyle ekser kütübhâneler harâb olarak derûnunda oturulmaz ve kütüb-i mevcûdenin muhâfazası kâbil olmaz dereceye gelmiş ve hâfiz-ı kütüblerin hasbe'l-vakt muhasses olan vezâyif ile idâre idemeyerek kütübhâneyi vakt-i muayyenede açmamak ve kitapların

emr-i muhâfazasına ve tenzîfâtına dikkat itmek gibi hareketleri vukû'yla bu sûret zâyi'âta sebep olmakda bulunmuş olduğundan sâye-i müberrat-vâye-i hazret-i şehriyârîde bunların ta'mîrât ve tenzîfâtına bakılması ve hâfiz-ı kütüblerden muhtâc olanların ikdârı icâb-ı maslahatdan olup bunlara sarf ve zammı iktizâ iden mebâliğin ise vakıfları hâsîlâtından tesviye olunacağı sûret-i iş'ardan anlaşılması ve ta'yînine lüzûm gösterilen müfettiş Abdurrahman Efendi'nin dahî şerâyet-i mezkûreyi tamâmıyla icrâ eylemek ve zâyiâtın meydâna çıkarılmasıyla berâber bundan böyle adem-i vukû'ına dikkat ve i'tinâ itmek ve sâlifü'z-zikr bulunan karşulukdan virilmek üzere dört yüz guruş ma'âşla icrâ-yı me'mûriyeti dahî münâsib görünmüş olmağla bermûceb-i takrîr icrâ-yı icâbâtının nezâret-i müşârun -ileyhâya havâlesi tezekkür kıldırı ise de ol bâbda emr u fermân hazret-i men-lehü'l-emrindir.

Fî 19 Cemâdiye'l-âhire sene 278

Mühür
silik

Mühür
Mehmed Ârif

Mühür
es-Seyyid Ali Rıza

Mühür
silik

Mühür
Mehmed Tahir Şerif

Mühür
Mehmed Vecîhî

Mühür
silik

Mühür
es-Seyyid Mahmud Edhem

Mühür
Yusuf Kâmil

BOA.İ.MVL. 20654

*

Atûfetlü efendim hazretleri

Dâru'l-hilâfetü'l-aliyye ve bilâd-ı selâsede bulunan kütübhânelerin bir takımı selâtin-i izâm-ı behîşt-makâm hazerâtının ve bir takımı dahî ashâb-ı hayrât ve müberrâtın âsâr-ı cemîleleri olarak ve bunların dâimâ ebniyece iktizâ iden ta'mîrâtının icrâsı ve kütüb-i mevkûfenin dahî hüsn-i muhâfazası lâzımeden olduğu misillü hâfiz-ı kütüblerden ba'zılarının tevsi'-i vezâyifleri muvâfık-ı şân-ı âlî olacağından gerek ta'mîrât-ı mukteziyyenin ve gerek zamm-ı vezâyifin zikr olunan kütübhâneler evkâfının yoklamasından hasil olacak fazladan tesviye ve i'tâsı ve kütüb-i mevcûdenin ne sûretle muhâfaza ve idâre olunduğuna ve zâyi' olmuş olan dört beş bin cild kütübün tahârisine ve defterlerin tashîhine müsâra'at ve dikkat eylemek ve arasına kütübhânelere müteferri' mevâddı nezârete ihbâr itmek üzere Evkâf-ı Hümâyûn Nezâretinin mühürdarlığına mahsûs ma'âş ile sâir ba'zı âidâtdan bi't-tasarruf dört yüz guruş ma'âş tahsîsiyle ulemâdan Abdurrahman Efendi'nin

kütübhâneler müfettişliğine ta'yîni husûsuna dâir Evkâf-ı Hümâyûn Nezâret-i celîlesinin takrîri üzerine Meclis-i Vâlâ-yı Ahkâm-ı Adliyeden kaleme alınan mazbata melfûfiyla berâber manzûr-ı âli buyurulmak üzere arz ve takdîm olundu. Vâkı'â sâye-i müberrât-vâye-i hazret-i pâdişâhîde bunların ta'mîrât ve tenzîfâtına bakılması ve hâfız-ı kütüblerden muhtâc olanların ikdârı icâb-ı maslahatdan olup bunlara sarf ve zammı iktizâ iden mebâligin ise vakıfları hâsılâtından tesviye olunacağı misillü ta'yînine lüzûm gösterilen Abdurrahman Efendi'nin dahî şerâyit-i mezkûreyi tamâmıyla icrâ eylemek ve zâyîâtın meydana çıkarılmasıyla berâber bundan böyle adem-i vukû'ına dikkat ve i'tinâ itmek üzere verilecek dört yüz guruş ma'âşın dahî karşılığı bulunmuş olduğundan ber-mûceb-i takrîr icrâ-yı icâbının nezâret-i müşârun-ileyhâya havâlesi hakkında her ne vechile emr ü fermân-ı hazret-i mülûkâne müte'allik ve şeref-sudûr buyurulur ise ana göre hareket olunacağı beyânıyla tezkire-i senâverî terkîmine ibtidâr kılındı efendim.

Fi 24 C sene 1278

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir ki

Esâbi'-i zîb-i ibcâl olan işbu tezkire-i sâmiye-i sadâret-penâhîleriyle evrâk-ı ma'rûza manzûr-ı âlî-i hazret-i mülûkâne buyurulmuş ve husûs-ı mezkûrun ber-mûceb-i takrîr icrâ-yı icâbının nezâret-i müşârun-ileyhâya havâlesi müte'allik ve şeref-sudûr buyurulan emr ü irâde-i seniyye-i cenâb-ı pâdişâhî iktizâ-yı âlsinden olarak evrâk-ı merkûme yine savb-ı sâmi-i âsafilerine îade kılınmış olmağla ol bâbda emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 25 C sene 1278

BOA.İ.MVL 20654

*

**

[Halil Şerif Paşa'nın Şumnu'dan İstanbul'a Getirilen ve Kütüphane-i Umûmî'de Muhafaza Edilen Kitaplarıyla İlgili Olarak Yapılan Yazışma]

Ma'ârif Nezâretine

Nâzır Efendi

Bundan on sene evvelisi kendi malım olan dörd yüz seksen cild kitâbımı ve el ile yazılmış kit'alarını yangından muhâfaza ve muvakkaten okunmak üzere Bâyezîd Kütüphanesine hâfız-ı kütüb İsmâ'il Efendi ve yine aynı kütüphâne ser-hademesi ile berâber sayarak o vakitki Ma'ârif müfettişlerinden Mahmud Bey'in nezâreti tahtında

ayrı ayrı adları ve kimin eseri oldukları yazılı iki cedvel ile cedvelin biri Ma'ârif Nezâretine biri de Bâyezîd kütüphanesi hâfız-ı kütübü İsmâ'il Efendi'de muhâfaza olunmak üzere bıraktım. Rica ederim, nezâretinizin dâiresinde olan cedvel bir de Bâyezîd Kütüphanesi hâfız-ı kütübü İsmâ'il Efendi'de olan cedvelin bulunarak birer birer kitâblarımı görmek isterim ve kendim burada misâfir olduğumdan arzuhâlime ehemmiyet verilerek ne kadar acele emir verilirse sevinirim.

Tedrisât-ı âliyye fî 21 Kânûn-ı sâni 338

İkinci şu'be fî 22 [Kânûn-ı sâni 338]

Bu bâbdaki ma'lûmâtın hemen beyânı zımında kütüphâne-i umûmî ser-hâfız-ı kütüblüğüne tevdi' kılındı.

Müdir-i umûmî nâmına

Metn-i istid'âda mebhûsus anhâ olan kitâblar üzerinde muharrer ve müseccel olduğu üzere 1156 târihinde kethüdâ-yı sadr-ı âlî bulunan Halil Şerif Paşa merhûmun ve sâir ashâb-ı hayrın mevkûfât-ı kadîmesinden olup müsted'i Halil Edip Efendi'nin pederi Kesimzâde Mehmed Efendi, Şumnu'dan hengâm-ı hicretinde kendi hesâbına İstanbul'a nakl eylemiş ve bir resmî makama tevdi'a vakit bulmadan vukû'-ı irtihâli üzerine sâkin bulunduğu hânede kalmış ve bilâhare kesretle vukû'a gelen harîklerde kısmen ziyâ'a uğradığı istihbâr edilerek o vakitler umûmen kütüphâneler Ma'ârif Nezâret-i celîlesine merbût bulunmağa cihet ve mahall-i vakfi mechûlleşmiş veya ma'rûz-ı istilâ bulunan memâlike âid kitâpların kütüphâne-i umûmiye mâl edilmesi kütüphanenin hîyn-i te'sisinde Meclis-i Vükelâ kararıyla irâde-i seniyye muktezâsından olduğundan, kütüb-i mezkûrenin bakıyyesinin olsun ziyâ'dan muhâfazası zımında Ma'ârif Nezâreti kütüphâneler Sermüfettişliğince edilen teşebbüs üzerine sâhib-i istid'âya tefhîm edilerek mesârif-i nakliye taraf-ı nezâretten tesviye olunarak müfettiş Tevfik Efendi merhûm ma'rifetiyle kütüphâne-i umûmiye nakl ve kitâpların cümlesi kütüphanenin resmî mührüyle tahtîm edilerek kütüphaneye resmen mâl edilmiştir ve isimlerini mübeyyin cedveli tanzîm kılınmıştır. Bu cedvel üç nüsha olup birisi müsted'înin kendisine birisi Nezâret-i Celîleye verilmiş birisi de kütüphanede alıkonulmuştur. Halbuki emânet bırakılan kitâblar hakkında mu'âmelât-ı resmiye-i ma'rûza icrâsı asla mesbûk değildir. Nezâret-i celîle emriyle kütüphaneye anbarına kabûl edilen emânet kitâblar kilidli ve sâhibinin mührüyle mühürlü sandıklar derûnunda olarak kabul edilir bilâhare eshâbı tarafından istirdâd olunur idi ve şimdiye kadar böyle bir iddi'a karşısında kalınmamıştır. Bu bâbda taleb buyrulan ma'lûmât-ı dâ'iyânem ber vech-i ma'rûz olup tedrisât-ı aliyye ikinci şu'besi dosyaları meyânında mahfûz bulunacağı derkâr olan mezkûr cedvele lede'l-mürâca'a hakikat-ı mes'ele tebeyyün edeceği gibi mezkûr kitâblar

kütüphanede bi-tamâmihâ mevcûd bulduklarından sâhibi-i istid'a ne zamân arzu ederse görebileceği mümkün bulunduğ u arz olunur. Ol bâbda emr u irâde hazret-i müdîr-i ekremflerininidir efendim.

Fi 11 Şubat sene 338

Kütübhâne-i umûmî hâfız-ı kütüb-i evveli

Bende

İsmâ'il

Müsted'îye tefhîm-i keyfiyet edilmiş olmağ la hıfzı

Lütfi

Fî 18 minhu

BOA.MF. KTU. 9/91.

*

**

[Kaybedilen memleketlerdeki kütüphanelerde bulunan kitapların İstanbul'a getirilmesine dair]

Mahall-i metrûke dâhilinde mu'attal kalmış olan kütübhânelerde bir takım kütüb ve âsâr-ı nefise bulunacağı ve hâli üzere terki mahvını müntic olacağı cihetle ibtida Bulgaristan'dan başlayıp ba'dehu sırasıyla sâir mahall-i metrûkeyi devr ve se-yâhatle o misillü mu'attal kütübhâneler mevcûdunu Dersa'âdete nakl ve îsâl eylemek ve harc-ı râhı maliye hazînesinden virilmek üzere bu misillü âsâr ve mü'ellefât-ı mu'tebere-i İslâmiyeyi temyîz ve tefrîka muktedir erbâb-ı vukûf ve ma'ârifden bir zâtın intihâbıyla isminin ve ne mikdâr harc-ı râh i'tâsı lâzım geleceğinin bildirilmesi hakkında taraf-ı vâlâ-yı meşihat-penâhî ile muhâbereyi şâmil tezkire leffen arz ve takdîm kılındı. Bu husûsa iktidârı derkâr olan sadreyn müsteşarı mu'avini Hasan Efendi'nin me'mûriyetini tensîb edildiği ve mahall-i metrûkeden böyle kütüb ve âsâr-ı nefise bulunması melhûz olan kasabât buraca tamamıyla ma'lûm değ ilse de ihtilâf-ı mevâkı'a nazaran bu me'mûriyet ancak dört mâhda ikmâl edilebileceği tahmîn edilip şu halde şehri beş bin kuruş i'tibâriyle cem'an yigirmi bin kuruş harc-ı râh i'tâsı muktezî idüğü tezkire-i mezkûre zeyline muharrer cevâb-ı fetvâ-penâhîde gösterilmiş olmağ la ma'ârif nezâret-i celîlesinden yed'ine ta'limâtı verilerek mûmâ-ileyhin ol mikdâr harc-ı râh i'tâsıyla bu işe me'mûriyeti hakkında tezkire-i vekâlet

Fi 30 Şevval sene 99 ve fi 1 Eylül 96

BOA.Y.EE.Defter 71, s. 11.

*

Tarih : 29 C sene 300

Numara: 1

Ma'ârif 630 / 293

Nev'i müsvedde

Ma'ârif nezâretine cevâb-ı riyâset-penâhî

İşbu cevâb-ı âli-i nezâret-penâhîlerin melfûfuyla dâhiliye dâiresinde lede'l-kurâ'e tezkire-i sâmiyede gösterildiği vechile mahall-i metrûke kütübhânelerinde mevcûd bulunan âsâr ve mü'ellefât-ı mu'tebere-i İslâmiyenin Dersa'âdete nakli için me'mûr ta'yîn olunup da gitmiş midir gitmemiş ise ne yapılmıştır buralarının dahî savb-ı âli-i âsafânelerinden istifisârı ifâde ve evrâk-ı mezkûrda i'âde buyrulmak üzere irsâl kılınmağın emr ü fermân

Zabıt varakası

Târih-i zabt: Fî 10 cümâdi'l-ülâ sene 300

Dâire numarası: 2006

Ma'ârif 630

Ma'ârif Nezâretine tezkire-i riyâset-penâhî

Vidin kütübhanesindeki kitâbların cenâb-ı nezârete terk ve teslîmi hakkında Bulgaristan kapı kethüdalığıyla cereyan eden muhâbereye dâir Şûrâ-yı Devlete havâle buyrulan tezkire-i nezâret-penâhîleri melfûfuyla dâhiliye dâiresinde lede'l-kurâ'e iktizâ-yı maslahat ba'dehu mutâla'a olunmak üzere evvel emirde bu kitâblar nezâretce ne mutâla'a üzerine istenmiş ve bu misillü yerlerde kalan kitâbların umumu hakkında ne mu'âmele icrâ kılınmıştır buralarının savb-ı âli-i âsafânelerine istifisârı ifâde ve evrâk-ı mezkûre i'âde buyrulmak üzere leffen irsâl kılınmağın emr ü fermân.

BOA.ŞD.DH 209/19

*

**

[İstanbul'daki Vakıf Kütüphanelerini Bir Mekânda Toplama Konusunda Yapılan Çalışmalar]

Nezâret-i Evkâf-ı Hümâyûn
Mektûbî Kalemî: 'Aded 107

Huzûr-ı âli-i cenâb-ı Meşihat-penâhîye

Hulâsa: Dersa'âdet'in muhtelif mahallerinde mevcut kütübhâneler ve kitâbların hüsn-i muhâfazası ve erbâb-ı 'ulum ve fûnunun te'mîn-i istifâdesi zımnında mezkûr kitâbların cem'îyle bir kütübhâne-i 'umumî te'sîsi hakkında.

Ma'ruz-ı bende-i dirînelerdir ki,

Dersa'âdet'in muhtelif mahallerinde mevcut kütübhânelerindeki kitâbların hüsn-i muhâfazasına lüzumu derecede i'tinâ edilmediğinden bir takım kıymetdâr kütüb-i dîniyye sirkat ve fûruht edilerek memâlik-i ecnebiyyeye nakl olunmuş ve kütüb-i bâkiyye dahî hâfız-ı kütüblerin ihmâlinde tolayı ba'zı haşerâta me'kel olup kalmış bir takımı da rutubetin te'sîri ve su'-i vaz' ve tertîbi tolayısıyla mahv u harâb olagelmekte bulunmuşdur. Âsâr-ı İslâmiye-i Osmâniyenin en mühimlerinden olan işbu kütübhânelerdeki kitâbların kıymetleriyle mütenâsib bir surette hüsn-i muhâfazasına ve vâkıfların ğarazları vech ile müştâkkîn-i 'ulum ve fûnûnun enzâr-ı istifâdesine vaz'ına sarf-ı mâ-hasal-ı gayret dînen ve insâniyeten mütehattim-i zimmet ve sâlifü'z-zıkr kütübhâneler şimdiki gibi müteferrik bir hâlde bulundukça kütüb-i mevcudenin hüsn-i muhâfazalarını te'mîn için lüzumu derkâr olan murâkabenin bi-hakkın icrâ kılınacağı rehîn-i mertebe-i bedâhetdir. Mısır'da dahî kütübhâneler böyle perîşân halde iken 'ulemâ-yı mahalliye kitâbların bir mahalde cem'îyle bir kütübhâne-i 'umumî te'sîsini te'emmül ederek her bir kütübhânenin nâm-ı aslîsi bi'l-muhâfaza kitâblarının vaz' edildiği oda veyâhud dolabın üzerine vâkıfın ismi yazılmış ve ayrı ayrı fihristler yapılmak suretiyle 'umum bir kütübhâne te'sîsi ve muhâfazalarına cidden şâyân-ı emniyet zevât ta'yîn ve mütâla'a ve istinsâha mahsus yerler tahsîs eylemişler ve bu suretle hem kütüb-i mezkûre vâkıfının şâdi'-i ervâhını hem de teşnegân-ı 'ulum ve 'irfânın istifâdelerini te'mîn etmişlerdir. Dersa'âdet'de dahî muhtelif ve hatta hücrâ mahallerde bulunarak müntesibîn-i 'ulum ve fûnun için mürâca'atta müşkilât çekilen ve ekseriyâ hâfız-ı kütübleri bulunamayarak hâsiran 'avdet edilmesinden dolayı şikâyet olunagelmekte bulunan kütübhânelerdeki kitâblar cem' olunarak hem ervâh-ı vâkıfın tatyîb ve hem de erbâb-ı 'ulum ve fûnunun istifâdeleri te'mîn ve tevsî' edileceği ve şu hâlde hâlf kalacak kadîm kütübhânelerin mahalleri vücuda getirilecek 'umumî kütübhâne için istîbdâl olunabileceği derkâr bulunmuşdur. Bu bâbda zât-ı sâmi-i fetvâ-penâhîlerine ma'ârif nâzırı beğ efendi hazretleriyle birlikde vâki' olan ma'ruzât-ı şifâhiye üzerine muvâfakât-ı 'aliyye-i fetvâ-penâhîleri inzimâm etmiş olmasına ve her nokta-i nazardan kıymet ve

ehemmiyeti âşikâr olan âsâr-ı nefisenin ziyâ'dan muhâfazasını gerek cihân-ı 'ilm ü medeniyet gerek 'âlem-i İslâm için pek mühim bulunmasına binâ'en icâb-ı hâlin müsâra'aten icrâsına müsâ'ade-i 'aliyye-i meşihat-penâhîlerinin sezâvâr buyurulması temennî olunur. Ol bâbda emr u fermân Hazret-i men-lehü'l-emrindir.

Fi 29 Şevvâl sene 1327 ve Fi 31 Teşrîn-i evvel sene 1325

Nâzır-ı Evkâf-ı Hümâyun

Halil

Beyân-ı mütâla'a edilmek üzere fetvâ-hâne-i 'âliye havâle buyurulması bâbında emr ü fermân Hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fi 2 Zilhice sene 327

325

Devâ'ir

4953

218

Fetvâ-hâne-i 'âliye Fi 2 Zilhice sene 327

Evkâf-ı Hümâyun Nezâret-i 'aliyyesinin havâle buyurulan işbu tezkiresi mütâla'a edildi. Lede'l-icâb mütâla'a kılınan ekser vakfiyelerde kütüb-i mevkufenin kütübhânenin hâricine çıkarılmaması şart ve tahsis kılınmış olduğu görüleelmekte olmasına ve bu gibi şart-ı vâkıfa her vecihle ri'âyet lâzimedden bulunmasına binâ'en kütüb-i mevkufe-i mezkûrenin buldukları mahallerde hüsn-i muhâfaza etdirilmesi ve bunun te'mîn ve tevsiki zımında vakıflarının müsâ'adesi nisbetinde hâfız-ı kütübler vazifesinin tezyid olunması iktiza ider. Ol bâbda emr u fermân Hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 18 Rebi'ü'l-evvel sene 1328

Evvelce Ma'ârif Nezâret-i Celfilesine yazılan iktizâdan bahisle ma'lumat olmak üzere Evkâf Nezâret-i Celfilesine tezkire.

24 Ra sene minhü

Ahmed Beğ'e

607

Vürudu fî 2 Za sene minhü
Takdîm fî 2 Zilka'de sene 1327

123

Bâb-ı Fetvâ Tahrîrât Kalemî

Evkâf-ı Hümâyun Nezâret-i Celîlesine

29 Şevvâl sene 1327 tarihli ve 107 'adedli tezkire cevâbıdır. Lede'l-icâb mütâla'a kılınan ekser vakfiyelerde kütüb-i mevkufenin kütübhânenin hâricine çıkartılmaması şart ve tahsîs kılınmış olduğu görülmektedir. Olmasına ve bu gibi şart-ı vâkıfa her vecihle ri'âyet lâzîmeden bulunmasına binâ'en kütüb-i mevkufe-i mezkurenin buldukları mahallerde hüsn-i muhâfaza etdirilmesi ve bunun te'mîn ve tevsîki zımnında vakıflarının müsâ'adesi nisbetinde hâfız-ı kütübler vazifesinin tezyid olunması iktiza ideceği Fetvâ-hânedan ifade olunmuş ve bu gibi kütüb-hânelerden muhtâc-ı ta'mir olanların icrâ-yı ta'mir ve termîmine değin mârru'l-beyân kütüb-ı mevkufenin beher hâlde yine i'ade olunmak üzere emîn bir mahalle nakl ve hıfzı muktezî bulunduğundan esnâ-yı nakilde hâzır bulunmak üzere Fâtih veyâ Ayasofya ders-i 'âmlarından Kalkandelenli Receb ve Kerküklü Abdüssamed efendilerin me'mur edildikleri mukaddemâ Ma'ârif Nezâret-i celîlesine cevâben iş'âr edilmiş olduğunun beyânıyla tezkire-i senâverî terkîm kıldım efendim.

*Meşihat Arşivi, Bab-ı Meşihat Tahrirat Kalemî Evrakı,
tasnif numarası verilmemiştir.*

*
**

*[Harap ve rutubetli kütüphanelerden diğer kütüphanelere nakledilen
kütüphanelere dâir]*

Nezâret-i Ma'ârif-i Umumiye
Kütüphaneler Ser-müfettişliği

Eyüp'de Şehid Mehmed Paşa Kütüphanesi

Çorlulu Ali Paşa Kütüphanesi

İttisalinde bulunan Şehid Mehmed Paşa kurrâhânesine nakledilmiştir.

Medrese odasında iken bu kere ta'miri ikmâl edilen kendi kütüphanesine nakledilmiştir.

Mahmûd Paşa ve İzmirli Mustafa Efendi	Civar bulunan Nur-ı Osmaniye kütüphanesine nakledilmiştir.
Musalla Medresesinde Re'isü'l-küttâb Mustafa Efendi	Koska'da Ragıp Paşa kütüphanesine nakledilmiştir.
Çarşamba'da Esad Efendi	Murad Molla Kütüphanesine nakledilmiştir.
Eski Ali Paşa civarında Sâliha Hatun	Murad Molla Kütüphanesine nakledilmiştir.
Hekimoğlu Ali Paşa	Cami'-i şerifindeki kendi kütüphanesine nakledilmiştir.

Karâr-ı ahîre tevfikân muhteviyat i'tibârıyla üçüncü derecede add olunan kütüphanelere gidilerek kütüb-i mevcûdesi birer birer mu'âyene olundu. Bunlardan kütüphaneleri harâb ve rutubetli olan yahut mahallinin hücrâ Bulunması hasebiyle erbâb-ı mutala'anın bulunmamasından nâşi kitapları dâima zâyî'ata ma'rûz bulunan bâlâda esâmisi muharrer yedi bâb kütüphane mevcudunun civarında bulunan ma'mûr ve mahfuz kütüphanelere muvakkaten nakli icrâ ve kütüphaneleri ma'mûr olup emri muhafazasına hâfız-ı kütüblerin gayret ve ihtimamları meşhûd olan diğer on adet kütüphanenin yalnız ta'dâd ve teftişi ile iktifa edildi. Bunlardan Fatih civarında Çelebi Abdullah Efendi kütüphanesinin hîn-i ta'dâdında yalnız bir adedi Hazret-i Ali -kerremallahu veche-nin hatt-ı destiyle Kur'an-ı Kerîmden bir cüz'-i şerif dâhil olduğu halde on dokuz kitabın noksan olduğu görüldü. Yine Fatih civarında Yahya Tevfik medresesindeki kütüphane hâfız-ı kütüplüğünün medrese-i mezkûre müderrisinde bulunması te'âmül iktizâsından olduğu halde el-yevm müderrisi bulunan Mustafa Efendi vazife-i mezkûreyi deruhde edemeyeceğini beyân etmesi üzerine hizmet-i mezkûrenin muma-ileyhe kabul ettirilmiş olmadığı surette bu vazifeyi deruhde edecek diğer bir müderrisin lüzum-ı ta'yîni tahakkuk etmiştir. Yine civâr-ı mezkûrda Servili medrese dahilindeki Kasapbaşı Mustafa Ağa kütüphanesinin nakline teşebbüs olundu ise de kütüphanenin mevzu' olduğu dershanenin bu sırada ta'mîri resîde-i hitâm olmuş idüğinden bu kütüphanenin âhâr mahalle nakl edilme-
mesi talebe ve müderris efendilerce iltizâm olunmasına binâen alâ-hâlihi terk edilmiştir. Fındıklı cami'-i şerifi dahilindeki iki dolap derûnunda mevcut olan kitapların bir takımı fersûdeleşerek okunmaz bir hâle gelmiş olduğundan nakline lüzum görülmüş ise de muhalefet olduğundan bu hâlde terki câ'iz olmayacağından muhtâc-ı ta'mîr olan kitapların mütevellî tarafından ta'mîr ettirilmesi lüzumunun mûmâ-ileyhâya emr ve tebliği ve hâfız-ı kütübün mükeffil olmadığı cihetle kefâlete rabt ve sûret-i dâimede ifâ-yı vazifeye da'vet olunması muktazî bulunmuşdur. Üsküdar'da Vâlide cami'-i şerifi derûnunda kütüphâne ile Kemankeş Emir Hoca kütüp-

hanesinin diğer mahalle nakli tezekkür edilmiş ise de o civarda daha münasip bir mahal olmadığından bunlar da şimdilik yerlerinde ibkâ edilmiştir. Eyüp'de Beşir Ağa medresesi dahilindeki kütüphanede şimdiye kadar bir günâ zâyiât olmayup medrese-i mezkûrenin esbâb-ı terakkisine tevessül olunduğuna binaen kitapların nakline lüzum görülmemiştir. Eyüp camii-i şerifi dahilindeki kütüphaneler hakikaten ma'mûr ve kitaplar mahfuz olduğu ve erbâb-ı mutala'anın mürâca'atı takdirinde dolaplar küşâd edilmekte bulunduğu cihetle bunlar dahi hâli üzere ibkâ edilmiştir. Rüstem Paşa medresesi dahilindeki kütüphane muhtâc-ı ta'mir olduğundan Nur-ı Osmaniye'ye nakli tezekkür edilmiş ise de medrese-i mezkûrede mukîm müderris ve talebe efendilerin vuku' bulan talep ve ricaları üzerine bunun dahi orada ibkâsı münasip görülmüştür. Fatih civarında Eski Ali Paşa camii-i şerifi dahilinde bir dolap derûnunda bir mikdâr kitâb mevcut olduğu ve üzeri devr-i sabıkda temhir edilerek resmen ta'yin edilmiş olan hâfız-ı kütûbe teslim edilmediği istihbar edilmiş olduğundan camii-i mezkûra gidilerek dolap açdırılmış ve kütüb-i mevcûdenin esâmisi sebt-i defter edilip hâfız-ı kütûbe sûret-i resmîyede teslim edilmiş olduğundan mûmâileyhe kefalete rabtıyla i'timadnâmesinin i'tâsı muktazî bulunmuştur.

Çarşambada Dârü'l-mesnevî kütüphanesinin dolapları ma'mûr olmakla beraber şa'yân-ı i'timâd olmayan matbu' defterdeki evsâf-ı mümeyyize kitaplarda görülmemiş ve rakamlarıyla esâmisi de tevâfuk eylememiş olduğundan kütüb-i mevcûde dolaplara vaz' edilip üzerleri tahtim ve mezkûr kütüphanenin biran evvel tahrîrine lüzum görülmüş olmağla ifâ-yı muktezâsı menût-ı re'-yi âli-i nezâret-penâhileridir. Ol bâbda emr ü ferman hazret-i men-lehü'l-emrindir.

Sene 27 Mayıs 326.

Müfettiş
Hasan Tahsin
Ders Vekâletinden Me'mû
Abdüssamed

Ders Vekâletinden Me'mû
Hafız Receb
Kütübhâneler Müfettişi
Es-Seyyid Mehmed Tevfik

BOA.MF.KTV6/51 Lef.1

*
**

[Kütüphanelerdeki Sanat Değeri Yüksek Olan Kitapların Bir Mekânda Toplanmasına Dâ'ir]

Kütübhâneler Müfettişliği Kalemine Mahsûs Mûsvedde Varakasıdır
Nezâret-i celfîye müzekkire

Dersa'âdet kütübhânelerinde gâyetü'l-gâye nefis hatla tahrîr ve zamanına mahsûs olup el-yevm ehil ve erbâbı kalmamış olan sanatkârân tarafından tezhîb ve teclîd edilmiş bir takım kütüb ve âsâr-ı nefise ve atfka mevcûd olup bunların ale't-tevâlf eyâdi-i mütâli'inde dolaşmasından nefâsetlerine halel geldiği gibi kütübhânelerde zehâb ve iyâbın kesretine mebnî ziyâ'dan muhâfazası da müşkilatdan hâlfî olmadığı cihetle kütüb ve âsâr-ı nefisenin hem ziyâ'dan mahfûziyeti hem de nefâset-i asliyelerinin masûniyeti te'mîn olunmak üzere bi'l-umûm kütübhânelerde mevcut kütüb-i nefisenin metîn ve mahfûz bir kütübhâne de cem'î bi'l-vücûh mûcib-i muhassenât olacağından maksad-ı mezkûru te'mîne kâfi bir mahal tahkîkinin icâb edenlere emr ve teblîği ve nakle mübâşeret olunmak üzere neticesinin de nezâret-i âcizîye iş'ârı husûsuna himem-i aliyye-i nezâretpenâhîleri derkâr buyurulmak bâbında.

5 Şubat sene 1327

BOA.MF. KTU. 8/138

*
**

[Harap ve rutübetli kütüphanelerden diğer kütüphaneler nakledilen kitapların muhafazası için camekânlar yaptırılmasına dâ'ir]

Nezâret-i Ma'ârif-i Umûmiye
Kütübhâneler ser müfettişliği
Aded

Harâb ve rutübetli olup kütüb-i mevcûdesinin te'mîn-i muhâfazası kâbil olmayan kütübhânelerdeki kitâbların yakın olan mahfûz ve ma'mûr bulunan kütübhânelere muvakkaten nakli nezâret-i celfîye takarrür itmiş ve bâb-ı vâlâ-yı meşîhat-penâhî ile evkâf-ı hümayûn nezâretlerinden dahî karar-ı vâkî tasvîb ve tensîb edilmiş ise de nakl olunan kitâbların üzerleri tahfîm edilerek tedâvül ve mutâla'adan mahrûm ve yine eski dolablarda mahfûz bulundurulması kütüb-i mezkûrenin büsbütün ziyâ'ını istilzâm ideceğinden bu sûretle de âsâr-ı mezkûrenin ziyâ'ına meydân virilmemek üzere şimdiye kadar nakl olunan ve bundan sonra dahî nakli muktezî bulunan kütübhâneler için icâb iden camekânların sür'at-i tedâriki hu-

sûsunun lâzım gelenlere emr ü havâle buyurulması zımında işbu rapor tahrîr ve takdîm kıldı.

Fî 29 Nîsan sene 326

Müfettiş
Hasan Tahsin
Ders Vekâletinden Me'mû
Abdüssamed

Ders Vekâletinden Me'mû
Hafız Receb
Kütübhâneler Müfettişi
Es-Seyyid Mehmed Tevfik

BOA.MF.KTU 6/31, Lef:2

*

Nezâret-i Ma'ârif-i Umûmiye
Kütübhâneler ser müfettişliği
Aded
29

Harâb ve rutübetli olup kütüb-i mevcûdesinin hüsn-i muhâfazası kâbil olama-
yan kütübhâneler mevcûdunun ma'mûr ve mahfûz kütübhânelere nakli zımında
bâb-ı vâlâ-yı meşihat-penâhî ile Evkâf-ı hümâyûn nezâretince bi'l-muhâbere ders
vekâletinden Abdussamed ve Receb Efendiler ile kütübhâneler müfettişi faziletli
Tevfik Efendi ve Tahsin Efendi'den mürekkeb olarak teşekkül iden komisyonca
nakli icrâ olunan yedi aded kütübhâne ile sâ'ir ba'zı kütübhâneler hakkında izâhâtı
hâvî bulunan mazbata merbûten takdîm kılınmış ve nakl olunan kitâblar için yeni-
den dolablar tedâriki muktezî bulunmuş olmağla ifâ-yı muktezâsına müsâ'ade-i
aliyye-i nezâretpenâhîleri derkâr buyurulmak bâbında emr ü fermân hazret-i men
lehü'l-emrindir. fî 31 Mayıs sene 326

Mühür
Ma'ârif-i Umumiye Nezâreti
Kütüphaneler Müfettişliği

MF.KTU 6/51, Lef:3

Ba'dehû îcâbı te'emmül olunmak üzere evvel emirde mezkûr kitâblar için ne
kadar dolaba lüzûm vardır ve kaç guraşa tedârik edilebilecektir bi't-tahkîk beyânı
zımında kütübhâneler müfettişliğine îade kıldı. fî 3 Hazîran sene 326

Meclis 126/271
Sıra Numarası 126
Meclise 1 Haziran 326
4/317

MF.KTU 6/51, Lef 3'ün arkası

*
**

[Kütüphanelerdeki kitapları toz ve haşerâttan korunmak için alınacak tedbirler]

Hasbe'l-vazife ziyâret ve tefiş edilmekte olan kütüphânelerde adem-i takayyüd neticesi olarak müddet-i medîde kitâpların açılmadığından üzerlerinde toz ve içlerinde haşerât peydâ olduğu ve pek çoğunun da haşerât tahribâtına uğramış bulunduğu ma'a't-te'essüf görülmektedir. Haşerâtin imhâsı için tedâbir-i fenniye ittihâzı lâzımeden ise de mevcut ebniyenin müsaadesizliği ve kitapların bir biri üstüne yığılmış olduğu cihetle aralarına mazarr-ı taaffün idhâli mümkün olamayacağına ve ziya ile hava dahi kitap kurdu ve güve denilen haşerât için gâyet fâideli tedâbir cümlesinden bulunduğu mebni kitapların yegân yegân tozları silkilüp içleri haşerâtdan tathîr ve her gün pencere ve kanatların küşâdiyla kütüphânelere hava ve ziyâ idhâl edilmesi ve bu kaideye müstemirren devam olunması ve böyle adem-i takayyüd ve ihmâle hâdis olacak mazarrat ve harâbînin mucib-i mes'ûliyet olacağı husûsunun kemâl-i ehemmiyetle bi'l-cümle hâfız-ı kütüplere tebliği mütevaflık-ı re'y-i âlîleridir. Ol bâbda irâde efendimindir. 29 Nisan sene 325.

Müfettiş	Müfettiş	Müfettiş
Mühür	Mühür	Mühür
es-Seyyid Mehmed Tevfik	es-Seyyid Mahmud Cevad	Mehmed Reşid

Müciibince tebligât-ı lâzimenin icrâsı husulüne kaleme 30 Nisan sene 325.

İcrâ-yı icabı bi'l-cümle hâfız-ı kütüplerine 11 Mayıs sene 325 tarihte tebligat olunmuş olduğuna işbu tedâbirin hıfzı.

12 Mayıs sene 325.

BOA. MF. KTU. 2/95

*
**

[Kütüphaneler Müfettişi Mahmud Bey'in kütüphanelerdeki kitapların korunmasıyla ilgili olarak British Museum'a yazdığı yazıya aldığı cevap ve bu konudaki teklifleriyle ilgili raporu]

Nezâret-i Ma'ârif-i Umûmiye
Kütübhâneler Ser Müfettişliği
Aded
185 / 142

Vaktiyle kütübhânelerimizde mevcûd âsâr-ı nâdire ve nefisenin dörtde üç nisbetinde zâyî'âta uğradığı ve bunun harîk, sû-i idâre ve adem-i takayyüdle harâbiyet ve bir de ebniyece olan nekâyisi ya'ni kâfi derece vüs'atsızlıktan ve hava ve ziyâ fikdânından hâsıl olan rutûbet ve haşerât-ı muhrîbe gibi esbâbdan neş'et eylediği ma'lûmdur. Cüz'î bir istisnâ ile hemân kâffesi âsâr-ı atîka ve nefise ile mâlî olan ve dünyâda bir misli ve naziri daha mevcûd olmayan bu kütübhânelerin ıslâhı çâre-i serî'ine tevessül ve teşebbüs olunmazsa bir zaman sonra külliyyen inkırâz ve indirâsları muhakkaktır. Medeniyet-i hâzıranın sûret-i intişâr ve inbisâtına ve ulûm ve fûnûnun dünyâda ne vecihle tekâmül ve terakkî eylediğine ve târih-i âlemin safahât-ı mühimmesine dâ'ir en mevsûk me'hazlar bizim kütübhânelerimizin içinde bulunuyor. Avrupa'da elsine-i şarkıye ta'lîmi fevka'l-âde germi ile ta'ammüm ediyor bir zamân gelecek ki bugün kıymetsiz zannettiğimiz eserler keşfiyât-ı ilmiye menba'ı olacaktır.

Londra Müze Kütübhânesi müdüriyetinden cevâben almış olduğum mektûbu tercümesiyle berâber leffen takdîm ediyorum. Mutâla'asından müstebân olunacağı vecihle kitâbların haşerât tahrîbâtından muhâfazası içün ba'zı usûl ve tedâbir tavsiye olunuyor. Kütübhânelerimizin pek nâkıs ve dîk olan ebniyesinde tedâbir-i mezkûrenin tatbîk ve icrâsı kâbil olamayacağı ve hâl-i hazırda devâmı ise aklen ve maslahatan câ'iz olmadığı müsellemdir. Zâten kütübhânelerin ancak günde bir iki sa'at kadar açılabilüp kış vaktinde teshîn ve geceleri tenvîr edilemediğinden garaz ve maksad-ı vâkîf ki millete ta'lîm ve neşr-i ulûmdan ibâretdir, şimdiki hâlde ma'atte'essûf hâsıl olamadığına mebnî hem maksad-ı vâkîfin hem de menfa'at-ı âmmenin te'mîni zımında evvel-be-evvel nazar-ı dikkate alınacak cihet kitâbların heveskârân-ı tahsîl-i ilm ve irfâna dâ'imâ küşâde bulunacak ve hüsn-i muhâfazalarına kâfil olacak mahallere emsâlî vecihle ma'rifet-i şer'-i şerîfle nakilleridir. Binâ'en-aleyh bu bâbda vârid-i hâtır-ı âcizânem olan ba'zı mutâla'âtın serd u beyânına müsâra'ât eylerim.

Şöyle ki Yeni Câmi, Sultan Ahmed ve Fâtih Câmi-i şeriflerinin iç havlılarındaki direkli kubbe altlarının havluya nâzır olan açık tarafları timur parmaklık ve içeri tarafları da câmekânlar ile muhâfaza olunduktan sonra Dersa'âdet kütübhâneleri

civârları i'tibârıyla bi't-tevhîd her vâkıfın eserleri isimleri üzerlerinde yazılı olarak ayrı ayrı muhkem dolablar içinde oralara nakl olunur ve yalnız Aksaray taraflarının kütübhânedен mahrûm kalmaması için gâyet dil-nişîn ve fennî bir sûretde inşâ edilmiş olup biraz ta'mîre muhtâc ola Râğıb Paşa Kütübhânesi de bi't-ta'mîr o civâr için merkez ittihâz ve Bâyezid'deki Kütübhâne-i Umûmî hâlî üzre ibkâ ile binâsı gâyet muhkem ve oldukça vâsi' bulunan Nûr-ı Osmâniye Kütübhânesi âsâr-ı müteberrike ve nefîseye tahsis edilüp Eyüp'de Şehîd Mehmed Paşa Kütübhânesi'nde Tophâne'de Kılıç Ali Paşa Kütübhânesi'yle Üskûdâr'da Atlama Taşı'nda Selim Ağa Kütübhânesi'nde o civârlar kütübhâneleri cem' ve tevhîd kılınur ise maksadın tamâmen hâsil olacağı kaviyyen ümîd edilmektedir. Ol bâbda emr ü fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fî 22 Eylül sene 325

*

[British Museum'dan Gelen Cevap Yazısı]

The Director begs to acknowledge the receipt of Dj. Mahmoud Bey's Letter of the 10th instant, and to state, with regard to the preservation of books from injury by insects, that Museum experience has shown the advisibility of observing the following precautions: --

1. Rooms in which books, printed or in MS. Are kept should be as dry as possible.
2. The temperature should not be allowed to fall below 62 or to rise above 65 Fahrenheit -if possible.
3. Books should be regularly taken from the shelves and dusted ,at intervals not exceeding one month or six weeks.
4. Glazed presses are advantage if the books under glasses can be ventilated -by ventilating holes in the glass or otherwise. If this cannot be done, glass is deleterious rather than beneficial.

BRITISH MUSEUM,

17 September 1909.

Bende

3501

Kütübhânelerde kütüb-i mahfûzanın haşâratdan vikâyesi için ittihâzı muktezî olup Londra Müzesi'nin merbût muhturasında mezkûr olan mevâddın tamâmen tatbiki şimdilik mümkün olamayacağından üçüncü ve dördüncü maddelerin i'tinâ ile tatbik itdirilmesi lâzım geleceği ve cevâmî'-i şerife havlılarında kütübhâneler te'sîs

ve inşâsı ise şâyân-ı te'emmül ve tedkik mevâddan olup bu cihet ayruca meclisce mevki'-i tezekküre konulacağı beyânıyla işbu müzekkire kütübhâneler ser-müfettişliğine i'âde kılındı.

Fî 17 Kânûn-i Evvel sene 325.

BOA:MF.KTU 5/15

*
**

*[Veliyüddin Efendi Kütüphanesiyle Rağıp Paşa kütüphanelerinin ta-
mirine dâir]*

Nezâret-i Ma'ârif-i Umûmiyye
Kütübhâneler Ser-Müfettişliği
Aded 193

Kütübhânelerimizin hemen kâffesi cüz'î ve küllî ta'mîre muhtâc bulunduğ u evvel ve âhir icrâ olunan teftişât netîcesinde tezâhür ederek bu bâbda evkâf-ı hü mâ-yûn nezâretine müte'addid tezkireler dahî yazılmış ise de bir semere görülememiş ve mevsim-i şitânın tekarrüb etmesi hasebiyle bunların hâli üzere terki vakfullahın indirâsını mücib olacağı bedîhî bulunmuş olduğundan ileride diğerleri hakkında dahî icâb eden muâmele bildirilmek üzere şimdilik "takdîmü'l-ehemm ale'l-mühim" kâi-desince kubbesindeki kurşunlar sakatlandığından derûnuna yağmûr nüzûl etmekte olan Bayezid Cami-i Şerîfi derûnunda Veliyyüddin Efendi Kütübhânesiyle duvar ve sakfı harâb olan Koska'da Rağıp Paşa Kütübhânesi'nin musâra'aten icrâ-yı ta'mîri husûsunun Evkâf-ı hü mâ-yûn nezâretine iş'ârı münâsib mütala'a kılınmakla iktizâsı-nın îfâsı taht-ı karara alınmak üzere bu müzekkire Meclis-i kebîr-i ma'ârif-e takdîm kılındı.

Fî 10 Teşrîn-i Evvel sene 1325

Mühür
Ma'ârif-i Umumiye Nezâreti
Kütüphaneler Müfettişliği

İşbu müzekkire mündericâtı meclisce de tensîb edilmiş olmakla keyfiyetin ol vecihle Evkâf nezâretine iş'ârı zımında kütübhâneler müfettişliğine tevdi' kılındı.

Fî 11 Teşrîn-i Evvel, sene 1325.

Mühür
Meclis-i kebir-i Ma'ârif

BOA.MFKTU 4/84

*

**

[Kütüphanelere ait kitapların sahaflar çarşısında satılmasına engel olunmasına dâir]

Nezâret-i Ma'ârif-i Umûmiye
Kütübhâneler ser müfettişliği
Aded

184 / 141

Vaktiyle her nasılsa resmî kütübhânelerden ihrâc edilmiş olan ba'zı âsâr-ı neffisenin ara sıra meydân-ı müzâyede de fûruht olunurken sahaflar kethüdâsı tarafından der dest edilmekte bulunduğu ma'lûm olmasına ve bu misillü âsâr-ı vakfiyenin mevkûfun lehi olan kütübhânelere i'âdesi muktezâ-yı diyânet ve hamiyetden bulunmasına binâ'en ba'de'z-în sahaflar çarşusunda müzâyedeye konulacak veyâ elden satılacak kütüb ve resâ'il meyânında vakf kitâblara tesâdüf edildiği takdirde merci'-i şer'îsi olan kütübhâneye gönderilmek üzere hemân nezâret-i aliyeye teslim itmeleri lüzûmunun ve aksi hâl ve hareketde bulunanlar hakkında ta'kîbât-ı kânûniye icrâsı tabî'î bulunduğının bi'l-umûm sahâf esnâfına çarşı polis komiserliği ve sahâflar kethüdâlığı ma'rifetiyle tebliği münâsib mutâla'a kılınmış ise de iktizâsının icrâsı taht-ı karâra alınmak üzere bu müzekkire Meclis-i kebir-i ma'ârifeye takdîm kılındı

Fî 21 Eylûl sene 325, Saat 10

Mühür
Ma'ârif-i Umumiye Nezâreti
Kütübhaneler Müfettişliği

2697

Kütübhâneler ser müfettişliğinin işbu müzekkiresinde beyân olunduğu üzere ba'zı âsâr-ı vakfiyenin ara sıra bi'l-müzâyede fûruht edildiği ve bu gibi âsâr-ı neffisenin mevkûfun lehi olan kütübhânelere i'âdesi muktezâ-yı diyânet ve hamiyet bulunduğu cihetle ba'de'z-în müzâyedeye konulacak veyâ elden satılacak kütüb ve resâ'il-i mevkûfenin âid oldukları kütübhânelere gönderilmek üzere hemân ma'ârif nezâretine teslim itmeleri lüzûmunun ve aksi hâl ve hareketde bulunanlar hakkında ta'kîbât-ı kânûniye icrâsı tabî'î bulunduğının çarşı polis komiserliği ma'rifetiyle

bi'l-umûm sahâflar esnâfına teblîgât ve tenbîhât icrâsı zımında emniyet-i umûmiye müdürîyetine tezkire yazılması husûsunun kütübhâneler müfettişliğine emr ü havâle buyurulması bâbında emr ü fermân-ı hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fî 27 Ramazan sene 327 fî 29 Eylül sene 325

Mühür

Meclis-i Kebîr-i Ma'ârif
Kütübhâneler müfettişliğine

BOA.MF. KTU 4/79

*

**

*[Murad Molla Kütüphanesine nakl edilen Şeyhülislam Esad Efendi
Kütüphanesinin kaybolan kitaplarına dair]*

Hû

Numro

104	Tuhfetü'l-Uşşâk
113	Kitâb fi't-Tasavvuf
114	Mesnevî
115	Manzûme-i Fârisî
115	Islâhu'l-Mantık

Çarşamba'da şeyhü'l-islâm-ı esbak Esad Efendi Kütübhânesi'nin bulunduğu oda son derece rutûbetli ve harâb bir hâlde olduğundan ve kütüb-i mevcûdenin orada muhâfazası kâbil olamayacağı muhakkak olduğundan mezkûr kitâbların mevzû' olduğu dolablar tahtîm edilerek mezkûr kütübhanenin ta'mîri icrâ olunduktan sonra i'âde edilmek üzere her vecihle ma'mûr ve mâhfûz bulunan ve medrese-i mezkûreye kurbîyeti hasebiyle en münâsib olan Molla Murâd Kütübhânesi'ne nakli icrâ edilmiş ve kable'n-nakl kütüb-i mevcûde matbû' fihristle mukâbele olunarak esâmî ve numrası bâlâda muharrer beş aded kitâbın noksan olduğu ve ba'zı ashâb-ı hayrât tarafından mezkûr kütübhâneye teberru' edilmiş olan matbû' ve gayr-ı matbû' altmış aded kitâbın da mühürsüz olarak zuhûr eylediği görülmüş ve kütübhânenin müddet-i medîdeden berî resmî hâfiz-ı kütübü olmadığı cihetle zâyî' olan kitâblar hakkında tedkîkâta bile lüzûm görülememiş olmağla işbu mazbatamız bi't-te'mîn takdîm kılındı.

Fî 5 Nisân sene 326

Kütübhâneler Müfettişi

Üçüncü Dâire Umûr-ı Vakfiye Müdürü

Ders Vekâletinden Me'mûr

Ders Vekâletinden Me'mûr

Kütübhâneler Müfettişi

BOA.MF.KTU 6/20

*

**

[Amca-zâde Hüseyin Paşa'nın Kütüphane-i Umumi'ye nakledilen kitaplarına dâir]

Amcazâde Hüseyin Paşa Kütübhânesi'nin on beş sene mukaddem hareket-i arzdan münhedim olduğu sırada Kütübhâne-i Umûmî'ye nakl olunup üç sanduk içinde mahfûz bulunan kitâblarının silinüp havalandırılmalarıyla berâber matbû' defterle tatbikleri için bu gün dahî Kütübhâne-i Umûmî'ye gidilüp kalan iki sanduğun da muhteviyâtı ihrâc ve defterle mukâbele olundukda isimleri merbût pusulada muhar-
rer dokuz cild kitâb noksân bulunarak mütebâkîsi tekrâr mezkûr sanduklara vaz' ve üzeri tahfîm edilmiş ve sâlifü'z-zikr kitâbların hîn-i naklinde devr ve teslim mu'âmelesi icrâ ve mevcûdî ta'dâd olunmadığı gibi ol vakit sanduklara sûret-i vaz' ve muhâfazasında iltizâm-ı takayyüd olunmadığı anlaşıldığı cihetle ziyâ'âtın keyfiyet-i vukû'ıyla buna ne taraftan sebebiyet virildiği ta'yîn idememiş olduğum mübeyyin işbu takrîr kütübhâneler ser müfettişliği cânib-i vâlâsına takdîm kılındı.

Fî 8 Teşrîn-i sâni sene 1324

Kütübhâne-i mezkûre hâfız-ı kütüb-i evvel

Mühür: okunamadı

Kütübhâneler Müfettişlerinden

Mühür: Es-Seyyid Mehmed Tevfik

Kütübhâneler Müfettişlerinden

Mühür: okunamadı

Amcazâde Hüseyin Paşa Kütübhânesi'nin Kütübhâne-i Umûmîde mahfûz bulunan kitâblarının matbû' defterleriyle icrâ olunan tatbîkâtından noksân zuhûr iden kitâblar

Defter Numrosı	Esâmî-i Kütüb
6	Hâşiyetü alâ Tefsîri'l-Kâdi
107	el-cüzü'l-evvel min şerhi'ş-Şifâ el-müsemmâ bi-Yetîmü'r-riyâz
240	el-Hidâye fi şerhi'l-Bidâye, cüz'-i sâni
262	Şerhü's-Sirâciyye
300	Hâşiyetü alâ Şerhi'l-akâid el-müsemmâ bi'l-Ferâ'id
431	el-Kâmus
437	es-Sâbi' mine'l-Lisâni'l-Arab
28	Hâşiyetü alâ Şerhi'l-akâid, "Basma"
66	Şerhü'l-Kâfiyye el-Müsemmâ bi'l-Vâkiye

Fî 8 Teşrin-i Sâni sene 324

Kütübhâne-i mezkûre hâfız-ı kütüb-i evvel
Mühür: okunamadı

Kütübhâneler Müfettişlerinden
Mühür: Es-Seyyid Mehmed Tevfik

Kütübhâneler Müfettişlerinden
Mühür: okunamadı

BOA.MF. KTU 2/29

*

**

[Mahmud Paşa Medresesi Kütüphanesinin Nuruosmaniye Kütüphanesine nakledilen kitapları hakkında]

Nezâret-i Ma'ârif-i Umûmiye
Kütübhâneler ser müfettişliği
Aded

Mahmud Paşa Medresesi dâhilindeki kütübhânedeki mevcûd olan kitâblardan bir kısmı te'sir-i rütûbetle gâyr-ı kâbil-i istifâde bir hâle gelmiş ve bunların hâli üzere ibkâsı diğerlerinin de ziyâ'ını mûcib olacağı tabî'î bulunmuş olmasına mebnî kütübhâne-i mezkûrun ta'miri icrâ oluncaya kadar muvakkaten kütüb-i mevcûde kurbîyet ve mahfûziyet hasebiyle en münâsib olan Nûr-ı Osmâniye Kütübhânesi'ne nakl edilerek büsbütün külçe hâlinde olanlar bir sandık derûnuna vaz' edilmiş ve kısm-ı mütebâkîsi de sûret-i mahsûsada evkâf-ı hümâyûn nezâretince tedârik edilen mücedded câmekânlara konularak üzerleri tahtîm kılınmış ise de kütüb-i mezkûrenin matbû' fihristiyle hîn-i tatbikinde otuz yedi aded kitâbın noksan olduğu görülmüş ve

hâfız-ı kütüblük vazifesi hasbiyen ifâ iden Bâyezid ders-i âmlarından Abdürrefî' Efendi'nin yedinde bulunan ve hâfız-ı kütüb-ı sâbık tedkîkât-ı şer'iyeye âzâsından Kayserili Ali Rıza Efendi'nin imzâsını hâvî olan senedden anlaşıldığına göre on yedi kitâbın esâsen mûmâ-ileyh Refî' Efendi'ye teslim edilmediği ve iki üç numaralı Tefsîr-i Tıbyan'ın yine selefi zamânında ve sened mukâbilinde Ispartalı merhûm Kerîm Efendi'ye verilmiş olduğu tahakkuk etmiş ve on sekiz aded kitâbın dahî kütübhânenin son derece harâb ve rutûbetli bulunmasından nâşî külçe hâlinde olup esâmî ve numaraları tedkîk edilemeyen kitâblar meyânında mevcûd olması melhûz bulunduğî ve defter hâricinde olarak âsâr-ı matbû'adan kırk altı aded kitâbın da fazla olarak zuhûr eylediğî görülmüş olmağla işbu mazbatamız bi't-tahrîr takdîm kılındı.

Fî 19 Nisan sene 326

Kütübhâneler Müfettişî
Mühür: Hasan Tahsin

Ders Vekâletinden Me'mûr
Mühür:

Ders Vekâletinden Me'mûr
Mühür: Abdüssamed

Kütübhâneler Müfettişî
Mühür: es-Seyyid Mehmed Tevfik

BOA.MF.KTU 6/25, lef:1

*

Nezâret-i Ma'ârif-i Umûmiye
Kütübhâneler ser müfettişliğî
Aded

Mahmud Paşa Medresesi dâhilindeki kütübhâneye âid olan kütübhâne defterinde mevcûd beş yüz yedi aded kitâbdan yirmi beş cildi gayr-ı kâbil-i istifâde ve ta'mîr bir hâlde olduğundan bunlar bir sandık derûnuna vaz' edilerek üzerleri tahtîm edilmiş ve üç yüz altmış dört aded de Mahmud Paşa vakfî'ndan ve yüz on sekiz adedi de İzmirlî Mustafa Efendi vakfından olarak dört yüz seksen iki aded kitâb ile defter-i mezkûrda muharrer olmayup ba'zı ashâb-ı hayrât tarafından mezkûr kütübhâneye teberru' edilmiş olan otuz iki kitâb ki cem'an beş yüz on dört aded kitâbın bu def'a Nûr-ı Osmâniye Kütübhânesi'ne emâneten nakli icrâ edilmiş ve kütübhâne-i mezkûre âid defterin zeyline meşrûhât-ı lâzime tahrîr ve defteriyle beraber kütüb-i mezkûre hâfız-ı kütüblere teslim kılınmış olmağla işbu rapor bi't-tanzîm takdîm kılındı.

F 10 Mayıs 326

Kütübhâneler Müfettişî

Ders Vekâletinden Me'mûr

Mühür: Hasan Tahsin

Mühür:

Ders Vekâletinden Me'mûr
Mühür: Abdüssamed

Kütübhâneler Müfettişi
Mühür: es-Seyyid Mehmed Tevfik

BOA.MF.KTU 6/35

*
**

[Vakıf Kütüphanelerinin Birinden Çalınan Kadı Beyzâvî Tefsiri'ne Dâir]

Nezâret-i Evkâf-ı Hümâyûn
Mektûbî Kalemi
Aded 7

Ma'ârif Nezâret-i Celîlesine
Devletlü Efendim hazretleri

Kütüb-ı mevkûfe ve mesrûkadan olduğı haber virilerek gönderilmiş ve yedi sekiz sene mukaddem alacak mukâbilinde biri tarafından kendisine bırakılmış olduğı yesinde bulunan adam tarafından ifâde kılınmış olan ve birinci sahîfesinde silinti ve ara yerlerinde uçları kesik ba'zı sahîfelere tesâdüf edilmiş bulunan Kâdî Beydâvî Tefsîri'nin bi'l-mu'âyene hakîkaten kütüb-ı mevkûfe ve mesrûkadan ise tahkîkatı icrâ olunmak üzere keyfiyetin iş'ârı ve değılse sâhibine virilmek üzere i'âdesi hakkında zabtiye nezâret-i celîlesinden vârid olan 16 Mart sene 316 tarihli tezkire üzerine tefsîr-i şerîfin kütübhânelerden sırkât edilmiş olması ihtimâline mebnî tahkîkât ve tedkîkâtı icrâ olunmak üzere irsâliyle mesrûkiyeti tebeyyûn itmediğı hâlde hazîneye i'âdesi husûsunun savb-ı âlî-i âsafânelerine iş'ârı mesârifât idâresinden ifâde ve tefsîr-i şerîf me'mûra tevdi'an irsâl olunmakla ol bâbda emr u fermân hazret-i men lehû'l-emrindir

Fî 16 Zilhicce sene 1313 ve fi 3 Nisan sene 1316

Nâzır-ı evkâf-ı hümâyûn

1/52

12/10

meclise 5 Nisan 316

Bende

307

Evkâf-ı hümâyûn nezâret-i celîlesinin işbu tezkiresiyle gönderilen yazma ve mücellid bir nüsha *Kadı Beydâvî Tefsîri* Dersa'âdet'de kâin bi'l-cümle kütübhânelere mürâca'atla hâfız-ı kütüb efendilere irâe olunmak ve esâmî-i kütübü hâvî def-

terlerce tedkikât icrâsıyla nüsha-i mezkûrenin hangi kütübhânedен çıkarılmış olduğu bildirilmek üzere kütübhâneler müfettişlerinden faziletli Süreyyâ Efendi'ye tevdi' olundu fî 6 Nisan sene 316.

Emr-i âlileri üzere Dersa'âdet'de kâin kütübhânelere mürâca'atla defterleri da-hî mutâla'a idüp hayli taharrî eyledim ise de melfûfen irsâl buyurulan Kadı Beydâvî Tefsiri Dersa'âdet'de bulunan kütübhânelerin hiç birinin malı olmadığı tebeyyün eyledi; zîrâ Dersa'âdet'de bulunan kütüb-i mevkûfenin cümlesine numro vaz' olunmuşdur. Bu tefsîr ise bilâ-numro olduğu-çün taşrada bulunan kütübhânelerden birinin kütüb-i mevkûfesinden olduğu muhakkakdur. Fakat mührünün tamamıyla bozulmasından dolayı hangi kütübhânenin olduğu mechûldür. Artık mechûl üzere hükm virileceği ma'lûm-ı devletleridir. Tefsîr-i mezkûrda leffen takdîm-i huzûr-ı âlf kılındığı ma'rûzdur. Ol bâbda emr ü fermân hazret-i men-lehü'l-emrindir. Fî 25 Temmuz sene 316

Kütübhâneler Müfettişi
Ahmed Süreyya

Bende 176

Evkâf-ı Hümâyûn Nezâret-i celîlesinin işbu tezkiresiyle gönderilen yazma ve mücellled nüsha *Kadı Beydâvî Tefsiri* kütübhâneler müfettişi faziletli Süreyyâ Efendi tarafından Dersa'âdet'de kâin bi'l-cümle kütübhâneler hâfız-ı kütüblerine irâe edildiği hâlde hiçbirinde mukayyed olmadığı tahakkuk itmiş ve şu hâlde mezkûr tefsîrin taşra kütübhânelerinden sirkat edilmiş olması muhtemel bulunmuş olduğundan ba'dehû icâbı tezekkür olunmak üzere evvel emirde mezkûr kitâb kimden zabt olunmuş ise â'id olduğu dâirece celb ve istintâk edilerek tebeyyün idecek hâlin inbâsı husûsunun zikr olunan kitâbın i'âdesiyle nezâret-i müşârun-ileyhâya iş'âr buyurulması bâbında emr ü fermân hazret-i men-lehü'l-emrindir.

Fî 28 Cemâziye'l-Evvel sene 318 ve fî 9 Eylül sene 316

BOA.MF. KTU. 1/52

*

**

[Ebu'l-Hüdâ Efendi'nin Yurtdışına Götürülmek İstenilen Kitaplarına Dâir]

Ma'ârif Nezâret-i Aliyyesine

Sa'âdetlü efendim hazretleri

Müteveffa Ebu'l-hüdâ efendinin vâris-i gâibi olmak mülâhazasına Galata'da Rûsûmât Dâiresinde mu'âyene ile taşraya götürülmekde iken Beytû'l-mâl Müdürü

câ nibinden bi'l-emâne vaz'-ı yed edilerek Galata'da kâin Sen Piyer hanında mahfuz kırk iki sandık kütüb-i mütenevvî'a Nezâret-i aliyyeleri tarafından kütüphânele müfettişi Tefvik Efendi vâsıtasıyla 8 teşrin-i evvel sene 325 tarihinde muayene etdirildiğine dâir mütevevfe-yı mûmâ-ileyhin verese-i münhasırası vekîli Seyfettin Efendi tarafından bâ-varaka ifâde edilmekte ise de mezkûr sandıklar derûnunda mahfuz kütüb-i mütenevvî'a meyânında Hâkân-ı sâbika ait ba'zı günâ kitâpların bulunması muhtemel olduğu İdâre-i mezkûre nezâretinden ba-müzekkire ihbâr edilmekle buralarının bi't-tahkîk muvazzahan beyân ve iş'ârı hususunda lâzım gelenlere emr ü havâle buyrulması bâbında emr ü irâde efendim hazretlerindedir. 21 Muharrem sene 328 ve 20 Kânûn-ı sâni sene 325.

Kassam-ı Umûmî
İsmet

BOA.KTU. 5/51

*

[Emîr Buhârî Tekkesi Kütüphanesi Hakkında Belgeler]

Müsvedde Numarası (3) Kütübhânele Kalemine Mahsûs Müsvedde Varaka-sıdır.

Tesvîd Tarihi fî 12 Kanûnî Sâni 325

Hülâsâ: Üsküblü civârında Ahmed el-Buhârî Dergâhına â'id kitâblarda zuhûr iden noksânın ikmâli için zabt

Ayasofya kütübhânesi hâfız-ı kütüb-i sânisî Ziyâ Efendi tarafından Üsküdar'da askerî anbarında bulunarak bir çuval derûnunda olduğu hâlde nezârete teslîm idilen on yedi cild kitâb ile perâkende iki takım eczânın üzerlerinde mahtûm mühürlerden Dersâ'âdetde Kapan-ı Dakîk'de Üsküblü civârında Haraççı Kara Mehmed Beğ Mahallesi'nde kâin Ahmed el-Buhârî hazretlerinin hânkâhına vakf edilmiş olduğu tebeyyün itmesi üzerine kütüb-i mezkûrenin mikdâr-ı aslîsi ile şart-ı vâkıfın neden ibâret olduğu hakkında sebk iden iş'âra cevâben vârid olan yüz kırk bir numaralı ve fî 5 Kânûnî Sâni sene 325 târihli evkâf-ı hümâyûn nezâretinden mevrûd tezkireye merbût ve kuyûd-ı kadîme-i vakfiye kaleminden müstahrec vakfiye sûret-i musaddakasına nazaran kütüb-i mevkûfe mikdârı yirmi dört adedden ibâret olduğu ve hânkâh-ı mezkûr mürîdân vesâir tâlibîne tedris olunmak üzere cennet-mekân Sul-tân Mahmûd Hân-ı Sâni hazretleri tarafından vakf edilmiş oldukları anlaşılmiş ve ber vech-i şart-ı vâkıf tedrisâta devâm olunması zımında kütüb-i mezkûre bâ-makbûz dergâh-ı şerîf şeyhine teslîmi ve melfûf pusulaya nazaran noksan olan kütüb-i zâyî'anın da şart-ı vâkıf mücebince bi'l-mübâya'a dergâh-ı mezkûreye irsâli için evkâf nezâretine iş'ârı taht-ı karâra alınmışdır

*

Müsvedde Numarası (129) Kütübhâneler Kalemine Mahsûs Müsvedde Varakasıdır.

Tesvîd Tarihi fi 20 Teşrîn-i Evvel 325

Hülâsâ: Derkenâr

Tebyîz Tarihi: 20 minhü

Ayasofya kütübhânesi hâfız-ı kütüb-ı sânsî Ziyâ Efendi tarafından Üsküdar'da derdest idilüp nezârete teslîm olunan yirmi bir kît'a kitabın mühürleri delâletiyle Emir Buhârî Tekyesi dâhilindeki hücre kütübhâneye â'id olduğu lede't-tahkîk anlaşılması üzerine me'mûr-ı mahsûs i'zâmıyla icrâ itdirilen tahkîkâtta bin iki yüz yirmi sekiz târihinde tekyenin kâmilin muhterik olduğu haber alınmış ve kütübhâne-i mezkûre dâ'ir olan vakfiyesiyle kaydının iş'ârına dâir ve mezkûr tekyenin post nişîni Halil Cemâlî Efendi'nin ma'lûmâtuna nazaran sebk iden isti'lâma cevâben evkâf nezâretinden vârid olan fi 14 Teşrîn-i Evvel sene 325 târihli işbu tezkire Fâtih civârında bu nâm ile bir câmi-i şerîf ve bir de tekye kaydı bulunabilüp vakfiyesi müseccele olmadığı gibi kütübhânesiyle teberrükâtı kayıtlarına destres olunamadığı beyân edilmiş olduğundan vakfiyeti sâbit ve kütübhânesi mûnderis olan mezkûr yirmi bir kît'a kütüb-ı mevkûfenin emsâli vecihle kütübhâne-i umûmiye vaz'ı münâsib mutâla'a kılınmağın ol vecihle icrâ-yı icâbına müsâ'ade buyurulması zımında Meclis-i Kebîr-i Ma'ârifeye takdim kılındı

*

Kütübhâneler Müfettişliği Kalemine Mahsûs Müsvedde Varakasıdır

Emir Buhârî mevkûfâtından bu kere derdest edilen ba'zı âsâr-ı mesrûka delâletiyle Emir Buhârî Tekiyyesi dâhilinde bir kütübhâne olduğu anlaşılarak tahkîkine me'mûren i'zâm olunan müfettişlerden Tahsin Efendi'nin i'tâ eylediği iş bu raporda mezkûr tekye postnişîni Halil Cemâlî Efendi'nin ifâdesine atfen tekye derûnunda üç bin cildi hâvî bir kütübhâne bulunduğu ve 1228 târihinde vukû' bulan harîkde tekye ile berâber muhterik olduğu ve elde edilen âsâr-ı mezkûrenin harîk esnâsında veya daha evvel sirkat edilmiş olması melhûz bulunduğu beyân ve şeyh-i mûmâ-ileyhin târih-i ta'yîni olan 1273 târihinde tekyeye âid bilcümle eşyâ evkâf-ı hümâyûn nezâretince sebt-i defter edildiği der-meyân tekyeye edilmiş olmasına nazaran mezkûr tekye derûnunda kütübhâne ve buna âid vakfiye olup olmadığı ve var ise vakfiyesi şüretinin ve sebt-i defter edildiği beyân olunan eşyâ neden ibâret bulunduğuunun nezâret-i

müşârun-ileyhâdan isti'lâmı tezekkür kılınmış olmakla icrâ-yı icâbının mektûbî ka-
lemine emr ü havâle buyurulması bâbında.

23 Mart sene 325 14 / Rebiulevvel sene 327

BOA.MF. KTU 2/63

*
**

[Fatih Kütüphanesinden Dışarıya Ödünç Kitap Verilmediğine Dâ'ir]

Fatih kütüphânesinde bulunan kitâplardan hâfız-ı kütübler tarafından ba'de'l-
mutale'a îade edilmek üzere ba'zı ehl-i merâka kitâp verildiği istihbâr olduğuna
dâir Fatih polis serkomiserliğinden her ne kadar Zabtiye Nezâret-i aliyyesine
müzekkire takdîm kılınmış ise de haber-i mezkûrun asl u esâsı olmayıp hiçbir kim-
seye kitâp vermedikleri netice-i tahkîkât-ı dâiyânemden anlaşılmıştır. Sonradan Fa-
tih serkomiserini bizzat görüp kimlere ve hangi hâfız-ı kütübler tarafından ne gibi
kitâplar verildiği mûmâ-ileyh serkomiserden tafahhus ve tahkîk eyledikde hiçbir
kimseye bir kitâp verildiğine dâir bir günâ ma'lûmâtı olmadığı ve kütüphânelerde
bulunan kitâpların ziyâ'dan vikâye zımnında zâyî edilmiş gibi sözlere mahal kal-
mamak üzere Zabta Nezâretine bir müzekkire takdîm edildiğini alenen sâir zevâtın
da huzûrunda ifâde eylemiştir. Ma'mâfih bu kadr ile iktifa olunmayıp birkaç gün
sonra komisyon-ı mahsus vasıtasıyla dahi deftere tatbikan teftîş ve tahkîkâta ibtidâr
olunacağı ma'rûzdur. Her halde emr ü fermân hazret-i men lehû'l-emrindir.

27 Şa'ban sene 310 ve 4 Mart sene 309

Kütüphaneler Müfettişi

Ahmed Süreyya

BOA.MF. KTU. 1/18

*
**

[Fatih Kütüphanesinden Ödünç Alınan Kitaplara Dâir]

Ma'ârif-i Umûmiyye Nezâreti

Kütübhâneler Ser Müfettişliği

Aded 93

Evkâf-ı Hümâyûn Nezâret-i Celîlesine

Devletlü efendim hazretleri

Fî 4 Teşrîn-i Sâni sene 1326 târih ve on bin altı yüz on iki umûmî ve yetmiş altı husûsî numaralı tezkire-i aliyeleri cevâbıdır. Mukaddemâ Fâtih Kütüb-hânesi'nden aldırılmış olan bir kıt'a Mushaf-ı şerif ile üç kıt'a risâlenin sûret-i ziyâ'ı hakkında makâm-ı meşîhat ile cereyân iden muhâberegâye müteferri' evrâkın leffiyile zâyî' edilen kütübün zâhire ihrâcî zımnında Dersa'âdet müddei-i umûmîliğince tedkîkât ve tahkîkât-ı lâzime icrâsı husûsuna dâir fi 10 Teşrîn-i Evvel sene 312 târih ve otuz evrak ve yirmi sekiz husûsî numarasıyla makâm-ı âcizîden Adliye Nezâret-i celîlesine tastîr olunan tezkireyi ahz eden nezâret-i müşârun-ileyhâ evrâk odası me'murunun ismiyle târih ve numarasını müs'ir olan pusula leffen savb-ı âli-i nezâret-penâhîlerine irsâl kılınmış olmağla taharrî-i evrâka medâr olacak mezkûr pusulanın nezâret-i müşârun-ileyhâ'ya irsâliyle te'kid-i keyfiyet buyurulması ve bir de nezâret-i celîleleri evrak müdüriyeti mührüyle yine kütübhâne-i mezkûrdan alınarak henüz iade olunmayan "Nasîhatü'l-Mülûk" nâm kitâbın hâkân-ı sâbıkın metrûkâtı meyânında aranılmak üzere kitâbi-i sâbık Hayri Beğ celb olunarak kitab-ı mezkûrun bulunması içün her ne yapılmak lâzım gelir ise icrâ-yı icâbiyle netîcesinin inhâsı taraf-ı âli-i nezâret-penâhîlerinden Yıldız idâresi müdir-i vekâletine yazılmış olduğu fi 2 Teşrîn-i Sâni sene 326 tarih ve 113 numarolu tezkire-i aliye-i nezâret-penâhîleri bildirildiği halde bu bâbda hâsıl olan netîceye dâir bir iş'âr-ı devletleri vukû' bulunmamış olduğundan bu husûs hakkında istihsâl olunan ma'lûmâtın da bildirilmesi husûsunun lâzım gelenlere emr ü havâle buyurulması bâbında emr ü fermân hazret-i men-lehü'l-emrindir.

Fî 29 Zilkade sene 328, fi 18 Teşrîn-i Sâni sene 326

Ma'ârif-i Umûmiye Nâzırı

Emrullah

BOA.MFKTU 6/94

*

**

**[Kasım Paşa Cami-i Kebir Müezzine Cevri Dede'nin Çaldığı Kitap-
ra Dâ'ir]**

Meclis-i Vukelâ Müzâkerâtına Mahsûs Zabıt Varakasıdır

Tarih: 3 CA. 1302/1 Eylül 1301

Meclisin küşâdı: Saat: 6, Dakika: 50.

Hûlâsa-i meâlî

Kasım Paşa'da Cami-i Kebîr müezzinlerinden Cevrî Dede'nin cami-i şerif-i mezkûr vakfından biri küçük ve diğeri büyük kıt'ada olarak iki Mushaf-ı şerif aşırıp Fransa teb'asından Antıkacı Mösyo Levanya (?) nâm kimesneye otuz altun mukâbilinde vermek istediği istihbâr edilmiş ve inde't-taharrî zıkr olunan Mushaf-ı şeriflerin merkûm Cevrî Dede'nin nezdinde zuhûr etmesi üzerine merkûm Dede ile fi'l-i sirkatde medhali olmak üzere maznûnun-aleyh olan sâir üç kimesne derdest edilerek tahkîkâtının icrâsına teşebbüs olduğuna dâir zabtiye nezâret-i behiyyesinden verilmiş olan jurnal kırâ'at edildi.

Karârı

Zahr-ı jurnâle işâret buyurulmuş olduğu vechile İstanbul'un ekser kütübhânelerinde ve ale'l-husûs imâret ve cemiyetten hâlf mahallelerinde bulunan kütübhânelerden nice kitâblar aşırıldığı ve işbu jurnalde haber verilen Mushaf-ı şeriflerin ecnebî bir antikacıya verilmek istenilmesiyle dahî müsbet olduğu üzere istirâk olunan kütüb-i mukaddese vesâire (...?) nâbedîd ve yâhud bahâsını tezyîd garazıyla ekser Avrupalılara satılmakda olmasıyla bir daha ele geçmeleri dahî mümkün olmadığı cihetle müteaddid nüshaları olan âsârın birer nüshası Kütübhâne-i Umûmî'ye cem' olursa tekayyüd eshel ve sirkat ekall olacağı derkâr ise de şart ve mahall-i vâkîfın tebdîlinde zarar mülâhazası mâni' olmakda olup lâkin mevkûfun ziyâ'ında daha ziyâde hatar görüleceğinden ve sirkatlerin men'ine dikkat olunması kemâ fi'l-evvel Evkâf ve Ma'ârif nezâret-i celîlelerine tavsiye olursa yine sâlifü'z-zıkr jurnal ile sâbit olduğu üzere böyle bir tenbîhin te'sîrine haylûlet eden ahvâlin ber- taraf edilmesi nezâreteyn-i müşârun-ileyhimâca müte'azzir, olacağına binâen işbu o misillü kütüb-i mukaddeseyi ziyâ'dan muhâfaza için hiç olmaz ise müte'addid olan âsârın birer nüshasının Kütübhâne-i Umûmî'ye vaz'ı zımnında fetvâhânece olan re'y ve mütâla'ânın iş'ârı husûsunun taraf-ı âlî-i fetvâ-penâhîye havâlesi tensîb ve tezekkür edilmiştir.

BOA. Meclis-i Vükelâ Mazbataları, 5/6

*

**

[Münif Paşa'nın Kütüphanelerden ödünç aldığı kitaplara dâir]

Kütübhâneler Müfettişliği Kalemine Mahsûs Mûsvedde Varakasıdır

Kılıç Ali Paşa Kütübhânesi'ne âid olup esbak ma'ârif nâzırı Münif Paşa hazretleri tarafından bâb-ı vâlâ-yı fetvâpenâhîye irsâl kılınmak üzere 11 Mart sene 306

târihinde ahz olunan *Mevridü 'z-Zaman fi Resmi 'l-Kur 'ân* nâm kitâb-ı şerifin henüz iâde olunmadığı kütübhâne-i mezkûr hâfız-ı kütübü yedinde mahfûz olup sûreti merbûtan takdîm kılınan ilm ü haberden anlaşılmuş olmakla muktezâsının tezekkür buyurulması zımnında bu müzekkire meclis-i kebîr-i ma'ârifeye takdim kılındı.

Fi 15 Teşrîn-i Evvel sene 325

BOA.MF.KTU 4/102

*

Ma'ârif-i Umûmiye Nezâreti Kütübhâneler Kalemî Müsveddâtına Mahsûs Varakadır

25 Müsvedde Numarası

3265 Umûmî Numara

9 Husûsî Numara

Tesvîd Târihi: fi 9 Mayıs 327

Hülâsası: Mûnif Paşa terekesinden zuhûr iden beş kitâbın serî'an irsâline dâ'ir Huzûr-ı Sâmi-i Meşihatpenâhiye

Ma'ârif nâzır-ı esbak-ı merhûm Mûnif Paşa terekesinden bu kere kassâm-ı askerî ma'rifetiyle tahrîri sırasında vakfiyeti sâbit olmasına mebnî alikonulmuş olan esâmîsi melfûf pusulada muharrer beş aded kitâbın âid oldukları kütübhânelere vaz' olunmak üzere serî'an savb-ı âcizîye irsâli husûsunun lâzım gelenlere emr ü havâlesi menût-ı re'y-i sâmi-i meşihatpenâhîleridir ol bâbda.

BOA.MF.KTU 7/75 Lef:2

*

Müsvedde Numarası (21) Kütübhâneler Kalemîne Mahsûs Müsvedde Varakasıdır.

Tesvîd Tarihi 2 Hazîran 327

Hülâsâ:

Tebyîz Tarihi: 4 Hazîran 327

Numro

1472 *Şerhu 'l-Elfiye*. Zahriyesi müzeyyen 731 de yazılmış 221 varaklı olup Köprülüzâde Kütübhânesi'ne âiddir.

295 *Menâfi 'u 'l-Hayvân*. Söz başları surhla yazılmış bir kitâb olup Fâtih civârında Feyzullah Efendi Kütübhânesi'ne âiddir.

Lechetü'l-Lügât. Şeyhü'l-islâm-ı esbak Es'ad Efendi'nin eseri olup 1216'da tab' olunmuşdur Bezm-i Âlem Vâlide Sultân Evkâfî'ndan olup Kütübhâne-i Umûmî'ye âiddir.

Fevâiyhü'l-Miskiyye. 188 varaklı olup 1092 da yazılmışdır. Kütüb-hâne-i Umûmî'ye âiddir.

Mizânü'l-Hak. Cedveli surh olup 1220'de yazılmışdır. Kütübhâne-i Umûmî'ye vaz'ı tensîb kılınmıştır.

Ma'ârif nâzır-ı esbakı merhûm Münif Paşa terekesinde zuhûr iden bâlâda esâmîsi muharrer beş aded vakıf kitâb makbûz mukâbilinde müfettiş Asım Efendi ma'rifetiyle ahz edilmiş ve mezkûr kitâblardan biri Köprülüzâde ve diğeri de Dâmadzâde Feyzullah Efendi Kütübhânelerine âid olduğu üzerlerindeki mühürlere anlaşılmuş ve *Lechetü'l-Lügât* ise Bezm-i Âlem Vâlide Sultân Vakfî'ndan olduğu cihetle emsâli vechile Kütübhâne-i Umûmî'ye irsâli iktizâ ideceği gibi iki aded kitâbın da vakfiyyeti sâbit olup kütübhâneleri mechûl olduğundan onların dahî Kütübhâne-i Umûmî[ye] gönderilmesi iktizâ ideceği derkâr bulunmuş olduğundan ifâ-yı muktezâsına müsâ'ade buyurulmak.

BOA.MF.KTU 7/100

*

**

[Muallim Naci'nin ödünç aldığı Hammer Tarihi'nin birinci cildi'nin yerine Ahmed Midhat Efendi'den bir takım Fransızca Hammer Tarihi istenildiğine dâir]

Tesvîd tarihi: 1 Haziran 1325

Hülâsa

Begkoz'da şeref-mukîm

Atüfetlü Ahmed Midhat Efendi Hazretlerine

Vak'anüvis Mu'allim Nâci Efendinin 16 Temmuz sene 317 tarihli bir kıt'a makbuz mukabilinde Kütübhâne-i umûmiyeden ahz idüp vefâtına kadar i'âde itmediği kayden anlaşılın yüz elli beş numrolu Fransızca Hammer Tarihinin birinci cildinin i'âdesi hakkında merhûm-ı müşârun-ileyhin terekesine vâzı'ü'l-yed olanlardan tahkîk ve taharrîsi hakkında şifâhen sebk iden tebliğat neticesinde Kitâb-ı mezkûrun terekesi meyânında bulunmaması cihetiyle esmâni taraf-ı atûfilerinden verilmek üzere hâriciden mübâya'asına zât-ı âlîlerince muvafakat edildiği anlaşılın ise de târih-i mezkûrun takımdan ayrı olarak bir cildinin mübâya'ası imkan hâricinde olduğu

lede't-tahkik tebeyyün itmiş ve bunun noksan olarak kütübhânedede kalması bi't-tabi' gayr-ı câiz olmuş olduğundan el-yevm kütübhânedede nâkis kalan on yedi cildin tamâmen taraf-ı âlileriden ahziyle buna mukâbil on sekiz cildten mürekkeb tekmi'l bir takımın yeniden mübâya'a ve tisyârî sûretiyle işin hâl ve tesviyesi münâsib görülmekle ol vechile îcâbının sür'at-i icrâsına himem-i vâlâ-yı atûfleri masrûf buyurulmak bâbında.

BOA.MF. KTU 2/38

*

**

*[Zararlı kitaplardandır diye Kütüphane-i Umumi'den alınan
Hammer Tarihinin tekrar aynı kütüphaneye iadesiyle ilgili belgeler]*

Tebyiz tarihi: 18 Haziran 1325.

Vaktiyle kütüb-i muzırradan add olunarak kütüphâne-i umûmîden dâire-yi Nezârete aldırılmış olan on sekiz ciltlik Fransızca Hammer Târih-i Osmânîsinin on yedi cildi Nezâret anbarlarından Mercan i'dâdîsine nakl olunan kitâplar meyânında zuhûr ederek idârece hıfz edilmiş olmağla bunların kütüphâne-i umûmiye nakli menût-ı re'î-yi âli-i riyâsetpenâhîleri bulunmağın ol bâbda.

BOA.MF. KTU 3/30

*

Meclis-i kebîr-i Ma'ârif Riyâset-i Aliyyesine

Vaktiyle kütüb-i muzırradan add olunarak Kütüphâne-i Umûmiye'den dâire-yi Nezârete aldırılmış olan on sekiz Fransızca Osmanlı Hammer Tarihi'nin on yedi cildi Nezâret anbarlarından Mercan i'dâ[dîsine nakl] olunup bu kerre ta'dâd olunan kitâblar meyânından zuhûr ederek oraca hıfz edilmiş olmağla âid olduğu Kütüphâne-i Umûmiye'ye iâde ve teslimi menût-ı re'î-yi âli-i riyâset-penâhîleridir. Ol bâbda emr u irâde men-lehü'l-emrindir.

18 Haziran, sene 1325.

Kütüphâneler müfettişlerinden

Mühür

Es-Seyyid Mahmud Cevad

BOA.MF. KTU 3/30

*

Fransızca Hammer Tarihi

MİN-cild 2-18

Numara 100-116

Evvelce kütüphaneden ahz olunan Fransızca Hammer Tarihi'nin birinci cildinden ma'ada mütebâki on yedi cild kütüphâne müfettişliği tarafından kütüphâneye i'âde ve teslim edildiğini müş'ir işbu ilm u haber i'tâ kılındı.

12 Haziran.

Mühür

Kütüphane-i Umumi-i Osmanî

BOA.MF. KTU. 3/30.

*

**

[Ayasofya Kütüphanesi'nden Alınan Mecmu'anın İadesi ve Kütüphanelerden Kitap Çıkarılmamasına Dâir]

Tezkire-i husûsiye-i devletleriyle irsâl kılınan dört kit'â kitâbdan hatt-ı nefis ile muharrer mecmu'a Ayasofya Kütübhânesi'nden alınmış olduğu cihetle bunun mahalline vaz' ettirilmesi ve diğer üç kitabın ba'zı münderecâtı nâ-ehiller tarafından su'-i isti'mâl olunacak şeyler olup bunlar mâbeyn-i hümâyun Kütübhânesi'nde müstahdem Ahmed Efendi senediyle alınmış olmasıyla bir gûne zâyî'âta uğratılmaması ve teferru'atı hakkında ba'de'z-in makâm-ı devletlerinden bâ-tezkire talep vukû' bulmadıkça gerek mâbeyn-i hümâyuna mensûp bendegândan ve gerek hâricden hiç kimseye kütübhânelere senedle kitâb i'âre olunmayıp mütâla'a-i kütüb ve resâilin kütübhânelere hasrı husûsunda şerefsunûh buyrulmuş olan emr ü fermân-ı hümâyun-ı hazret-i hilâfet-penâhî hükmi celîli mezkûr tezkire-i aliyyeleri mütâla'asından müstebân oldu. Kütübhânelere olan mü'ellefâtın her nasıl olur ise olsun hârice çıkması şurût-ı vâkîfine ve bunun tağyîri hükmi-i şer'-i şerîfe muğâyir olup zikr olunan kitâbların i'ade etdirilmesine şâyân buyrulan müsâ'ade-i seniyye-i cenâb-ı hilâhet-penâhî her suretle müstehakk-ı mahmedet olmasıyla mezkûr kitâblar Ma'ârif Nâzırı hazretleri yediyle yerlerine konularak hükmi-i memnu'iyet dahî i'lân etdirildiği arz olunur efendim.

Fî 3 Ramazan sene 302. Fî 4 Haziran sene 301.

Sa'îd

BOA.YA.HUS. 182/31

*

**

[Veliyüddin Efendi Kütüphanesinden Ödünç Alınan Silahdar Tarihi'nin Kütüphaneye İadesi Hakkında]

Nezâret-i Ma'ârif-i Umûmiye
Mektûbî Kalemi
Aded
375

Huzûr-ı sâmi-i cenâb-ı sadâret-penâhîye
Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir ki

Bâyezid câmi'-i şerîfi ittisâlinde kâin Veliyüddin Efendi Kütübhanesi'nden 26 Teşrin-i evvel sene 1313 tarihinde bâ-irâde-i seniyye muvakkaten aldırılmış olan iki bin üç yüz altmış dokuz numarada mukayyed Silahdâr, nâm-ı diğeri Fındıklı Tarihi'nin el'ân mezkûr kütübhaneye teslim ve i'âde olunmadığı bi't-tahkîk anlaşılmış olduğundan sâlifü'z-zıkr kitâbın i'âdesi esbâbının istihsâli zımında keyfiyetin huzûr-ı sâmi-i cenâb-ı sadâret-penâhîlerine iş'ârı kütübhaneler müfettişliğinin müzekkiresi üzerine Meclis-i Ma'ârifden ifâde kılınmakla muktezâsının ifâ ve emr ü inbâsına müsâ'ade-i sâmiye-i fahîmâneleri şâyân buyrulmak bâbında emr ü fermân hazret-i veliyyül emrindir.

29 Muharrem sene 327, 8 Şubat sene 324.

Ma'ârif-i Umûmiye Nâzırı
Bende
Abdurrahman

BOA.İ.HUS. 174/1327 S. 4.

*

**

[Berlin'e Dr. Becker'in Tedkiki İçin Gönderilen Ensâbu'l-Eşrâf Adlı Eserin Ödünç Alma Süresinin İki Yıl Daha Uzatılmasına Dâ'ir]

Mâbeyn-i Hümayûn Baş Kitâbet-i Celflesine

Âşir Efendi Kütübhanesi'nde bulunan kitablardan olup bâ-irâde-i seniyye-i hazret-i hilâfet-penâhî Haydelberg Darü'l-fünûmî muallimlerinden Doktor Becker tarafından tedkîk olunmak üzere bir sene müddetle Berlin'e gönderilmiş olan Belâzurî'nin *Ensâbu'l-Eşrâf* nâm eserinin Nisân-ı efrenco ibtidâsında müddet-i mu'ây-yenesi münkaziye olmuş ise de henüz tettebbü'ât-ı ilmiyye nihâyet verilememiş olduğundan müddet-i mezkûrenin târih-i inkizâdan i'tibâren iki sene daha temdîdi Almanya sefârethânesinden nezâret-i âcizîye i'tâ olunan varakada iltimâs edilmiş ve

her ne vechile emr ü fermân-ı hümayûn-ı hazret-i hilâfet-penâhî şeref-müte'allik buyurulursa hükûm-i münîfine tevîk-i hareket olunmak üzere arz ve istifzân-ı keyfiyete mücâseret kılınmıştır. Ol bâbda.

Fî 24 Mart sene 1321

BOA.MF. KTU. 1/84

*

[Berlin'e Dr. Becker'in Tedkiki İçin Gönderilen Ensâbu'l-Eşrâf Adlı Eserin Ödünç Alma Süresinin Bitmesine Rağmen Geri Gönderilmediğine Dâ'ir]

Kütübhâneler Müfettişliğine
18 Kânûn-i sâni 324
Müzekkire

Ma'ârif Nezâreti tarafından verilen iki aded ilm u haber mücebince Âşîr Efendi kütübhânesinden mukaddemâ ahz edilmiş olan (*Ensâbu'l-Eşrâf*) nâm iki cild kitabın Almanya'da Haydelberg Daru'l-Fünûn mu'allimi Doktor Becker tarafından tedkik ve iade edilmek üzere bâ-irâde-i seniyye Berlin'e gönderildiği anlaşıl原因 olarak mezkûr kitâbların lüzûm-ı iadesi Hâriciye Nezâreti'ne iş'âr kılındığına dâ'ir Meclis-i Kebîr-i Ma'ârif'in idâre-i âcizî müzekkiresi zeylinde muharrer 13 Teşrîn-i Sâni sene 324 târihili karârından anlaşılması ve mezkûr kitâblar el-yevm iade edilmediği kütübhâne-i mezkûr hâfız-ı kütübü tarafından bu kere şifâhen ifâde edilmiş olmağla mezkûr kitâbların iadesi esbâbının istikmâli zımında bu müzekkire ve merbûtu iki kıt'a ilm ü haber suretleri Meclis-i Kebîr-i Ma'ârif'e takdîm kılındı.

BOA.MF. KTU 2/41

*

**

[Meşhur Müsteşriklerden Rahip Luns'a İstanbul Kütüphanelerinde Çalışabilmesi İçin İzin Verilmesine Dâ'ir]

Bâb-ı âlî Dâire-i Sâdâret-i
Uzmâ Mektûbî Kalemi
Aded 110

Ma'ârif Nezâret-i Aliyyesine
Atûfetlü efendim hazretleri

Belçika teb'asından ve Cizvit ruhbânından ve meşâhîr-i müsteşrikînden olup el-yevm Dersa'âdet'de bulunan Râhib Luns nâmındaki kimsenin te'lîf etmekte olduğu tarihî bir eser için nezâret-i aliyeleri ile evkâf-ı hümâyûn nezâretine mülhâk kütübhânelerle Ayasofya Kütübhânesi'nde mahfûz ve el yazısıyla muharrer ba'zı âsâr-ı Arabiyye'yi tedkîk ve tettebbu' etmesine müsâ'ade i'tâsı Belçika Sefâreti'nin iltimâsını atfen hâriciye nezâret-i celîlesinden vukû' bulan iş'âr üzerine bi't-tensîb Evkâf-ı Hümâyûn nezâretine icrâ-yı tebliğât olunmuş olmağla nezâret-i aliyelerince de îfâ-yı muktezâsına himmet olunması siyâkında tezkire-i muhlisî terkîm kılındı.

Fî 2 Cemâziye'l-evvel sene [1]327, fî 10 Mayıs sene 1325.

BOA.MFKTU 4/43

*
**

[Dr. Karl Süshaym'a İstinsah Ettiği Evâmîr-i Alâî Adlı Eseri Bitirebilmesi Üç Ay Daha İzin Verilmesine Dâ'ir]

Ayasofya Kütübhânesinde 2985 numarada mukayyed *Evâmîr-i Alâî* nâm fârîsiyyü'l-ibâre eserin Almanya'lı müsteşrik Doktor Karl Süshaym tarafından vukû' bulan mürâca'at ve istid'â üzerine istinsâhı için makâm-ı nezâret-i aliyelerinden üç mâh müddet müsâ'ade buyurulmuş idi. Eser-i mezkûr yedi yüz kebîr sâhîfeden ibâret olduğundan dolayı itmâmı için müddet-i mezkûrenin adem-i kifâyesi anlaşılmuş olduğuna mebnî müsâ'ade-i mezkûrenin inkizâsı târihi olan 25 Şubat sene 324 târihinden i'tibâren üç mâh daha temdîdi mûmâ-ileyh tarafından bu kere ricâ edilmiş olmağla husûs-ı müsted'ânın is'âfi heyet-i âcizânemizce tensîb kılınmış olduğundan keyfiyet nezd-i âlî-i cenâb-ı nezâret-penâhîlerinde dahî mazhar-ı tasvîb buyurulduğu sûrette mücebine işâret buyurulması bâbında.

23 Mart sene 325

BOA.MF.KTU. 2/64

*
**

[İstanbul'daki Vakıf Kütüphanelerinin Düzenli Olarak Açılmasına Dâ'ir]

Müsvedde Numarası (boş) Kütübhâneler Müfettişliği Kalemine Mahsus Müsvedde

22 Kânûn-i Sâni sene 324

Hülâsâ: Dersa'âdet ve bilâd-ı selâsede vâki' bi'l-umûm kütübhânelerin hâfiz-ı kütüblerine tastîr olunan beyanname

Kütübhânelerin teftîş ve tahrîri vezâ'ifine dâ'ir derdest-i tanzîm olan ta'limâtnâme ahkâmına tevfikân Dersa'âdet ve bilâd-ı selâsede kâ'in bi'l-umûm kütübhânelerin heyet-i teftîşiyeye idâre-i meşrûtaya muvâfık sûretde devr ve teftîşiyeye mevcûd kitâbların yeniden sebt-i defter ve bu sırada kütübhânelerin ihtiyâcâtı dahî nazar-ı dikkate alınarak ana göre mu'âmele-i lâzime îfâsı cümle-i mukarrerâtdan olup ancak şu günlerde kütübhânelere mürâca'at iden erbâb-ı mütâla'anın vuku' bulan şikâyâtına ve bi't-teftîş idarece sâbit olan ahvâle nazaran kütübhânelerin i'tiyâd-ı kadîmi vechile vakt u zamânıyla açılmadığı gibi bâzısının dâhî mesdud oldukları anlaşılmuş ve bu da şart-ı vâkîf hilâfına olarak îfâ-yı vazîfedeki tekâstülden ileri geldiği cihetle gayr-ı câiz olup şikâyâtın tevâlisine sükût ile mukabele idâre-i hâzıra-i meşrûtiyetle kâbil-i te'lîf olamayacağı tabî'î bulunmuş olmağla ba'de'z-în ber müceb-i şart-ı vâkîf kütübhânelerin vakt u zamânıyla küşâdıyla îfâ-yı vazîfe-i mevkûleye i'tinâ ve dikkat olunması siyâkında işbu beyanname tastîr kılındı.

Dersa'âdet ve bilâd-ı selâsede kâ'in bi'l-umûm kütübhânelere ta'mîm yazılmıştır.

Fî 28 Kânûn-i Sâni sene 324

BOA.MF.KTU 2/49

*

**

[Kütüphaneler Müfettişi Mahmud Bey'in Raporuna Göre 1325 Tarihinde İstanbul'da kapalı bulunan kütüphaneler]

Meclis-i Kebir Ma'ârif Riyâset-i Aliyyesine

Tebyiz tarihi: 1325.

Mahmud Beg'in Raporu

Merbûten takdîm kılınan pusula mündericâtından ma'lûm-ı âlfleri buyurulacağı vechile Der-sa'âdet'de on iki bab kütübhanenin münderis bulunduğu istihbarât-ı vâki'a ve pazar-ı fûruhta çıkan kitaplar meyanında memhûr olarak bulunan âsâr delâletinden müstebân olmasıyla Evkaf-ı hümâyûn nezâretince kuyûd-ı lâzimesine lede'l-mürâca'a bunların ne mikdar kitapları olduğu bi't-tekdik gerek ebniye ve dolaplarının gerek kitaplarının Evkaf-ı hümâyûn nizâmnamesi mücebince

bi't-tecdîd ihyâsı zımnında nezâret-i müşârûn-ileyhâya tezkire-i aliyye-i nezâret-penâhî tasdîri menût-ı re'y-i âlî bulunmağın ol babda.

Pusula:

1. Balat Cami-i şerifi derûnunda Ferruh Kethüda Kütüphanesi
2. Ayasofya Cami-i şerifi dahilinde Cihân Bey Kütüphanesi
3. Ayasofya Cami-i şerifi dahilinde Şeyhülislam Sa'deddin Efendi Kütüphanesi, Kebîr dolap.
4. Ayasofya Cami-i şerifi dahilinde Şeyhülislam Es'ad Efendi Kütüphanesi, Kebîr dolap.
5. Ayasofya Cami-i şerifi dahilinde Fâtıma Hatun Kütüphanesi, Kebîr dolap.
6. Ayasofya'da Yeni Medrese derûnunda Sıbgatullah Efendi Kütüphanesi.
7. Saraçhanebaşı'nda Dülgerzâde Medresesi haricinde Kethüda Sa'îd Efendi Kütüphanesi.
8. Monlâ Gürânî'de medrese derûnunda ser-etibba Ömer ve şeyhülislam İsmail Âsım ve Zeyne'l-âbidîn Efendiler Kütüphanesi.
9. Şehzâdebaşı'nda Vezneciler'de Kuyucu Murad Paşa Kütüphanesi.
10. Şeyh Vefa Türbesinde kendi nâmına olan kütüphane.
11. Üsküdar'da Aziz Mahmud efendi Kütüphanesi.
12. Fatih civarında Emîr Buhârî Tekyesi Kütüphanesi.

BOA.MF. KTU. 3/22.

*

**

Açık kütübhâneler [Temmuz 1325]

Kütübhâne-i Umûmî	
Lâleli Kütübhânesi:	Lâleli'de medrese içerisinde
Râgıp Paşa Kütübhânesi:	Koska'da tramvay yolunda
Köprülü Mehmed Paşa Kütüphanesi:	Divanyolu'nda Sultan Mahmud Hân türbesi karşısındadır
Nur-ı Osmâniye Kütübhânesi:	Nur-ı Osmâniye câmi'-i şerifi avlusunda
Es'ad Efendi Kütübhânesi:	Yerebatan caddesinde
Ayasofya Kütübhânesi:	Câmi'-i şerif derûnundadır
Âşir Efendi Kütübhânesi:	Sultanhamamı karşısında türbe ittisâlinindedir
Hâmîdiye Kütübhânesi:	Bahçekapısında medrese derûnunda-

	dır
Yeni Câmi' Kütübhânesi:	Câmi'-i mezkûr hazîresindeki türbe ittisâlinedir
Âtîf Kütübhânesi:	Vefâ meydanındadır
Süleymâniye Kütübhânesi:	Câmi'-i şerîf derûnundadır
Dâmadzâde Murad Molla Kütübhânesi:	Çarşamba civârında Tevkî'î Cafer Mahallesindedir
Dâmad-ı Cedîd İbrâhim Paşa Kütübhânesi:	Şehzâdebaşında câmi'-i şerîf karşı-sındadır
Şehid Mehmed Paşa Kütübhânesi:	Eyüb'de câmi'-i şerîf kurbunda
Hasan paşa Kütübhânesi:	Eyüb'de Bostan iskelesi civârındadır
Hüsrev Paşa Kütübhânesi:	Eyüb'de Bostan iskelesi civârındadır

BOA.MF. KTU. 4/120

*
**

[Bazı Kütüphanelerin Teftişi ve Görevini İhmal Eden Âşir Efendi Kütüphanesi Hâfız-ı Kütübünün Cezalandırılmasına Dâir]

Kütübhâneler Sernüfettişliği Cânib-i Âlîsine

Emr-i âlileri mücebince Ayasofya, Esad Efendi, Beşir Ağa, Hamidiye, Yeni Cami ve Âşir Efendi Kütübhânelerine gittim. Cümlesi erbâb-ı mutâla'aya küşâdedir. Nevbetlerine tesâdüf eden hâfız-ı kütüb efendilerin cümlesi mevcûd olup yalnız Âşir Efendi Kütübhânesi hâfız-ı kütüb-i sânisî Ali Şırrı Efendi nevbeti olduğu günler ancak beşten altıya kadar vazîfesini ifâ idüp bi'l-âhire savuşduğı icrâ kılınan tahkîkât netîcesinden anlaşılmuş olmakla mûmâ ileyh Ali Şırrı Efendi hakkında icâb eden mu'âmelenin ifâsına himmet buyurulması arzıyla işbu rapor takdîm kılındı.

Fi 2 Teşrîn-i sâni sene 323

Kütübhâneler Müfettişlerinden
Asım

BOA.MF.KTV 8/90

*
**

[İstanbul'daki Önemli Vakıf Kütüphanelerinin Ramazan Ayında da Açık Bulundurulmasına Dâir]

Müsvedde Numarası (125) Kütübhâneler Müfettişliği Kalemine Mahsus
Müsvedde Varakasıdır

Meclis-i Ma'arif Riyâsetine

4 Eylül sene 325

Ma'âşları esasen cüz'iyâtından ibâret olan ve en ziyâde medrese-nişîn talebe-i ulûma mürâcaât-gâh bulunan bazı kütüphaneler hâfız-ı kütüblerinin Ramazan-ı Şerif münâsebetiyle kütübhâneyi sedd ü bend ederek erzak-ı mukadderelerini celb ve cem' etmek üzere taşraya gitmekte olduklarına nazar-ı müsamaha ile bakılabilir ise de Ayasofya, Esad Efendi, Köprülü-zâde, Nûr-ı Osmaniye, Lâleli, Râğıb Paşa, Âtuf Efendi, Âşir Efendi, Hamidiye, Yeni Cami', Süleymâniye, Aksaray en mühim ve umûma ziyâret-gâh olan kütübhanelerimizden olduğu gibi hâfız-ı kütüblerinin ma'âşat-ı muhasseseleri de bi'n-nisbe hadd-i kifâyede olduğuna ve Ramazan-ı guffran-nişânda erbâb-ı mütâla'a ve mürâca'âtın tekessür edeceği mevâdd-ı mücerrebeden bulunduğu mebnî sâlifü'z-zikr kütübhanelerin Ramazan-ı Şerif'de dahî küşâd edilmesi heyet-i âcizânemce tensib edilmiş olduğundan mezkûr kütübhaneler hâfız-ı kütüblerine ol vechile tebliğât ifâ edilmek üzere keyfiyetin taht-ı karâra alınması zımında işbu müzekkire Meclis-i Kebîr-i Ma'ârif riyâset-i aliyyesine takdîm kıldı.

BOA.MF. KTU 4/44

*

**

[İstanbul'daki Kütüphanelerin Üç Aylarda ve Cuma Günleri de Açılmasına Dâ'ir]

Kütübhanelerden istifâde edebilmek ni'meti medrese müdâvimînine münhasır olduğu edvâr-ı mâziye-i ma'hûdemizden işbu asr-ı feyzâ-feyz-i terakkî ve ma'rifetimize ma'â't-te'essüf miras kalan âdât-ı gayr-ı müstahseneye tebaiyyet seyyi'esi olarak bi'l-cümle kütübhaneler hâfız-ı kütübleri tarafından Salı ve Cum'a günleri mesdûd bulundurulduğu gibi ba'zı hâfız-ı kütüblerin şuhûr-ı selâse münâsebetiyle kütübhaneleri tûl müddet sed ve bend itmekde oldukları anlaşılmış ve halbu ki el-yevm kütübhanelere devâm idenlerin kısm-ı a'zamı mesâlik-i sâireye mensûb teşnegân-ı ma'rifet ve erbâb-ı fazîletle bu evsâfî hâiz me'mûrîn-i hükûmet ve mülâzımîn-i aklâm-ı devletin teşkil etmekte oldukları cümlece ma'lûm bir keyfiyet olduğuna ve her ne kadar Cum'â günlerinin eyyâm-ı ta'tile-i resmîyeden olduğu

i'tirâzı vârid-i hatır olur ise de herkesden ziyâde icrâ-yı tettebbu'ât ve tedkikât ile tevsi'-i ma'lûmât itmeğe muhtâc oldukları müstağni-i arz ve beyân olan me'mûrîn için Cum'a günlerinden mâ'adâ bu bâbda ihtilâs-ı vakt etmek imkânı mefkûd bulunduğuna binâen hâfız-ı kütübler için yalnız Salı gününün yevm-i ta'til ittihâz edilmesi ve şuhûr-ı selâsede dahi kütübhânelerin küşâde bulundurulması cidden elzem olmakla keyfiyetin meclis-i âlilerince bi't-tezekkür taht-ı karâra alınması zımında işbu rapor arz ve takdîm kılındı. Ol bâbda emr ü fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fî Temmuz sene 325.

Müfettiş

2157

Teklif olunan sûretin kabûl ve icrâsı evvel emirde hâfız-ı kütüblerin tezyîd-i ma'âşâtına mütevakıf olmak i'tibâriyle gayr-ı mümkün olmakla berâber bu bâbda şart-ı vâkıfa tamâmî-i ri'âyet dahi vâcibâtdan olmasına mebni her kütübhânenin erbâb-ı mütâla'aya küşâde bulundurulacağı günler hakkında vakfiyesindeki şerâite göre mu'âmele ile iktifâ olunması lâzım geleceği beyânıyla işbu rapor sermüfettişliğe îade kılındı.

Fî 22 Temmuz 325.

Mühür: Meclis-i Kebir-i Ma'ârif

BOA.MF. KTU. 4/119

*

**

[Kütüphanelerin Açık bulundurulabilmesi için gerekli yakacağın temini hakkında]

Ma'ârif-i Umûmiye Nezâreti Kütübhâneler Kalemî Müsveddâtına Mahsûs Varakadır

Evkâf Nezâret-i Aliyyesine

17 Şevval 327 / Fî 13 Teşrîn-i Evvel sene 325

Dersa'âdet ve bilâd-ı selâsede vâki' bi'l-umûm esâmisi melfûf pusulada muharrer kütübhânelerin muntazaman açılması muktezî olup bunlardan erbâb-ı mütâla'anın kesretle mürâca'at etmekde olduğu mevsim-i şitâda levâzım-ı şitâ'ıyyesi verilmediği hâlde şiddet-i burûdet erbâb-ı mütâla'a ve hâfız-ı kütüb efendilerin sıhhatini ihlâl ve kesret-i rutûbet dahî mevcûd olan kütüb-i nefisenin harâbiyetini intâc edeceğinden ve mevsim-i şitâ da hulûl etmekde bulunduğundan

vakıfları hâsılatından mezkûr kütübhânelere icâb iden mahrûkâtın vakt u zamânıyla i'tâsı ve mütevellî ma'rifetiyle idare olunanlar için de mütevellîlerine bu bâbda tebliğat-ı mukteziyye icrâsı hususlarına himem-i aliyye-i nezâret-penâhîleri masrûf buyurulmak babında.

BOA.MF. KTU. 5/93

*

**

[Kütüphanelerin açık bulundurulacağı saatler ve kitapların toz ve hasarattan korunmasına dâir]

Bi'l-umûm Hâfız-ı Kütüblere Ta'mîm

Eslâf-ı güzînin millet-i necîbe-i Osmâniye'ye birer yâdiğâr-ı kıymetdârı olan kütübhânelerden maksad neşr ve ta'mîm-i ma'ârif kazıyye-i mu'tenâ-bihâsı olduğu ta'rifden müstağnîdir. Binâ'en-aleyh kütübhânelerin erbâb-ı mütâla'a ve istifâzaya dâ'imâ küşâde bulundurulması be-ğâyet mültezem olmağla târih-i tezkireden i'tibâren Ramazan-ı Şerife kadar sa'at dördten ona ve Ramazan-ı Şerif'den sene nihayetine kadar altıdan on bire kadar velev bir kimse gelmese dahî kütübhânelerin açık bulundurulması ve kitapların yegân yegân mahallerinden çıkarılarak ve yaprakları açılarak gerek toz gerek hayvanât-ı sağîre tahrîbâtından muhafazası ve sûret-i umûmiyede emr-i tahâret ve nezâfete müstemirren dikkat ve i'tinâ olunması lüzûmu kemâl-i ehemmiyetle beyân ve ihtâr olunur efendim.

1 Mayıs 1327

BOA.MF. KTU. 7/71

*

**

[İstanbul'daki Kütüphanelerin fihristlerinin hazırlanması ve açık oldukları vakitlerin halka gazeteler yoluyla duyurulması]

İstanbul Vilayeti Tahrirat Kalemi

1855 Umumi 26 Hususi

Ma'ârif Nezâret-i Celîlesine

Devletlü efendim hazretleri

Dersa'âdet'de mevcûd kütübhânelerin ıslâhıyla ahâliye küşâde bulundurulması ulûm ve funûnun beyne'l-halk ta'mîm ve intişârı nokta-i nazarından derece-i

vücûbda görülmekle kütübhânelerin ıslâh ve tanzimiyle istifâde-i umûmiyeye küşâde bulundurulması ve kütüb-i mevcûdenin esâmîsini mübeyyin muntazam fihristler tertibi ve açık bulundurulacakları evkâtın ahâlice ma'lûm olmak üzere gazeteler ile i'lânı ve bu bâbda sâir icâb eden tedâbir-i ıslâhiyenin te'emmül ve tedkikiyle müsâra'aten mevki'-i fi'le vaz'ı esbâbının istikmâli husûsunun cenâb-ı âlî-i nezâret-penâhîlerine iş'ârı meclis-i umûmî-i vilâyet mukarrerâtından bulunmuş olmağla muktezâsının ifâsı husûsuna müsâ'âde buyrulması ma'rûzdur. Ol bâbda emr ü fer-mân hazret-i men-lehü'l-emrindir.

Fi 30 cumâdi'l-ûlâ sene 329 ve fi 16 Mayıs sene 327.

Şehremâneti ve İstanbul Vâli Vekili

BOA.MF.KTU. 7/85

*
**

[İstanbul'da Açık ve Kapalı Olan Kütüphaneler]

Müsvedde Numarası (boş) Kütübhâneler Müfettişliği Kalemine Mahsus Müsvedde Varakasıdır

9 Mayıs 1327

İ'lân

Dersa'âdet ve bilâd-ı selâse'de mevcûd olan umûmî kütübhânelerden yalnız Koska'da vâki' Râğîb Paşa ve Üsküdar'da Selim Ağa ve Eyüb'de Şehid Mehmed Paşa Kütübhânelerinin der-dest-i ikmâl olan ta'mîrât münâsebetiyle mesdûd olduğu ve bunlardan mâ'adâ Hamidiye, Hekimoğlu, Âşir Efendi, Bâb-ı Âlî civârında Beşir Ağa, Ayasofya, Kılıç Ali Paşa Üsküdar'da Emir Hoca Kemankeş, Eyüb'de Mihrimah Sultân, Hüsrev Paşa, Hasan Paşa, Şehid Ali Paşa, Âtîf Efendi, Süleymâniye, Kara Çelebi-zâde Hüsameddin Efendi, Molla Murad, Veliyyüddin Efendi Kütübhâneleri Ramazan-ı Şerîf'e kadar ezânî sa'atle dörtten ona kadar erbâb-ı mutâla'aya küşâde bulunduğu ve ancak medâris ve tekâyâ dâhillerindeki ba'zı kütübhâneler şerâ'it-i vakfiyelerinin husûsiyetine mebnî her gün açık bulundurulmadığından tahkîkât-ı âliye icrâsı zımnında mâru'z-zıkr medâris ve tekâyâ ziyâret arzusunda bulunan zevâta lâzım gelen teshîlât ifâ kılınmak üzere Ma'ârif nezâreti Kütübhâneler Müfettişliği'ne şifâhen mürâca'at buyrulması i'lân olunur.

Süreyya

BOA.MF.KTV 7/77

*
**

[Resmî Tatil Günleri ve Salı Günü dışında kütüphanelerin açık bulundurulmasına dâir]

Bi'l-umûm Hâfız-ı Kütüblere Ta'mîm

28 Teşrîn-i Sâni sene 1327

Mukaddema tahiren beyân olunduğu vecihle hükûmet-i seniyyece mer'î ve mu'teber olan eyyâm-ı ta'tiliyyeden ve kütübhâneler için ta'âmülen ta'til-i mu'tâd Salı günlerinden mâ'adâ her gün sa'at altıdan onbire kadar kütübhânelerin erbâb-ı mutâla'aya küşâde bulundurulması lâzım olduğu halde ba'zı kütübhâne me'mûrlarının bu bâbda adem-i mürâ'atları görüldüğü bu ise uzak mahallerden mutâla'a için gelen zevâtın izâ'a-i vakit ve nakid ile ızzarına sebebiyet verdiği bina'en mukaddema kütübhânelerin evkât-ı mu'ayyenede istifade-i umûmiyyeye küşâde bulundurulmasına i'tinâ ve dikkat olunmakla beraber hâfız-ı kütüb efendiler ikişer ikişer kütübhânelerde hazır bulunmaları lüzumu sûret-i kat'iyyede beyân olunur.

Bi'l-umûm Hâfız-ı Kütüblere Ta'mîm

BOA.MF.KTV 8/104

*
**

[Kütüphaneler Müfettişlerinin Süleymaniye Kütüphanesini Teftişleri ve Görevlerini Yapmayan Hâfız-ı Kütüblere Ferrâşların Cezalandırılmalarına Dâ'ir]

Meclis-i Kebîr-i

Ma'ârif-i Riyâset-i Aliyyesine

81 / 66

Dünkü Cum'aertesini günü berâ-yı teftîş Süleymâniye câmi'-i şerifi kütübhânesine azîmet olunarak hâfız-ı kütüb ve ferrâş efendiler dahî hâzır oldukları halde kütübhâne ve kitâbların teftîşine mübâşeret olundukda kısm-ı mühimmi âsâr-ı nefîse-i nâdirenden bulunan kitâbların müddet-i medideden beri emr-i tanzîfine i'tinâ olunmadığından kıymetdâr âsârın ba'zılarının kurt ve güve tahrîbât-ı şedîdesine düçar olduğu ma'a't-te'essüf görülmüştür. Kütübhânenin ve kitâbların nezâfetine mütemâdiyen i'tinâ olunması ve şâyed kemâ fi's-sâbık adem-i mübâlât ve takayyüd eseri görülürse ma'âşlarından cezâen tevkîfât icrâ edileceği hakkında gerek şifâhî gerek tahrîrî vuku' bulan tebliğât-ı mükerrere hilâfına olarak vazîfelerinde için böyle laubâliyyâne hareket etmekte oldukları mümâ-ileyhim hâfız-ı kütüb ve ferrâş efendilerden su'âl olundukda bir takım a'zâr-ı vâhiye serdinden gayrı cevâb

alınamamıştır. İfâ-yı vazîfede adem-i takayyüd i'tiyâd eden herhangi bir sınıf me'mûr hakkında ahkâm-ı kânûniye tatbîk olunmadıkça husûl-ı intizâm mümkün olamayacağından ve ileride mütenebbih olmayıp ber-minvâl-i ma'rûz kitâbların dıçar-ı hasar olmasına sebebiyet verdikleri sûrette cihetlerinin büsbütün nez'îyle gayûr ve müstakîm zevâta tevdi' kılınmak üzere bu def'âlık yüz on guruşdan ale'd-derecât yüz elli guruşa kadar ma'âş-ı olan beş hâfız-ı kütüble otuz guruşdan kırk guruşa kadar ma'âş-ı olan üç ferrâşın nısf ma'âşlarının kat'ı husûsunun Evkâf Nezâretine iş'âr buyrulması hem kitâbların selâmetini hem de mu'âmelenin intizâmını te'mîn edeceği bedîhî ise de icrâ-yı icâbı menûl-ı re'-yi âlî-yi riyâset-penâhîleridir. Ol bâbda emr ü fermân hazret-i men-lehü'l-emrindir.

Fî 28 Haziran sene 325

Kütübhâneler Müfettişlerinden
Bende
Mühür: Mehmed Reşid

Kütübhâneler Müfettişlerinden
Bende
Mühür: es-Seyyid Mahmud Cevâd

Mumâ-ileyhimâ müfettiş efendiler tarafından der-meyân kılınan mutala'a muktezâ-ı hikmete ve te'mîn-i maslahata muvâfık olduğundan Meclis-i Kebîr-i Ma'ârif riyâset-i aliyyesine takdîm kılındı.

Fî 28 Haziran sene 325.

Mühür: Nezâret-i Ma'ârif-i Umumiye
Kütüphaneler Müfettişliği

2058

Süleymâniye câmi'-i şerîfi kütübhânesi hâfız-ı kütüb ve ferrâşlarının tebliğât ve tenbihât-ı mükerrereye rağmen vazîfelerini ifâ eylememekde oldukları işbu rapor münderecâtından anlaşılmuş olduğundan beş hâfız-ı kütüble üç ferrâşın nısf ma'âşlarının cezâen kat'ı husûsunun Evkâf-ı Hümâyûn Nezâreti'ne iş'ârına mezkûr müfettişliğe emr ü havâle buyrulması bâbında emr ü fermân hazret-i men-lehü'l-emrindir.

Fî 4 Receb sene 325 ve fi 8 Temmuz sene 325.

Kütübhâneler müfettişliğine
Mühür: Meclis-i Kebîr-i Ma'ârif

Kütübhâneler müfettişliği kalemine mahsûs müsvedde varakasıdır

Hülâsa

Evkâf-ı Hümâyûn Nezâret-i Aliyyesine

Fî 12 Temmuz sene 325

Süleymâniye kütübhânesi hâfız-ı kütüb ve ferrâşlarının maaşlarının nısfının kat'ına dair

Kısm-ı mühimmi âsâr-ı nefise-i nâdireden bulunan kitâbların bir vakitden beri emr-i tanzîfine gereği gibi i'tinâ olunmadığından kıymetdâr âsârdan ba'zılarının kurt ve güve tahrîbât-ı şedîdesine düçâr olduğu inde't-teftîş anlaşılması olduğundan kütübhânelerin mekteblerin nezâfetine mütemâdiyen i'tina olunması ve şâyed evvelki gibi adem-i mübâlât ve takayyüd eseri görülür ise ma'âşlarından cezâen tevkîfât icrâ edileceği hakkında şifâhî ve tahrîri vuku' bulan tebliğât-ı mükerrere hilâfına olarak Süleymâniye câmi'-i şerîfi derûnundaki kütübhânenin beş hâfız-ı kütübe üç ferrâş-ı devr-i menhûs-ı şâbıkın i'tiyâdât-ı sâkîmesinden olarak vazîfelerinde tekâsül ve adem-i takayyüd göstermekden hâli kalmamış olduklarına ve halbuki hubb-ı vazîfe fazîletinden mahrûm olan bu gibileri hakkında maddeten bir cezâ tertibiyle terhîb edilmedikçe tenbîhât ve ihtârâtdan mütenassih olmayacakları bi't-tecrûbe sâbit bulunmuş olduğuna binânen şâyed âtiyen bununla da mütenebbih olmayıp ber-minvâl-i meşrûh kitâbların düçâr-ı hasâr olmasına sebebiyet verdikleri sûrette uhdelerinde bulunan cihetlerin nez'iyile ehil ve münâsibleri intihâb ve ta'yîn edilmek şartıyla bu def'âyâ mahsûs olarak Nezâret-i Aliyyelerince mütehasse olan ma'âş-ı şehriyelerinin nısfının cezâen kat'ı Meclis-i Kebîr-i Ma'ârif kararı iktizâsından bulunmuş olmağla ol vecihle icra-yı icâbının lâzım gelenlere emir ve havâlesiyle berâber buraca kayıtlarına işâret edilmek üzere neticesinin inbâsı himem-i aliyye-i nezâret-penâhîleri der-kâr buyrulmak bâbında

Mukâbele edilip tezkiresi tastîr edilmiştir.

Fî 13 Temmuz sene 325.

*

Nezâret-i Evkaf-ı Hümâyün
Mektubî Kalemi
Aded: 74

Ma'ârif Nezâret-i 'aliyyesine

Sa'âdetlü efendim hazretleri

13 Temmuz sene 325 târihli tezkire-i aliyyeleri cevâbıdır. Tebliğât-ı mükerrereye rağmen vazîfelerinde tekâsül ve adem-i takayyüd göstermekte olan Süleymâniye câmi'-i şerîfi derûnundaki kütübhânenin beş hâfız-ı kütübüyle üç ferrâşın ma'âşları nısfının mücûb-i intibâh olmak üzere kat'ı iş'âr buyrulmakta ve beyân olunan ahvâl gâyet mühim ve netâyic i'tibâriyle şâyân-ı te'essüf bulunmakta ise de vazîfelerinin derece-i ehemmiyeti âşikâr olan müstahdemîn-i mezkûrenin ma'âşları pek dün olduğu gibi cümlesi ashâb-ı hayrâtın vakfiyeleri ahkâmına tevfikân ta'yîn olunarak zî-berât bulduklarından bunlar hakkında esaslı bir sûret-i islâhiye icrâsı te'emmül olunmakta bulunmuş ve onun ittihâz ve tatbîkine kadar her iki cihetden

müfettişler i'zamıyla mehmâ-emken vezâif-i mevdü'alarının hüsn-i ifâsı esbâbının te'mîni zarûfî görülmüş olmağla ol bâbda emr ü irâde hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fî 16 Receb sene 1327 ve fî 21 Temmuz sene 1325.

Nâzır-ı Evkâf- Hümâyun nâmına Mu'âvin

BOA.MF.KTU.4/117

*

**

[Görevini İhmal Eden Selim Ağa Kütüphanesi Hâfız-ı Kütübü Sadık Efendi'nin Yarım Maaş Kesimiyle Cezalandırılmasına Dâ'ir]

Meclis-i Kebîr-i Ma'ârif riyâset-i 'aliyyesine

82 / 67

İşbu Haziranın yirmi beşinci perşembe günü li-eclî't-teftîş Üsküdâr'da Atlama taşından Matbah-ı Âmire emîni el-hac Selim Ağa kütüphanesine bi'l-azîme mesdûd bulunduğu görülmesiyle hâfız-ı kütüb Sâdik efendinin ba'zen tütün kolculuğu ba'zen mekteb mu'allimliği gibi şeylerle iştigâl ederek kütübhâneye devam ve küşâdına takayyüd ve ihtimâm etmediği ve ancak gençden birisinin ahyânen ve bir müddet-i kasîre için kütübhâneyi açtığı ve mezkûr kütübhâne Üsküdâr'daki kütübhânelerin en ma'rûfu olduğundan mütâla'a için gelen zevâtın me'yûsen avdet eyledikleri inde't-tahkîk anlaşıldığından ve bi'l-cümle hâfız-ı kütüblerin vakt u zamânıyla hidemât-ı resmîyelerine devam etmeleri lüzûmu ve şâyed evvelki gibi lâkaydâne harekâtta bulunurlarsa cezâen ma'âşlarından tevkîfât icrâ edileceği hakkında şifâhen ve tahrîren vukû' bulan tebliğât-ı mükerrereye rağmen hâfız-ı kütübün tebliğât-ı vâki'aya ihâle-i sem'-i i'tibâr ve ehemmiyet etmeyerek terk-i vazîfe ile kütübhâneye keyfe mâ-yeşâ' gitmek bir emânet ve idâresine tevdi'i bi'l-vücûh mehâzîri dâ'î olduğundan Evkâf Nezâretince muhasses ma'âşından mâ'ada Ma'ârif Nezâret-i celîlesince de doksan kuruş ma'âş-ı olduğu ma'lûm olduğundan âtiyen mütenebbih olmadığı halde mezkûr hâfız-ı kütüblük ciheti büsbütün uhdesinden nez' edilmek üzere bir def'alık cezâen nısıf ma'âşının kat'ı ve ol bâbda Muhâsebe-i Nezârete ma'lûmât i'fâsı ve diğerlerine de ibret-i mü'essire olmak için bu bâbda itti-haz edilecek karâr-ı âlînin bi'l-cümle hâfız-ı kütüblere tebliği hususlarının taht-ı karara alınmasının maslahaten lâbüd ve zarûfî bulunduğu mütâla'sıyla işbu takrîr Meclis-i Kebîr-i Ma'ârif riyâset-i 'aliyyesine takdîm kılındı.

Fî 28 Haziran sene 325.

Müfettiş
Bende

Müfettiş
Bende

Mühür:
Mehmed Reşîd

Mühür:
Es-seyyid Mahmud Cevâd

Mûmâ-ileyhimâ müfettiş efendiler tarafından der-meyân kılınan mutâla'a muktezâ-yı hikmete ve te'mîn-i maslahata bi'l-vücûh muvâfik olduğundan Meclîs-i Kebîr-i Ma'ârif riyâset-i aliyyesine takdîm kılındı.

Fî 28 Haziran sene 325.

Mühür:
Ma'ârif-i Umûmiye Nezâreti
Kütübhâneler Ser-müfettişliği

Kütübhâneler müfettişliğinin bir raporunda beyân olunduğu vechile başka işler ile meşgûl olarak me'mûr olduğu kütübhâneyi mesdûd bir halde bıraktığı anlaşılan Üskûdar'da kâin Selim Ağa kütübhânesi hâfız-ı kütübü Sâdık efendinin Evkâf-ı Hümâyûn Nezâretiyle ayrıca Nezâret-i aliyyelerinden muhasses ma'âşâtının nısfının cezâen kat'ı ve bundan mütenebbih olmadığı takdîrde hâfız-ı kütüblük cihetinin uhdesinden büsbütün nez' edileceğinin mûmâ-ileyhe tebliği ile beraber keyfiyetin ibret-i mü'essire olmak üzere bi'l-umûm hâfız-ı kütüblere tebliği meclisce karargîr olmağla ol vechile ifâ-yı muktezâsı husûsunun mezkûr müfettişliğe emr ü havâle buyrulması bâbında emr ü fermân hazret-i men-lehü'l-emrindir.

Fî 4 Receb sene 327 ve fi 8 Temmuz sene 325.

Mühür: Meclis-i Kebîr-i Ma'ârif

83

Selim Ağa kütübhânesi hâfız-ı kütübü Sâdık Efendi kütübhâneyi vakt u zamânıyla küşâd etmediğinden hem ıslâh-ı hâline hizmet hem de diğerlerine numûne-i ibret olmak üzere ma'âşından bu def'alık bâ karâr-ı meclis nısfının kat'ına mücebince işâret-i aliyye-i nezâret-penâhi iktizâsından bulunmuş olduğundan muhâsebece mu'âmelesinin icrâsından sonra bi'l-cümle hâfız-ı kütüblere ta'mîmen tebliğ kılınmak üzere işbu müzekkirenin kütübhâneler müfettişlik dâiresine i'âdesi zımnında cânib-i muhâsebeye tevdi' kılındı.

Fî 12 Temmuz sene 325

Beyefendiye fi 13

Mühür:
Ma'ârif-i Umûmiye Nezâreti
Kütübhâneler Ser-müfettişliği

Mu'âmele-i lâzimesinin îfâsından sonra icrâ-yı îcâbı zımnında serî'an muhâsebeye î'âde edilmek üzere kütübhâneler müfettişliğine tevdi' kılındı.

Fî 21 Temmuz sene 325.

Mühür

Muhasebe-i Ma'ârif-i Umûmiye

96

Bu bâbda lâzım gelen mu'âmele derdest-i icrâ olup mûmâ-ileyh Sâdık efendinin ma'âşını nisfının bir mâh akdem Meclis-i Kebîr-i Ma'ârifce takarrur etmiş ve mücebince işâret-i 'aliyyesine iktirân etmiş olduğu halde kiste'l-yevm mu'âmelesi kat'ı düçâr-ı te'ehhür edildiği takdîrde daha ziyâde matlûb olan te'sirin ehemmiyeti zâil olacağı bedîhî bulunduğundan mezkûr kiste'l-yevmin temmuz ma'âşından icrâ kılınması zımnında işbu evrâk î'âdeten cânib-i muhâsebeye tevdi' kılındı.

Fî 1 Ağustos sene 325.

Mühür

Ma'ârif-i Umûmiye Nezâreti

Kütübhâneler Sermüfettişliği

Kütübhâneler müfettişliğinin bâlâdaki der-kenârına nazaran mûmâ-ileyhin Temmuz ma'âşından ol vechile kiste'l-yevm bırakılmış olmağla işbu evrâk î'âde kılındı.

Fî 5 Ağustos sene 325.

Mühür

Muhasebe-i Ma'ârif-i Umûmiye

Muhâsebe derkenârı dâirece görülmüş olduğundan mu'âmeleden müstağnî olan bu müzekkire li-eclî'l-hıfz evrâk odasına tevdi' kılındı.

Fî 11 Ağustos 325.

Mühür:

Ma'ârif-i Umûmiye Nezâreti

Kütübhâneler Sermüfettişliği

*

**

İstanbul'daki Kütüphanelerin Toplu Kataloğunu Hazırlayan Ali Fethi Efendi'nin Enderun'daki Kütüphanenin Kitaplarını da İncelemesi İçin İzin Verilmesi, Borçlarının Tasfiye Edilmesi ve Terfi Etilmesine Dâ'ir

Dersa'âdetde ve bilâd-ı selâsede kâin bi'l-cümle kütübhâneler ale'l-umûm bir kere yoklanılarak mevcûd olan kütüb-i şerîfenin mikdâr ve mevâki' ve esâmîsini mübeyyin mücedvel bir esâmî-i kütübün tertîb ve tanzîmi ve asr-ı mehâsîn-hasr-ı hazret-i pâdişâhîde işbu kütübhânelerin dahî râbîta-i hasene tahtına konulması husûsuna bâ-irâde-i seniyye-i mülûkâne me'mûr buyurulan müderrisîn-i kirâmdan ve Meclis-i Ma'ârif-i Umûmiye a'zâsından mekremetlü Ali Fethi Efendi dâîleri dört buçuk sene sa'y ve ikdâm ile kitab-ı mezkûrun dilhâh-ı âlf üzere tertîb ve itmâmına muvaffak olmuş ise de kütüb-i mevcûdenin kütübhânelerde mikdâr ve mevâki'ini mübeyyin derûn-ı cedâvile vaz'ı lâzım gelen erkâm ve işârâtın vaz'ıyla tab' ve neşre şâyân olur sûrete konulması esâmî-i kütüplerde isimleri mevcûd olan ekser kütüb-i müellefe ve bâ-husûs zamân-ı sa'd-iktirân-ı devlet-i aliyye-i Osmâniye'de asran bâ'de asrin te'lîf ve tercüme olunmuş olan kütüb-i celfî ve mu'teberenin ekseri Enderûn-ı hümâyûn-ı meâlf-meşhûn-ı hazret-i mülûkânede vâki' kütübhâne-i kebîrde mevcûd olmak hasebiyle havâs-ı bende-gândan bulunan ba'zı zevât-ı ma'ârif-simâtın, lede'l-hâce mütâla'ası ve lüzûmuna göre istinsâhî ile teksîr-i nüshaları zımında kütüb-ı şerife-i mezkûrenin dahî esâmîsi bilinüp ve aranıldığı vakitte bi's-suhûle bulunması için, ma'rifetiyle mu'âyene ve tertîb olunarak sâlifü'z-zikr cem' ve te'lîf eylediği esâmî-i kütübe derc ve tastîrine müsâ'ade-i seniyye şâyân buyurulup buyurulmayacağına bilinmesine mütevakıf bulunduğu ve şimdilik teberrüken yalnız siyer-i şerife-i Hazret-i Muhammediyye aleyhi ve alâ alihî efdalü't-tahiyye ve tevârih fenn-i âlîlerine müteallik kütüb-i mevcûdenin esâmîsini hâvî olan kütâsı başkaca tebyîzle ve nümüne-i tekmi'l olmak üzere erkâm ve işârâtının vaz'ıyla tab' ve neşre elveriş sûrete konularak takdîm kılındığı beyânıyla mârru'z-zikr Enderûn-ı hümâyûn-ı hazret-i mülûkâne kütübhânesinin ol vechile mu'âyene ve tastîri ve henüz vaz'-ı erkâmıla tebyîzi tekmi'l olmayan mücelledât-ı ma'rûza bir taraftan ikmâl olundukça arz ve takdîm ile tab' ve temsîl ettirmek üzere şimdilik mezkûr nümüne kütâsının tab'ına müsâ'ade-i seniyyeleri erzân buyurulması husûsları efendi-i mûmâ-ileyh dâîleri tarafından niyâz ve istid'â olunmuş olup cenâb-ı vâcibü'l-vücûd velîni'met-i bî-minnetimiz velîni'met-i âlem şehinşâh-ı kerûbî-şiyem efendimiz pâdişâhumuz hazretlerine ömr-ı ikbâl-i nâ-ma'dûd ihsân buyursun. Sâye-i kemâlât-pîrâye-i cenâb-ı cihân-bârîde intişâr-ı cevâhir-i ulûm ve ma'ârif kazıyyesi mültezem ve bunca kütüb-i nâdire ve âsâr-ı nâfi'a-i eslâfın mevâki' ve esâmîsi ma'lûm olmayup genc-i nisyânda fersûde ve mu'attal olması nezd-i âlîde tecvîz buyurulamayacağı bedhî ve müsellemler bulunduğuna ve doğrusu efendi-i mûmâ-ileyhin

sâlifü'l-beyân tanzîm ve te'lîf eylediği kitab Âsâr-ı 'Aliyye ismiyle mevsûm olmağa şâyân bir eser-i celîl olup o makûle hafâyâ ve zevâyâda kalmış bir nice mü'ellefâtı meydana çıkarmak nazîri nâ-mesbûk bir eser ve cümle indinde menâfî'i müsbet musannefât-ı vâkı'aya mertebe-i ulâ ve cihet-i vahdet mesâbesinde olarak asr-ı ma'ârif-hasr-ı hazret-i hilâfet-penâhî âsâr-ı celîlesinden ma'dûd kitâb-ı mu'teber olduğuna binâ'en ber vech-i istid'â Enderûn-ı hümâyûn-ı mülûkâne kütübhânesinde olan kütüb ve musennefâtın mecele-i mezkûreye derc ve tahrîri menût-ı emr ü fermân-ı âlî olup ve diğerleri refte refte tebyîz ve ikmâl olundukça bu vecihle arz ve takdîm ile tab' ettirilme üzere mezkûr nümûne kıt'asını şimdiden temsil ettirmesi meyan-e âcizânemizde münâsib gibi tezekkür kılınmış ve efendi-i mûmâ-ileyh dâîleri ulûm ve ma'ârif ashâbından ve fazîlet ve meziyet-i zâtîyesi müsellemtâdan ve yirmi seneden berû hidemât-ı ilmiye-i devlet-i 'aliyyede müstahdem dâfiyân-ı sıdk u simâtdan bulunmasıyla eltâf-ı celîle ve mükâfât-ı cemîleye mazhar buyurulması mekârim-i amîme-i cenâb-ı cihân-bânî muktezâ-yı âlîsinden olup çünkü kendisi bu bâbda haylice emek sarf ederek pek çokdan husûlî matlûb olan bir eser-i makbûlün vücûda gelmesine muvaffak olmuş ve fî zâtîhi otuz kırk bin guruş deyne giriftâr ve on seneden berû edâ ve tesviyesinde nâçâr bulunduğundan başka şu husûs için kendisine bir akçe îâne olunmayarak me'mûr buyurulduğu böyle bir hizmet-i müteberrikenin hüsn-i ikmâline kemâl-i gayret ve ikdâmı icâbınca gerek bi'l-cümle kütübhânelerin yoklamasına ve gerek kitab-ı mezkûrun tertîb ve tanzîm-i mesârifine dört buçuk sene zarfında on beş yirmi bin guruş akçe deyn ve sarf etmiş olduğundan sâye-i merâhim-vâye-i hazret-i pâdişâhîde deyn-i kadîminden halâsla kesb-i refâh eylemek üzere münâsibi mikdâr atıye-i seniyye-i hazret-i mülûkâne inâyet ve ihsân ve mûcib-i iftihâr ve mesrûriyeti ve bâ'is-i izdiyâd-ı şevk ve gayreti olacak sûrette tarîkince rütbesinin terfî'i husûsu taraf-ı vâlâ-yı hazret-i meşhât-penâhîye havâle ile taltîf ve şâdân buyurulması merhûn-ı müsâ'ade-i seniyyeleri idüğü ma'lûm-ı âlf-i cenâb-ı vekâlet-penâhîleri buyuruldukda ol bâbda ve her halde emr ü fermân hazret-i veliyü'l-emrindir.

Fî 15 C sene 71.

BOA. İrade-i Dâhiliye 20 390

*

**

[Vakıf Kütüphanelerini ve mevcullarını tesbit ve Kataloglarının Hazırlanması için yapılan çalışmalara dâir belgeler]

Atûfetli Efendim Hazretleri

Dersâ'âdetde olan kütübhânelerde mevcûd kütüb-i şerîfenin bâ-irâde-i seniyye tahrîrine me'mûr ketebenin ba'zısı devam etmediklerine ve bu işin uzaması

tecvîz olunamayacağına mebni bunlardan Hamdi Efendinin dört yüz ve mahdumu Kâmil Efendinin üç yüz kuruluş ma'aşlarından devam şartıyla üç yüz kuruluşun Ömer Efendi ile Nuri Bey'e tahsisıyla ta'yini ve ma'aş-ı mezkûrdan yüz kuruluşunun dahî müfettiş-i kütübhâne Abdurrahman Efendinin ma'aş-ı kadîmine zammı zımında ifâ-yı muktezâsının Mâliye Nezâret-i celîlesine havâlesi tezekkür olunacağına dâir Meclis-i Vâlâ'dan kaleme alınan bir kıt'a mazbata melfûfiyle berâber manzûr-ı âlî buyrulmak üzere arz ve takdîm kılınmış olmağla ol bâbda her ne vechile emr ü irâde-i seniyye-i hazret-i padişâhî müte'allik ve şeref-sudûr buyrulur ise ona göre hareket olunacağı beyânıyla tezkire-i senâverî terkîm kılını efendim.

Fî 5 Muharrem sene 1279.

Ma'rûz-ı çâker kemînelerdir ki

Reside-i dest-i ta'zîm olan işbu tezkire-i sâmi-i sadâret-penâhileriyle evrâk-ı ma'rûza manzûr-ı âlî-i hazret-i şehinşâhî buyrulmuş ve husûs-ı mezkûrun tezekkür ve istizân olunduğu üzere ifâ-yı muktezâsının Nezâret-i müşârun-ileyhâya havâlesi müte'allik ve şerefsudûr buyrulan emr ü irâde-i seniyye-i cenâb-ı pâdişâhî muktezâyı münifinden olarak evrâk-ı merkûme yine savb-ı sâmi-i vekâletpenâhilerine i'ade kılınmış olmağla ol bâbda emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 6 Muharrem sene 1279.

Evkâf-ı hümâyun Nezâret-i celîlesinin 19 Zilka'de sene 78 târihiyle Meclis-i Vâlâ'ya havâle buyrulan bir kıt'a takrîrinde Dersa'âdet'de olan kütübhânelerde mevcut kütüb-i şerifenin bâ-irâde-i seniyye tahrîrine me'mûr ketebenin ba'zısı devam etmediklerinden bunlardan Hamdi Efendinin dört yüz ve mahdumu Kâmil Efendinin üç yüz kuruluş ma'aşlarından devâm şartıyla üç yüz kuruluşun Ömer Efendi ile Nuri Bey'e i'tâsı ve yüz kuruluşunun dahî müfettiş-i kütübhâne Abdurrahman Efendinin ma'aş-ı kadîmine zammıyla beş yüz kuruluşu iblâğî istizân olunmuş olup sûret-i iş'âra göre kebbe-i mûmâ-ileyhimânın me'mûriyetlerine devâm etmemeleri bu işin uzamasını mücib olarak tecvîz olunamayacağından mûmâ-ileyhimânın yerlerine mezkûr-ı'l-mikdâr ma'aşlarla mûmâ-ileyhimâ Ömer Efendi ve Nuri Bey'in ta'yînin ve ma'aş-ı mezkûrdan yüz kuruluşun dahî Abdurrahman Efendiye zammı yolunda olmasıyla ber-mücib-i takrîr ifâ-yı muktezâsının Nezâret-i müşârun-ileyhâya havâlesi tezekkür kılını ise de ol bâbda emr ü fermân hazret-i men-lehü'l-emrindir.

Fî 17 Zilhicce sene 278.

BOA.İrâde Meclis-i Vâlâ 21180

*

Atüfetlu Efendim Hazretleri

Kütübhâneler müfettişi Nâcim Efendi ma'fyetinde bulunan üç nefer efendinin terk-i hizmet eylemeleri cihetiyle yerlerine muhassas olan üç yüz kuruş ma'aş ile diğerlerinin ta'yini lâzım gelmiş ise de tahrîr-i kütüb maddesi muvakkat bir şey olduğundan terk-i hizmet veya tekâsül ile tebdilleri lâzım geldikçe beher def'a istizâna hâcet kalmamak üzere bunların intihâb ve azl ve nasbları hazînenin re'yine âid olmak ve hîn-i tebeddülde intihâb olunacak efendilerin ismine sûret-i ma'aş verilmek üzere iktizâ-yı hâlin icrâsı husûsunun Evkâf-ı Hümâyun Nezâret-i celilesine havâlesi tezekkür kılındığına dâir Meclis-i Vâlâ'dan kaleme alınan mazbata melfûfiyle berâber arz ve takdîm kılınmış olmağla ol bâbda her ne vechile emr ü irâde-i seniyye-i hazret-i mülûkâne müte'allik ve şeref-sudûr buyrulur ise ona göre hareket olunacağı beyânıyla tezkire-i senâverî terkîm kılındı efendim.

Fî 15 Muharrem sene 1280.

Ma'rûz-ı çâker kemîneleridir ki

Resîde-i dest-i ta'zîm olan işbu tezkire-i sâmi-i âsâfâneleriyle evrâk-ı ma'rûza manzûr-ı meâlî-mevfûr-ı hazret-i pâdişâhî buyrulmuş ve tezekkür ve istizân olunduğu üzere iktizâ-yı hâlin icrâsı zımında husûs-ı mezkûrun Nezâret-i müşârun-ileyhâya havâlesi müte'allik ve şeref-sudûr buyrulan emr ü irâde-i seniyye-i hazret-i pâdişâhî icâb-ı aliyyesinden olarak evrâk-ı merkûme savb-ı sâmi-i sadâret-penâhîlerine irsâl kılınmış olmağla ol bâbda emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 16 Muharrem sene 1280.

Evkâf-ı hümâyun Nezâret-i celilesinin 18 Zilhicce sene 79 ve 24 Mayıs sene 79 târihiyle Meclîs-i Vâlâ'ya havâle buyrulan bir küt'a takrîrinde kütübhâneler müfettişi Nâcim Efendi ma'fyetinde bulunan üç nefer efendinin terk-i hizmet eylemeleri cihetiyle yerlerine muhassas olan üç yüz kuruş ma'aş ile diğerlerinin ta'yini lâzım gelmiş ise de işbu tahrîr maddesi muvakkat bir şey olduğundan terk-i hizmet veya tekâsül ile tebdilleri lâzım geldikçe beher def'a istizâna hâcet kalmamak üzere bunlara verilmekte olan maaşların her kim istihdâm olunur ise anın ismine olarak sûret verilmesi ve istihdâm olunacak ketebenin intihâb ve ta'yini ve terk ve tekâsül ederler ise tebdîli husûsunun müfettiş-i mûmâ-ileyhe havâlesi münâsîp görüldüğü beyânıyla icrâ-yı icâb istizân olunmuş olup eğer ki mûmâ-ileyhima terk-i hizmet eylemelerinden nâşî yerlerine başkalarının ta'yini icâb-ı halden ise de bunların azl ve nasbı ve intihâb ve ta'yini maddesi hazînenin yapacağı şey olarak efendi-i mûmâ-ileyhim ol bâbda me'zûniyet i'tâsına hâcet olmadığı gibi bundan böyle şu işde kullanılacak kâtiplerin ihrâc ve ta'yini muhtâc-ı istizân görülemediğinden yine intihâb ve azl ve nasbları hazînenin re'yine âid olmak ve hîn-i tebeddülde intihâb edilecek efendilerin

ismine sûret-i ma'aş verilip istizâna hâcet bırakılmamak üzere iktizâ-yı hâlin icrâsı husûsunun Nezâret-i müşârun-ileyhâya havâlesi tezekkür kılındı ise de ol bâbda emr ü fermân hazret-i men-lehü'l-emrindir.

Fî 8 Muharrem sene 280 ve fî 12 Haziran 279.

BOA. İrâde Meclis-i Valâ 22056

*

**

Devletlû efendim hazretleri

Dersa'âdet ve bilâd-ı selâsede kâin kütübhânelerin mevcûd olan defterleri mürûr-ı zaman ile fersûde olmakla berâber hakk ve silinti gibi tagayyürât ve ifsâdâta uğrayıp bi'l-küllîye i'tibârdan sâkit bir hâle gelmiş olmasından nâşi kütüb-i mevcûdenin telef ve ziyâ'dan vikâyesi için kütübhânelerin tefûşiyile berâber yeniden defterlerinin tanzîmi zımında iki kol olarak tertîb edilen me'mûrlara verilmekte olan şehri beş bin beş yüz ğuruş-ı mua'yyen taşra ma'ârif meclisleri tahsîsâtının hâsil olan kıste'l-yevm tasarrufâtından doksan sekiz senesi gâyetine kadar tesviye edilmiş ise de emr-i tahrîr hâlâ devâm etmekte olup bundan böyle de hayli zaman devam edeceğinden mârru'l-beyân şehri beş bin beş yüz kuruş ma'ârifin doksan dokuz senesi bütçesine idhâl kılınmış idüğinden bahisle sarfına me'zûniyet talebini hâvî Ma'ârif Nezâret-i celîlesinin tezkiresi leffen arz ve takdîm olunmuş olmağla me'zûniyet-i matlûbenin i'tâsı husûsunda emr ü fermân-ı hümâyun-ı hazret-i tâcidârî her ne vechile şeref-sünûh ve sudûr buyrulur ise infâz-ı mantûk-ı âlisine mübâderet edileceği beyânıyla tezkire-i senâverî terkîm olundu efendim.

Fî 10 cümâdi'l-ülâ sene 300 fî 7 Mart 99.

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir ki

Resîde-i dest-i ta'zîm olan işbu tezkire-i sadâret-penâhileriyle melfûf tahrîr manzûr-ı âli buyrulmuş ve ber vech-i isti'zân mu'âmelât-ı lâzimenin ifâsı husûsuna irâde-i seniyye-i hazret-i pâdişâhî müt'e'allik ve şeref sudûr buyrularak mezkûr tahrîr i'âde kılınmış olmağla bu bâbda emr ü fermân hazret-i veliyyu'l-emrindir.

Fî 12 Ca sene 300 ve fî 9 Mart sene 99

Ali Rıza

BOA. İrâde-Dahiliye, 70123.

*

13749 / 226

"Hulasa"

Dâhil-i vilâyetde vakıf kütübhânelerin izâhatını hâvi cedvelin gönderilmesi hâl-i hâzır Dolayısıyla mümkün olmadığı hakkında

Müessesât-ı ilmiyye kalemi ifâdesiyle şeref-vârid olan fi 21 Mart sene 333 tarih 102736/8 numarolu tahrîrât-ı aliyye-i nezâretpenâhîleriyle talep buyrulan fi 6 Kânûn-ı evvel sene 333 tarihli telgrafnâme-i nezâretpenâhîleriyle de te'kîd buyrulan arıza-i cevâbiyedir. Taşrada bulunan vakıf kütübhânelerin isim ve mevki'leri ve binâ ve mevcudları ve sûret-i idâreleriyle ahvâl-i umûmiyeleri hakkında ma'lûmât-ı kâfiye istihsâline dâir melfûfen irsâl buyrulan suâl varakalarının birer sûretleri çıkarılarak fi 3 Nisan sene 333 tarihinde mülhakât evkâf me'mûrluklarına ba-tahrîrât yazılmış idi. Bunlardan yalnız Karahisar ve Divriği evkâf me'mûrluklarından alınan tahrîrât-ı cevâbiyye nazaran bu gibi vakıf kütübhâne burada olmadığından melfûf istizâhnâmelerin tanzîm ve imlâsına hâcet görülemediği bildirilmiş ve Amasya ve Tokad evkâf me'mûrluklarına defa'atle keyfiyet tebliğ ve esbâb-ı te'ehhuru sorulmuş ise de istidlâl-i muhâberâta ve bu kerre alınan ma'lûmâta göre mezkûr livâlar dâhilinde birkaç kütübhâne mevcûd ise de bunlar da evkâf-ı mülhakâdan ve mütevellilerin yed-i idâresinde olup ahvâl-i hazırasıyla gerek mütevellilerin ve gerekse hâfız-ı kütüblerinin asker olarak silah altında olmalarından dolayı kütübhânelerin kapalı ve derûnundaki kütüb ve resâilin ta'yin-i mikdârı şimdilik mümkün bulunmadığı bildirilmekde bulunmuş ve tahrîrât-ı umûmiye cevâbının şimdiye kadar te'ehhuru esbâbı mülhakâtdan cevâb alınamaması yüzünden ileride gelmiştir binâen-aleyh nefis-i merkezde gerçi Dârü'r-râha ve Nu'man Efendi kütübhânesi nâmıyla iki aded kütübhânedede varsa bunlar da mülhakâdan olup ahvâl dolayısıyla kapalı bulduklarından ifâ-yı muktezâsı mütevakıf-ı irâde-i celîle-i nezâretpenâhîleridir ol bâbda emr ü fermân hazret-i men-lehü'l-emrindir.

Fi 15 rebi'u'l-evvel sene 336 ve fi 29 Kânûn-ı evvel sene 333.

Turgut Kut Arşivi, Kütüphaneler Dosyası.

*

Kütübhâneler Müfettişliği Kalemine Mahsûs Mûsvedde Varakasıdır
Yenikapı Mevlevîhânesi Post-nişni cânib-i âlîsine

Reşâdetlü efendim hazretleri

Dersa'âdet'de bulunan kütübhânelerin sûret-i mükemmele de bir küt'a hülâsâ cetvelinin salnâme-i umûmiyye derci musammem bulunmakla tertîb buyrulduğu sûretle dergâh-ı âlîleri kütübhânesi dahî salnameye derci zımında bânîsi ismiyle tâ-

rih-i te'sisi ve kütüb-i mevcûde mikdârının iş'ârına himem-i aliyye-i reşidâneleri inâyete buyurulmak bâbında emr ü irâde efendim hazretlerindir.

Fî 25 Temmuz sene 1327.

BOA.MFKTU 8/34

*

Kütübhâneler Müfettişliği Kalemine Mahsûs Mûsvedde Varakasıdır

Bilumum Hâfız-ı Kütüblere

Kütübhânenizde kütüb-i mevcûdenin fihristinin gösterdiği taksîm-i ulûm kâidesine tevîkan her fenden kaçâr aded kitab bulunduğunun bir cetvelini tanzîm ve imlâ ile serîan ser- müfettişliğe göndermeniz siyâkında tezkire terkîm kılındı.

Fî 7 Kânûn-ı Evvel sene 1327

BOA.MFKTU 8/108

*

**

[Vak'a-nüvis Abdurrahman Şeref Efendi'nin İstanbul Kütüphanelerinin Bastırılan Fihristlerinden Talebine Dâ'ir]

Vak'a-nüvis-i Devlet-i Osmaniyye

Maârif Nezâret-i aliyyesine

Sa'âdetlü Efendim hazretleri

Dersa'âdet'de mevcûd kütübhâneler fihristlerinin nûsâh-ı matbû'asından otuz bir adedinin tisyâr olunduğu cevâben vârid olan 16 Haziran sene 325 tarihli ve seksen sekiz numarolu tezkire-i aliyye-i nezâret-penâhîlerinden izbâr buyrulmuş ise de Nezâret-i aliyyelerince İstanbul'da mevcûd kütübhânelerden otuz dokuz kırk adedinin mukaddemâ fihristleri tanzîm ve tab' etdirildiği anlaşılmuş ve tisyâr buyrulan fihristlerin aid oldukları kütübhânelerin esâmisini mübeyyin pusula dahi leffen irsâl-i savb-ı vâlâ-yı nezâret-penâhîleri kılınmış olmağla tarihe aid kitaplar için Târih-i Osmânî Komisyonu tertibi mukadder olan fihristin ikmâl-i tanzîmi zımında mütetbâkî kütübhâneler fihristlerine de serîan sûy-i âcizîye irsâli husûsunda himem-i aliyye-i nezâret-penâhîleri şâyân buyrulmak bâbında emr ü irâde hazret-i men-lehü'l-emrindir.

Fî 18 Receb sene 327 ve fî 22 Temmuz sene 325.

A'yândan vak'anüvis

Abdurrahman

BOA.MF. KTU. 3/96.

*

**

[Es'ad Efendi Kütüphanesi'nin Bastırılan Kataloğunun Basım Ücretinin Ödenmesine Dâ'ir]

Nezâret-i ma'ârif-i Umumiye

Mektubî kalemi

Aded 15

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir ki

Dersa'âdet ve bilâd-ı selâsede vâki' kütüphânelerde mevcûd asâr-ı nefîsenin mikdâr ve envâ'ımı ve vâkıflarının esâmisini vaktiyle yapılmış olan defterlerden bir takımı fersûdelenmek ve bir takımı dahî hakk görmek ve kalem karıştırılmak sûretleriyle ihticâcdan sâkıt olmasından dolayı kütüphânelerin yeniden teftîş ve tahfiriyle kütüb-i mevcûdenin mükemmel sûrette defterlerinin yapılması ve müteferri'âtı hakkında sebk eden istîzân üzerine makâm-ı sâ'm'i-i sadâret-penâhilerinden 12 Temmuz sene 98 tarihinde i'ta buyrulan me'zûniyete müsteniden tahfîr olunan kütüphânelerden Es'ad Efendi kütüphânesi defterleri makâm-ı âcizîden verilen emir üzerine Mahmud beğ matba'asında geçen sene tab' ettirilmiş ise de tab' iye tertibinin müsâ'adesizliği cihetiyle henüz mesârifî tesviye edilememiş idiğinden bahisle defter-i mezkûrun hâvi olduğu yirmi bir buçuk formanın beher formasına meclis-i ma'ârifce kat' edilen dört yüz kuruşdan mecmû' masârifî bulunan sekiz bin altı yüz kuruşun üç yüz sekiz senesi bütçesinde muhâret tertîb-i mahsûsundan tesviyesi husûsunun arz ve istîzâm bu kerre ma'ârif muhâsesinden bâ-müzekkere ifâde kılınmış ve meblağ-ı mezbûrun sarf ve i'tâsı lâzîmeden bulunmuş olduğundan ifâ-yı muktezâsına müsâ'ade'-i celîle-i cenâb-ı sadâret-penâhileri şâyân buyrulamak bâbında emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir. Fî 29 Ramazan sene 309 ve fî 14 Nisân sene 308

Ma'ârif Nâzırı

Bende

Zühdü

BOA.Ş.D. 212/7

Nezâret-i Ma'ârif-i Umûmiye
Mektubi kalemi
Numara : 5

Şûrâ-yı devlet riyâseti vekâlet-i celîlesine
Devletlü efendim hazretleri

Es'ad Efendi kütüphânesi defterlerinin tesviye-i masârifî hakkında Şûrâ-yı Devlete havâle buyrulan tezkire-i âcizi üzerine vârid olan 20 Şevval sene 309 târihli tezkire-i aliyye-i riyâset-penâhîlerinde talep buyrulan izâhata dâir Meclis Ma'ârifîden tanzîm olunan mazbata buna müteferri' evrak ile berâber leffen tesyîr kılınmış olmağla ol bâbda emr ü fermân hazret-i men-lehü'l-emrindir.

Fî 13 Muharrem sene 310 ve fî 25 Temmuz sene 309

Ma'ârif Nâzırı
Bende
Zühdü

BOA.Ş.D. 219/7

*

Nezâret-i Ma'ârif-i Umûmiye
Meclis-i Kebîr
Aded
1049

Şûrâ-yı Devlet Riyâseti vekâlet-i celîlesinin melfûf fî 5 Mayıs sene 308 târihli tezkiresinde makâm-ı sâmi-i sadâret-penâhiye bi't-takdîm şûrâ-yı devlete havâle buyrulan tezkire-i aliyye-i âsafânelerinde tesviye-i masârifî istizân olunan Es'ad Efendi kütüphânesi defterlerinin nizâmına tevfikân münâkasası icrâ olunduğuna dâir sarâhat görülemediği cihetle tasdîki tarafına gidilemeyeceği gibi satıldığına esmânın irâd kayd edileceğine ve ne yapılacağına dair de bir şey denilmemiş olduğu beyânıyla buraların lüzumu-ı izâhı iş'âr buyrulmuşdur. İstizân tezkiresinden dahî müstefâd olduğu üzere mezkûr defterler münakasaya vaz' edilmeksizin makâm-ı âli-i nezâret-penâhîlerinden verilen emr ve me'zûniyet üzerine Mahmud Beğ matba'asında tab' etdirilerek masârif-i tab'îyyesinin tasdîki içün ale'l-usûl meclise müraca'at olunduğu sırada evvelce kat' edilmiş olan beş yüz kuruş bedel mezkûr defterin müte'addid hânelere münkasem ve işârât-ı mahsûsayı hâvi ya'ni âdi kitab tab'ına gayr-ı makûs olmak hasebiyle esâsen fâhiş dahî olmadığı halde çalışılarak dört yüz kuruşa tenzîl olunmuş ve mücerred ğabinden tahrîz maksadına mebni olan münakasa usûlünün her nev' ve ferd masrafda mutlaka icrâsı pek de mütehattim olduğu

bilinemeyüp zâten öteden beri matbu'at işleriyle kesretle meşgûl olan meclisin takdîri ise bu ciheti te'mîne kâfi görünmesiyle beraber pazarlık bi'z-zarûre defterlerin tab'ından müteahhîran olduğundan münakasaya mahal dahi bulunamamıştır. Esmânının îrâd kayd edilip edilmeyeceği ve ne yapılacağı bahsine gelince esâmî-i kütüb defterlerinin tab'ı bunların fûruhtuyla ticâret kaskına makrûn olmayıp binâen-aleyh kütübhânelerdeki kütüb ve resâilin kâriim ve mütâli'inin nazar-ı vukûf ve şumûlüne vaz' olunmak üzere bir kısmı mü'essesât-ı ilmîyeye tevzi' ve bir kısmı dahî bey' tarikiyle hârice neşr olunmakta olup satıldıkça esmânının îrâd kaydı tabî'î bulunmuş olmağla ol vecihle cevâben iş'âr-ı kefiyet buyrulması bâbında emr ü fermân hazret-i men-lehü'l-emrindir.

Fî 4 Muharrem sene 310 ve fî 16 Temmuz sene 308

BOA.ŞD. 212/7

*

Bâb-ı âlî

Dâire-i sadâret

Amedî Dîvân-ı Hümâyûn

620

Devletlü efendim hazretleri

Dersa'âdet ve bilâd-ı selâsede vâki' kütübhânelerde mevcûd âsâr-ı nefisenin mikdâr ve envâ'ını ve vâkıflarının ismini mübeyyin vaktiyle yapılmış olan defterlerden bir takımı fersudelenmek ve bir takımı dahî hak görmek ve kalem karışdırılmak sûretleriyle ihticâcdan sâkıt olmasından nâşi kütübhânelerin yeniden teftiş ve tahrîriyle kütüb-i mevcûdenin mükemmel sûretde defterlerinin tanzîmi hakkında sebki iden karâra terfî'an tahrîr olunan kütübhânelerden Es'âd Efendi Kütübhânesi defterlerinin mecmû'-ı mesârif-i tab'iyesi olan sekiz bin altı yüz guruşun üç yüz sekiz senesi bûdçesinde muharrer tertîb-i mahsûsatından tesviyesi Ma'ârif Nezâret-i celîlesine havâlesi tezekkür kılındığına dâir Şûrâ-yı devlet dâhiliye dâiresinden tanzim olunan mazbata leffen arz ve takdîm kılınmış olmağla ol bâbda her ne vechile emr ü fermân-ı hümâyûn-ı hazret-i hilâfet-penâhî şeref-sünûh ve sudûr buyrulur ise mantûk-ı münîfi infâz edileceği beyânıyla tezkire-i senâverî terkîm olundu efendim.

Fî 3 Rebîülevvel sene 310, fî 12 Eylûl sene 308.

Sadrâzam ve yâver-i ekrem Cevad

Ma'rûz-ı çâker-i kemfneleridir ki

Resîde-i dest-i ta'zîm olup melfûfiyla manzûr-ı âlî buyrulunan işbu tezkire-i sâmiye-i sadâret-penâhileri üzerine mucibince İrâde-i seniyye-i cenâb-ı hilâfet-

penâhî şeref-müte'allik buyurular olmağla ol-bâbda emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir

Fî 4 Rebîulevvel sene 310 ve fî 13 Eylûl sene 308

BOA.İ. Maarif 1310. R. 4.

*

Şûrâ-yı Devlet
Dâhiliye Dâiresi
Aded
1193

Ma'ârif Nezâretinin Şûrâ-yı Devlete havâle buyurulan 29 Ramazan sene 309 tarihli tezkiresi dâhiliye dâiresinde kırâ'at olundu.

Me'âlinde Dersa'âdet ve bilâd-ı selâsede vâki' kütübhânelerde mevcut âsâr-ı nefisenin mikdâr ve envâ'ı ve vâkıflarının esâmîsini mübeyyin vaktiyle yapılmış olan defterlerden bir takımı fersûdelenmek ve bir takımı dahî hak görmek ve kalem karışdırılmak sûretleriyle ihticâdan sâkıt olmasından dolayı kütübhânelerin yeniden tefîş ve tahrîrîyle kütüb-i mevcûdenin mükemmel sûretde defterlerinin yapılması ve müteferri'âtı hakkında sebki iden istizân üzerine i'tâ buyurulan me'zûniyete müsteniden tahrîr olunan kütübhânelerden Es'ad Efendi Kütübhânesi defterleri makâm-ı nezâretten verilen emr üzerine Mahmud Beğ matba'asında geçen sene tab' itdirilmiş ise de tab'ıye tertîbinin müsâadesizliği cihetiyle henüz mesârifî tesviye edilememiş idüğünden bahisle defter-i mezkûrun hâvî olduğu yirmi bir buçuk formanın beher formasına Meclis-i Ma'ârifce kat' idilen dört yüz guruşdan mecmû' mesârifî bulunan sekiz bin altı yüz guruşun üç yüz sekiz senesi bûdçesinde muharrer tertîb-i mahsûsundan tesviyesi istizân olunmuşdur.

Tesviye-i mesârifî istizân olunan Es'ad Efendi Kütübhânesi defterlerinin nizâmına tevfiķan münâkasası icrâ olduğuna dâir sarâhat görülemediği cihetle tasdikî tarafına gidilemeyeceği gibi satıldığında esmânın îrâd kayd edileceğine ve ne yapılacağına dâir de bir şey denilememiş olduğundan buraları nezâret-i müşârun-ileyhâdan bi'l-istifsâr alınan cevâba melfûf Meclis-i Ma'ârif mazbatasında mezkûr defterler münâkasaya vaz' edilmeksizin makâm-ı nezâretten virilen emr ü me'zûniyet üzerine Mahmud Beğ matba'asında tab' itdirilerek mesârif-i tab'ıyesinin tasdikî için ale'l-usûl meclise mürâca'at olduğuna sırada evvelce kat' edilmiş olan beş yüz guruş bedel-i mezkûr defterin müte'addid hânelere münkasım ve işâreti mahsûsayı hâvî ya'ni âdî kitab tab'ına gayr-i makîs olmak hasebiyle esâsen fâhiş dâhî olmadığı hâlde çalışılarak dört yüz guruşa tenzil olunmuş ve mücerred gabndan taharruz maksadına mebnî olan münâkasa usûlünün her nev' ve ferd masrafda mutlaka icrâsı pek de mütehattim olduğu bilinemeyüp zâten öteden berü matbû'ât işle-

riyle kesretle meşgûl olan meclisin takdîri ise bu ciheti te'mîne kâfi görünmesiyle berâber pazarlık bi'z-zarûre defterlerin tab'ından müte'ehhir olduğundan munâkasa mahal bulunmadığı ve esmânın îrâd kayd edilüp idilmeyeceği ve ne yapılacağı bahsine gelince esâmi-i kütüb defterlerinin tab'ı bunların fûruhtuyla ticâret maksadına makrûn olmayup binâen-aleyh kütübhânelerdeki kütüb ve resâilin kârîfîn ve mutâli'în nazar-ı vukûf ve şümûlüne vaz' olunmak üzere bir kısmı müessesât-ı ilmiyeye tevzi' ve bir kısmı dahî bey' tarikiyle hârice neşr olunmakta olup satıldıkça esmânın îrâd kaydı tab'i bulunduğünü gösterilmiştir.

Bir taraftan ticâret için basılmadığı ve diğer taraftan hârice satılanlar esmânının îrâd kayd edileceği beyân olunan işbu defterler ile kâffe-i mübâyaât-ı emûriye hakkındaki münâkasa nizamının hükmü meclisin vukûf ve malumatıyla sâ-kt olacağı gibi bu nizam yalnız gabndan ihtirâz için de mevzû' olmayup belki hakikatı hiss-i rekâbetle ta'ayyün itmek maksadına mübteni ve ma'mâfih kavânin ve nizamâtın yalnız tatbikâtıyla mesûl ve mükellef olan erbâb-ı icrâ için ahkâm-ı kânûniye ve nizâmiyede esbâb-ı mûcibe ve illet-i gâiye aranması her kâideye münâfi ise de siyâk-ı iş'âra nazaran nasılsa iş evvelce mahsûsât-ı ma'ârif dâiresinde olmuş bitmiş ve fiyatında fâhişlik olmadığı da beyân olunmakta bulunmuş olduğundan zikr olunan sekiz bin altı yüz guruşun ber-mûceb-i istizân üç yüz sekiz senesi muvâzenesindeki tertîb-i mahsûsundan tesviyesiyle defâtir-i mezkûreden fûruht olunanların satıldıkları seneler hesabına îrâd kayd olunması ve ba'de'z-in ahkâm-ı nizâmiyenin azâde-i kayd-ı icthâd olarak sûret-i mutlakada muhafazasına i'tinâ kılınması husûsunun nezâret-i müşârün ileyhâya emr ve havâle buyurulması tezekkür kılındı. Emr ü fermân hazret-i men-lehü'l-emrindir.

Fî 3 Safer sene 310 ve ff 13 Ağustos sene 308.

BOA.İ. Maarif 1310.R. 4

*

**

[Şehid Mehmed Paşa Kütüphanesindeki Zarar gören kitaplara ve İstanbul Kütüphanelerinin katalogları basılmayanların kataloglarının hazırlanmasına dâ'ir]

Bâb-ı âlî

Dâire-i Sadr-ı âlî

Mektûbî Kalemi

Aded 94

Ma'ârif Nezâret-i Celilesine

Devletlü efendim hazretleri

Eyüb'de Şehid Mehmed Paşa merhûmun cümle-i müberrâtından olan medrese-i meşhûre derûnundaki kütübhânedeki bulunan kitablardan sular ve çamurlar içinde müddet-i medîde kalmasıyla mahv olan kütüb-i nefiseden mâ'adâ kurtarılabilen dört yüz seksen bu kadar kitab fersûde bir halde bulunduğuna ve bunlardan Ebu's-Suûd Efendi'nin hatt-ı destiyle muharrer bir ve sular içinde kalanlardan birkaç ve diğer kütüb-i nefiseden dahi bir kıt'asının takdîm kılındığına dâir kitabî Ahmed Efendi tarafından arz-ı atebe-i ulyâ kılınmış olan varaka ile mezkûr kitablardan manzûr-ı âlî ve kütüb-i nefise-i mevcûdenin bu halde bulunması nezd-i celîl-i hazret-i pâdişâhîde tessüfe bâdî olarak gerek bunların ve gerek sâir kütübhânelerde bu kabîlden olarak şîrâzeleri dağılmış ve cildleri bozulup mahv olmak derecesine gelmiş ne kadar kütüb-i nefise vârise ziya'dan muhâfazaten cem' ve teclîd itdirilüp muntazaman mahallerine vaz'larıyla her kangı kütübhânedeki ne mikdâr kütüb cem' ve teclîd itdirilmiş olduğu ma'lûm-ı âlî buyurulmak üzere peyderpey defterlerinin arz ve takdîmi üzerine buyurulduğu mâbeyn-i hümâyûn-ı mülûkâne baş kitâbet-i celîlesinden bâ-tezkire-i husûsiye işâr edilmiş ve zikr olunan varaka ile kitablardan taraf-ı devletlerine irsâl kılınmış olmağla iktizâsının müsâra'aten îfâsıyla tanzîm olunacak defterlerin lieclî't-takdîm irsâline ve bir de bundan yirmi beş sene evvel Daru's-saltanatu's-seniyye'de vâkî kütübhânelerin tahrîrine mübâşeret olunmuş ve ekserîsinin tahrîri hitâm bularak defterleri tab' etdirilmiş olmasıyla işbu defterlerin birer nüshasının bâb-ı âlîye irsâliyle berâber henüz tahrîrine başlanmamış kütübhâneler kangıları ise onların ism ve mevki'lerinin işârına ve bir de evvelce tahrîr olunan ve tahrîrden hâriç kalan kütübhâneler ez-ser-nev ve daha muntazam sûrette yazılmak maksadıyla âhiren nezâret-i celîlelerinden tahsisât-ı kâfiye ile kol kol me'mûrlar ta'yîn olunmuş idiyse de emr-i tahrîrin ne dereceye geldiği ve ikmâl olunan defâtirin teehhür-i tab' ve neşri esbâbı bilinmemekte olduğundan ba'demâ bir hafta zarfında her kütübhânedeki ne nev' ulûm ve funûndan ne mikdâr kitab tahrîr olunur ise zîri muharrirlerin tarafından musaddak bir icmâlin bâb-ı âlî'ye gönderilmesinin dahî usûl ittihâzına himmet-i dâverileri masrûf buyurulmak mütemennâdır efendim.

Fî 5 Zilhicce sene 1031 ve fî 13 Eylûl sene 1300.

Sa'îd

Ma'rûz-ı Çâker-i kemîneleridir ki

Şeref-sünûh ve sudûr buyurulan emr ü fermân-ı hazret-i şehinşâhî müfâd-ı emr ü iş'âr-ı sâmi-i sadâret-penâhîlerinden müstefâd olmuş ve zikr olunan varaka ile kitablardan gönderilmiştir. Sâye-i muvaffakiyet-vâye-i cenâb-ı pâdişâhîde tertîb olunan iki kol muharrirler ma'rifetleriyle Hamidiye ve Yeni Cami ve Beşir Ağa ve Âşir Efendi ve Koprulû ve Nûr-ı Osmâniye ve Şehzâde ve Âtuf Efendi ve Süleymâniye ve İbrahim Paşa ve Rağîb Paşa ve Şehid Ali Paşa kütübhâneleri tahrîr olup Ayasofya

ve Laleli ve Hekim Oğlu kütüphaneleri der-dest-i tahrîr bulunmuşdur. Bu kütübhânelerde mevcûd kütüb-i mütenevvi‘anın mecmû‘ı yirmi dört bin altı yüz kırk bir cild olup kadîm defterleriyle lede‘t-tatbîk elli üç cild zâyîât tahakkuk itmiş ve taharriyât-ı lâzımeğe teşebbüs kılınmış ise de bunun ekserfisi pek eski vakitlerde vuku‘ bulduğu ve hâfız-ı kütübler tebeddül etdikçe devr ve teslîm kâidesi icrâ olunmadığı cihetle mesûliyeti kime râci‘ olduğu ta‘ayyün edememektedir. Bu def‘a tahrîr itdirilen defterlerin zîri hâfız-ı kütüblere tahrîr itdirilerek hıfz olunup nüshaları tab‘ ve her kütübhâneye birer cildi i‘tâ ve kitabcı dükkanında dahî fûruht kılınmakda olup şimdiki halde bunlardan Hamidiye ve Yeni Cami defterleri tab‘ itdirilmiş ve Köprülü defteri tab‘ olunmak üzere bulunmuş olup ağırca gitmesinin sebebi dahî muyâzaka-i mâliyeden münbaisdür. Taleb buyurulan eski kütübhâne defâtir-i matbû‘asından bir kıt‘ası takdîm kılındı. Mutâla‘asından müstefâd olacağı üzere bu defter umûm kütübhâneler için tutulmuş olduğu halde yalnız yirmi dört kütübhâneyi hâvî olup halbûki salnâmede mastûr olan kütübhâne ve dolablar kırk altı adedine bâliğ olmasına ve şimdi yazılan defterlerde tasrîh kılındığı gibi kütübün eşkâl ve tavsîfâtı muharrer bulunmadığı mülâbesesiyle tebdîli pek kolay idüğüne nazaran mertebe-i kifâyede görülememiştir. Kitabların muhtâc-ı ta‘mîr olduğu bahsine gelince hâfız-ı kütüblerin bir takımı ashâb-ı rütbeden ve birçoğu dahi nâ-ehil kesândan olmasıyla yerlerine münâsebetli ve münâsebetsiz birer vekîl ta‘yîn idüp kendüleri ifâ-yı hizmet itmekdede vekilleri ise devâm ve ifâ-yı vazîfeye ihtimâm idememekdede oldukları misillü esnâ-yı tahrîrde haber verilen nevâkısdan gerek kütübhânelerin çerçûpe ve mefrûşâtı gibi levâzımâtlarının ve gerek kütüb-ı mevcûdenin ta‘mîr ve taslîhi bi‘d-defâ‘at Evkâf-ı Hümâyûn Nezâret-i celîlesine yazılmış ise de oraca olan muzâyaka dahî husûl-ı matlaba mâni‘ olagelmekdedir. Binâen-aleyh hâfız-ı kütübler hakkında takdîm olunan nizamnâme mevkî‘-i icrâyâ vaz‘ ile işin esâsı te‘mîn olunmasıyla berâber ta‘mîrât-ı mezkûre için şimdi mebâliğ-i münâsibe tahsisleriyle ya Evkâf-ı Hümâyûn Nezâret-i celîlesi veyâhud nezâret-i âcizi ma‘rifetiyle icrâ-yı icâbı lâzımeden olmağla ve irsâl buyurulan mezkûr kitabların ta‘mîr ve teclîdine teşebbüs olunduğu misillü ba‘demâ tahrîr olunacak ve cem‘ ve teclîd idilecek kütübün mikdârı peyderpey arz ve izbâr kılınacağı derkâr bulunmağla her hâlde emr ü fermân hazret-i menlehu‘l-emrindir.

Fî 16 Zilhicce sene 301 ve 24 Eylûl sene 1300.

Bende Mustafa

3412

Fî 17 Kânûn-i Sâni sene 300

Defterle takdîm

Fî 17 Zilhicce sene 301

Hâfız-ı kütüb hakkında olan nizâmnâme evvelce arz olunmuş idi. Bir nüshasının ve işbu muhâbere tezkiresinin leffiyile te'kîd ve kütübhâneler mesârifini tesviye-yekle iktizâsının hâli müsâid olmadığından şikk-ı sâni vechile ma'ârif tahsisâtından verilmesi istizân.

Fî 17 Za sene 301.

BOA. Y.A. Res. 25/36

*

**

Ma'ârif-i Umûmiye Nezâret-i Aliyyesine

Sa'âdetlü efendim hazretleri

Dâ'ileri fî 12 Teşrîn-i evvel sene 323 târihinde üç yüz kuruş ma'âş ile kütübhâneler müfettişliğine ta'yîn buyurulup riyâset-i aliyyeleri zamânında Meclis-i Kebîr-i Ma'ârif a'zâlarının re'ye'l-ayn meşhûdu bulunan ve nezdimde mahfûz ve mevcûd evrâk-ı resmî ile dahî müsbet ve müte'addid hüsn-i hizmetlerim cümlesinden olan otuz sandık derûnunda bir kısmı kırk seneden beri ve diğer kısmı on üç seneden beri Kütübhâne-i Umûmî'de mesdûd ve daha doğrusu mahbûs bulunan kütüb-i nefise-i nâdire hakkında fî 28 Haziran 324 târihinde riyâset-i vâlâlarına takdîm eylediğim rapor-ı dâ'iyânem neticesinde senelerce güvelere me'kel ve mahv olmakda bulunan binlerce cild kütüb-i mühimmenin meydana meydana çıkarıldığı ve diğer rapor-ı dâ'iyânemle Galata'da Abdülvehhâb bin Veliyüddin kütübhânesinin zâyi' olmuş yüzlerce cild kütüb-i mühimmesini meydana çıkarmağa muvaffak olduğum esnâda meclis a'zâlarının bi'l-umûm nazar-ı dikkatini celb etmiş olan kütüb-i mezkûre hamallar vâsıtasıyla meclise getirilip binlerce lira kıymetde olan mezkûr kitâblar müşâhede buyrulduktan sonra zât-ı sa'âdet-vâlâlarının ve bi'l-umûm meclis-i mezkûr a'zâlarının fevkal'âde mûcib-i mahzûziyeti olan muvaffakiyetlerim ile âcizâne hüsn-i teveccühâtınıza mazhar olup fî 24 Mart sene 323 ve fî 22 Nisan sene 324 ve fî 17 Mayıs sene 324 ve fî 28 Eylûl sene 324 târihleriyle resmen takdîm ettiğim raporlarım neticesinde dahî kilitsiz ve anahtarsız ve hâfız-ı kütübsüz kalmış ve diğerleri senelerce mesdûd bulunup milyonlarca liraya mukâbil kütübhâneler ve güvelere me'kel olmakda bulunan kütüb-i nefise-i nâdirenin müddet-i kalîle zarfında meydana ihrâcına muvaffak olduğum erbâb-ı hamîyyet ve erkân-ı ma'ârifce yine ma'lûm ve sâlifü'z-zikr tarihlerde muharrer evrâk-ı resmî ile de müsbet ve nümâyân bulunduğu halde i'lân-ı meşrûtiyetden sonra ma'âşıma iki yüz kuruş zam ile ancak beş yüz kuruşa iblâğ olmuş ise de icrâ kılınan tensik neticesinde cevâz-ı istihdâm meyânında kadro hâricinde kalmış ve altı nüfûsdan ibâret ailemin te'mîn-i ma'îşetine medâr olacak on pâre vâridatım olmadığı gibi yirmi dokuz gün için ma'zûliyet ma'âşından dahi mahrûm kalmış ve iki aydan beri ma'a-âile beşeriyetin

tahammül edemeyeceği sefâlet ve son derecede perişâniyete düşür olmuş ve şu hâl-i esefe iştimâlim gerek nezd-i me'âlî-vefd-i cenâb-ı nezâret-penâhîlerince ve gerekse meşrûtiyet-i meşrû'amızca kat'îyyen tecviz buyrulamayacağı âşikâr bulunmuş idiğinden her türlü vâsıtâ-i ma'îşetimin mefkûdiyeti ve cevâz-ı istihdâmın karârı nazar-ı dikkate alınarak ihtisâsım olan me'mûriyet-i sâbıkama münâsîp yahud diğer bir me'mûriyete ta'yîn buyrulmaklığımı kemâl-i sûzîşle istirhâm ederim. Ol bâbda emr ü fermân hazret-i men-lehû'l-emrindir.

Fî 11 minhû

Kütübhâneler müfettiş-i sâbıkı
hâfız-ı kütüb
Mühür: İsmail Hakkı

3191 / 219

Kütübhânelerde sebk eden hüsn-i hizmetinden ve el-yevm kadro hâricinde bulunmağla berâber ma'zûliyet ma'âşına da nâil olamadığından bahisle bir me'mûriyete ta'yîni Kütübhâne-i Umûmî hâfız-ı kütübü İsmail Hakkı Efendi tarafından talep olunuyor ise de müfettişlikce mûmâ-ileyhin hâline münâsîp el-yevm yer mûnhal olmadığı beyânıyla işbu arz u hâl Meclîs-i Kebîr-i Ma'ârifeye takdîm kılındı.

Fî 14 Teşrîn-i sâni sene 325.

Mühür: Ma'ârif-i Umûmiye Nezâreti
Kütübhâneler Sermüfettişliği

3605

Mûnhal vukû'unda hâl ve iktidârıyla mütênâsîb bir hâfız-ı kütüblüğe intihâb olunmak üzere kütübhâneler müfettişliğine i'âde kılındı.

Fî 24 Kânûn-ı evvel sene 325.

Mühür
Meclîs-i Kebîr-i Ma'ârif

Mûnhal vukû'unda hâl ve iktidârıyla mütênâsîb bir hâfız-ı kütüblüğe intihâb edileceği müsted'î-i mûmâ-ileyhe tebliğ kılınmış olmağla evrâkın hufzı lâzım gelir.

Fî 22 Şubat sene 325.

Mühür
Ma'ârif-i Umûmiye
Nezâreti Kütübhâneler Sermüfettişliği

*

**

[Fındıklılı İsmet Efendi'nin Şeyhî'ye Yazdığı Zeyl'in bulunan cüzlerine dâir]

14/63

10 Ağustos sene 325 tarihli ve 8 numrolu müzekkire zeyldir. Yıldız Sarayında zuhûr edip mukeddemâ Bâb-ı Âlî'ye gönderilmiş ve makâm-ı sâmf-i sadâret-penâhîlerinden telakki edilen emr üzerine muâhharan tedkîkine mübâşeret kılınmış olan evrâk meyânında hakân-ı esbak cennetmekân Sultan Abdulhamid Hân-ı sânf hazretlerinin kitâbcılarından müverrih-i şehîr Fındıklılı İsmet Efendi merhûmun - Şakâyık-ı Nu'mâniye zeyli olan- Şeyhî'ye yazdığı zeyl-i mufassalın 321'den 482 ve 1001'den 1039 uncu sâhifeye kadar olan kısmına bir cilbend derûnunda tesâdüf olunarak huzûr-ı sâmf-i sadâret-penâhîlerine takdîm kılınmağla bunun Yıldız kütübhânesinde mahfuz bulunduğu istihbâr olunan aksâm-ı sâiresiyle birleştirilmek üzere Ma'ârif Nezâret-i celîlesine irsâli ve Cebel-i Lübnan meşâyihından Halil Hüseyin ile âilesine tahsîs olunan ma'âşın 1286 ve Üskûdar ciheti hamallar kethüdâlığının İbrâhim'e tevcihini mutazammın 1308 tarihli iki berâtın da Dîvân-ı Hümâyûna tevdi'i menût-ı irâde-i aliyeye-i fahimânelerdir. Emr ü fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 10 Ağustos sene 1335.

Hazine-i evrak müdürü
Refik

Vilâyet-i mümtâze Kalemî müdürü
Kemâl

BOA. Y. PRK. DH.

*

**

Ma'ârif-i Umûmiye Nezâret-i Celîlesi ile Leipzig'de Kâin Gustav Fock Kitabhânesi Arasında Ber Vech-i Atf Akd-i Mukâvele Edilmiştir.

Madde 1 Ma'ârif-i Umûmiye Nezâret-i Celîlesi 1917, 1918, 1919 seneleri zarfında kütübhâneleri dâru'l-mu'allimînleri İstanbul Dâru'l-Fünûn ve Dâru'l-Mesâîleri ve ileride te'sîs olunacak kütübhâneleri için tedârik edeceği Almanca, Fransızca, İngilizce, İtalyanca kitâb vesâ'ireleri bir komisyoncu veya vekîlinin delâletine mürâca'at etmeden doğrudan doğruya Gustav Fock Kitabhânesi'ne sipariş edecektir. Gustav Fock Kitabhânesi sipariş aldığı zaman kısmen veya tamamen ne kadar zamanda sipariş hükmünü ifâ edeceğini bildirecek ve bu müddet nezâretce taksîr olunabilecektir. Almanya dâhilinde tedârik olunacak kitâblar nihayet bir ay zarfında yola çıkarılacaktır.

- Madde 2 Kitaplar harbin devamı müddetince Leipzig’de ve ba’de’l-harb münakalât hâli tabî’iye geldiği zaman İstanbul’da teslim edilecektir.
- Madde 3 Gustav Fock Kitabhânesi, Almanya Dâru’l-Fünûn ve kitâbhânelerine gösterdiği müsâ’adâtı ve irâ’e ettiği teshîlâtı Devlet-i Osmaniye Ma’ârif-i Umûmiye Nezâret-i celîlesine de aynı ile ibrâz edecektir. [Bu müsâ’adât ve teshîlât işbu mukâvelenâmeye merbûtdur.]
- Madde 4 Gustav Fock Kitabhânesi, teslim veya irsâl ettiği kitapların kataloglarını da gönderecek veya evvelce göndermiş ise ondaki sahîfe ve numarasını irsaliye pusulasına derc edecektir. Bundan ma’âdâ bu kabil kitapları Almanya mü’essesât-ı resmîyesine aynı fiyatla verdiği de işaret eyleyecektir.
- Madde 5 Ma’ârif-i Umûmiye Nezâreti her siparişin zamân-ı ifâsından i’tibâren bedelinin kaç ay sonra te’diye olunabileceğini ta’yîn edecek ve kütübhâne bu mehli kabûl edecektir.
- Madde 6 Kitap bedelleri kütübhânenin Dersa’âdetde irâ’e edeceği bankaya tevdi’ olunacaktır.
- Madde 7 Nezâret tevdi’ edeceği kitap bedelinin kütübhâne tarafından tamamen kabz edildiğini müş’ir bir kıt’a senedi bankadan talep edecektir. Bina’en-aleyh kütübhâne matlûbunu zamanında istifa edebilmek için malî teslim eder etmez senedi de bankaya göndermesi lâzımdır.
- Madde 8 Nezâret bâlâda tekarrur eden şeraitin birer sûretini Dâru’l-fünûn müdir ve müderrisleriyle Dâru’l-mesâîl hâfiz-ı kütüblerine tebliğ edecektir.
- Madde 9 İşbu mukâvelenâme nüshateyn olarak tanzim kılınmıştır.
5 Kanûnî Sâni 1917, 29 Ra 1335.